

2011
4.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

KŐSZEG FERENC: Bűnözés, börtönnépeség, előzetes letartóztatás

PAPHÁZI TIBOR: A büntető szigorúság néhány kérdése

HOLÉ KATALIN: A büntetőeljárás alapelveinek újraértelmezése

BÓCZ ENDRE: Adatgyűjtés, felderítés, nyomozás

CSERÉP ATTILA: A Nyugati téri tragédia margójára

59.
évfolyam

TARTALOM 2011/4.

SUMMARY (3–4)

KÓSZEG FERENC Bűnözés, börtönképesség, előzetes letartóztatás
(5–31)

PAPHÁZI TIBOR A büntető szigorúság néhány kérdése
(32–55)

HOLÉ KATALIN A büntetőeljárás alapelveinek újraértelmezése
(56–60)

BÓCZ ENDRE Adatgyűjtés, felderítés, nyomozás
Gondolatok a szemléletről és a terminológiáról
(61–79)

CSERÉP ATTILA A Nyugati téri tragédia margójára (80–87)

■ KÖNYVISMERTETÉS

MÉSZÁROS ÁDÁM Párhuzamos recenzió
Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének új
irányai és
Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok című
könyvéről (88–97)

■ PÁLYÁZAT

BOZÓ CSABA – DÉRI ATTILA
A számítástechnikai alkalmazások térhódítása
a büntügyi technikában (98–128)

■ EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU bel- és igazságügyi együttműködése terén
(129–133)

SZERZŐINK 2011/4.

DR. ASZTALOS ERIKA tanácsos,
Európai Együtmüködési Főosztály

DR. BÓCZ ENDRE nyugállományú fővárosi főügyész

BOZÓ CSABA rendőr alezredes,
Országos Rendőr-főkapitányság
Bűnügyi Technikai Főosztály Központi Technikai Osztály

DR. CSERÉP ATTILA ny. rendőr ezredes

DÉRI ATTILA rendőr alezredes,
Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság
Elemző-értékelő Osztály

KŐSZEG FERENC alapító elnök,
Magyar Helsinki Bizottság

DR. HOLÉ KATALIN egyetemi adjunktus,
ELTE ÁJK büntetőeljárásjogi tanszék

DR. PAPHÁZI TIBOR szociológus,
Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet

DR. MÉSZÁROS ÁDÁM tudományos munkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet

DR. SZABÓ ADRIENN tanácsos, Európai Együtmüködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együtmüködési Főosztály

SUMMARY

Kószeg, Ferenc

Crime, prison population and pretrial detention [5–31]

The author shows that official crime statistics do not indicate a need for a stricter criminal policy or for longer sentences. Comparative research proves that prison population depends more on national traditions and political decisions than actual crime statistics. Following, and due to recent legislation, prisons became overpopulated, sometimes even leading to inhuman conditions. This is also a consequence of the fact that defendants spend an extremely long time in pretrial detention. Not fully in line with requirements of the European Court of Human Rights, judicial review over pretrial detention is severely impeded, as judges ruling on coercive measures during the investigation do not have the authority review evidence presented by the prosecutor and the defense. Thus, prosecutorial recommendations for pretrial detention are approved in 95 percent of the cases. The author also shows that, according to statistics, judicial decisions involving the highly publicized and politicized 2006 violent riots were either fully in line with general practice or were more favorable for the defendants.

Papházi, Tibor

On strict criminal sentencing [32–55]

Following the analysis of sentencing statistics, the author shows that Hungarian criminal sentencing cannot be seen as mild. Adjusted to the seriousness of the crime and the criminal record of the defendant, sentencing had followed a consistent pattern in the past years. Therefore the real question is not centered on the strictness or mildness of the sentencing practice, rather, it concerns proportionality, fairness and how the offense and the offender had been identified by the court.

Holé, Katalin

Reinterpreting the principles of criminal procedure [56–60]

The author provides an overview of contemporary Hungarian and European trends in criminal law legislation.

Bócz, Endre

Data collection, reconnoitering and investigation:

Notes on attitudes and terminology [61–79]

The author scrutinizes the terminological vagueness of „fact”, „data” and „proof” in Hungarian forensic science and criminal procedure. The author explores the theoretical background of the transition in Hungarian criminal procedural legislation in the 1950’s, as well as its effects on data-collection as opposed to formal investigation.

SUMMARY

After defining and distinguishing data-collection, criminal investigation, fact finding and criminal reconnoitring, he argues that formal investigation rarely, if ever, adds anything to the knowledge achieved by data collection.

Cserép, Attila

Notes on the Nyugati Square- tragedy [80–87]

Commenting on the outrageous incident that caused the death of teenagers in a discotheque in 2011, the author focuses on a long-held legislative omission concerning security protocols for organizing public events. Pointing to the lack of a general supervisory authority, and the improper incentive of private security companies to follow legal guidelines, a municipal regulation passed in 2009 in Pécs is shown as a unique positive example.

■ BOOK REVIEW

Mészáros, Ádám

Paralell book reviews

Ákos Ujvári: A jogos védelem megítélésének új irányai

(New trends in self-defense) and

Ervin Belovics: A büntetendőséget kizáró okok

(Defenses, justifications and excuses) [88–97]

The review not only summarizes the two recently published PhD dissertations, but, focusing on self-defense, provides a comparative and critical analysis of the two complex assessments.

Bozó, Csaba –Déri, Attila

The impact of IT technology and computer applications on the development of criminal technology [98–128]

The development of Information society opened a new era in law enforcement. The authors investigate how the detection and identification of a continuous and dynamically changing criminal cloud became the real challenge in a world of cyber detectives.

■ TOPIC-WATCH

Asztalos, Erika – Szabó, Adrienn

Monthly overview of EU legislation and relevant events (March)

[129–133]

KÓSZEG FERENC

Bűnözés, börtönnépesség, előzetes letartóztatás

„Igenis, tisztelettel, meg kell állapítani, hogy az ország közbiztonsága sokkal rosszabb állapotban van, mint az elhűresült annak idejéni Horn Gyula-megállapításnál, hogy ebben az országban minden van, csak közbiztonság nincs” – jelentette ki Rubovszky György országgyűlési képviselő a büntető jogszabályok szigorításáról szóló törvényjavaslat parlamenti vitájában. *„Most sokkal rosszabb ez a helyzet, és itt a hatalom mindent el kell kövessen annak érdekében, hogy ezen a helyzeten valamit változtasson.”*¹

A KDNP vezérszónokának kijelentését – a bűnözési statisztikákra hivatkozva – ellenzéki képviselők, így Dorosz Dávid (LMP) és Szabó Tímea (LMP) már a Btk.-módosítással foglalkozó parlamenti polémia idején is vitatták. A kormánytöbbség azonban – a kormány programjának megfelelően – megszavazta a Btk. módosítását, amely jelentős mértékben megnövelte a kiszabható szabadságvesztés időtartamát. A szabálysértési törvény módosítása lehetővé tette, hogy elzárással büntessék a kis értékű lopások elkövetőit és a fiatalok szabálysértőket. Ezek a jogszabályi változások felgyorsították a már az előző kormány idején megkezdődött folyamatot: a börtönnépesség ismét a rendszerváltás utáni csúcshoz (2002) közelébe került. Különösen gyorsan emelkedett az előzetesen letartóztatottak száma.

A 2006. szeptember–októberi események és következményeik nemcsak az aránytalan, azaz törvénytörő rendőri erőszak kérdésére, illetve a jogsértést elkövető rendőrök felelősségére vonásának akadályaira irányították rá a figyelmet, hanem az előzetes letartóztatás elrendelésének és meghosszabbításának visszásságaira, valamint – kisebb mértékben – a büntetés-végrehajtási intézetek növekvő zsúfoltságára is. Az előzetes letartóztatás indokolatlannak tetsző elrendelése és meghosszabbítása Geréb Ágnes ügyében társadalmi tiltakozást váltott ki. Talán ennek is szerepe volt abban, hogy az ügyészség megszüntette a doktornő előzetes letartóztatását, jóllehet három héttel korábban a bíróság mind első-, mind másodfokon helyt adott a fogva tartás meg-

¹ Elhangzott a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában, 2010. május 21-én.

hosszabbításáról szóló ügyészi indítványnak, és elutasította a fogva tartást helyettesítő házi őrizet elrendelésére vonatkozó védői kérelmet.

Az alábbi írás a bűnözésre és a börtönképességre vonatkozó hazai, illetve külföldi adatok összehasonlítása révén tesz kísérletet arra, hogy megkérdőjelezze: indokolja-e a hazai közbiztonság helyzete a börtönképesség embertelen zsúfoltságot teremtő növelését? A zsúfoltság növekedésének egyik lényeges összetevője a jogerősen el nem ítélt fogvatartottak nagy száma. Az írás második része, *Kádár András Kristóf* és *Tóth Balázs* elemzése alapján, összevetve az előzetes letartóztatás hazai jogszabályait és gyakorlatát az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogával a szabályok módosítására fogalmaz meg javaslatokat.

Regisztrált bűncselekmények – nálunk és más nemzeteknél²

Magyarországon az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) adatai szerint a hatóságok 2009-ben 394 036, 2010-ben 447 186 bűncselekményt regisztráltak, százezer lakosra számítva 3940-et, illetve 4471-et. Az ezredforduló óta eltelt évtizedben (2000–2009) 2009-ben regisztráltak a legkevesebb bűncselekményt. (A *regisztrált bűncselekmény* kifejezés 2009. január 1-jétől váltotta fel a korábban használt „ismertté vált bűncselekmény” kategóriát.) A statisztikákkal és a belőlük levonható következtetésekkel persze óvatosan kell bánni, a bűncselekmény regisztrálására az eljárás egy-egy szakaszának a lezárása után kerül sor, így a feljelentés vagy a bűncselekmény észlelése és a statisztikai regisztrálása között több hónap, akár több mint egy év is eltelhet, azaz a statisztika csak tendenciákat jelez, hosszabb időintervallumok alapján. Ennek ellenére a rendőrségi tájékoztatás éves, sőt fél- és negyedéves szinten is közli a bűncselekmények számának növekedését vagy csökkenését. Még inkább indokolt az óvatosság a nemzetközi adatok összehasonlításánál. A regisztrált bűncselekmény fogalma korszakonként és országonként különböző lehet. Magyarországon például a bűncselekménynek minősülő lopás értékhatára 2007. június 1-jétől tízezerrel húszezer forintra emelkedett (az ez alatti értékre elkövetett lopás, egyéb minősítő körülmény híján, szabálysértés), így a lopások száma a regisztrált bűncselekmények statisztikájában értelemszerűen csökkent. Más országok büntetőjoga nem ismer ilyen megkülönböztetést, a lopás az ellopott tárgy értékétől függet-

---

² Kazinczy Ferenc: *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél*. 1819

lenül bűncselekmény. 2009-ben a nyomozó hatóságok 7820 esetben utasították el a feljelentést arra hivatkozva, hogy a cselekmény nem bűncselekmény, hanem szabálysértés. 2009-ben 125 247 lopás vált ismertté, ezt mindössze 6,2 százalékkal növelné, ha hozzáadnánk a szabálysértésnek minősülő lopások számát. Vagyis a kriminális szabálysértések hozzászámítása a bűncselekmények számához valószínűleg nem változtatná meg jelentősen a bűnözésről alkotott képet. (Persze a kis értékű lopások egy részét a károsultak be sem jelentik.) A 2010. január 1-jén létrehozott központi szabálysértési nyilvántartás révén a jövőben a bűnügyi statisztika is pontosabb, árnyaltabb lehet.

A bűnözési helyzet alakulására vonatkozó statisztikai adatok utólag igazolják a TC Team Consult előrejelzését. A svájci szakértő cég az 1990-es évek elején, az Országos Rendőr-főkapitánysággal kötött megállapodás alapján végzett felmérést Magyarországon, és készített ajánlást a rendőrség korszerűsítésére, reformjára vonatkozóan. A szakértők fontos megállapítása volt, hogy a bűncselekmények számának 1989-ben elkezdődött radikális emelkedése *időleges* jelenség, a meredeken felfelé kúszó trendvonalat nem lehet mechanikusan meghosszabbítani. Nem kell tehát attól tartani, hogy az ezredfordulóra az ismertté vált bűncselekmények száma eléri az évi egymilliót. Inkább az a valószínű, vélték a szakértők, hogy a bűnözési helyzet a következő években konszolidálódik, és beáll a Nyugat-Európában megszokott szintre. Az, hogy a magyarországi bűnözési mutatók a nyugat-európai mézőny alsó, középső vagy felső harmadában fognak-e elhelyezkedni, részben a rendőrség anyagi ellátottságától, rugalmasságától, szervezeti korszerűsítésétől függ³. *Részben*, mert a bűnözési helyzet összetársadalmi jelenség, amelynek alakulását a rendőrség, a felderítés hatékonysága és a büntetőpolitika csak részben képes befolyásolni. A gazdasági helyzetből, a társadalom pszichikai állapotából következő negatív tendenciákat, a hatékony bűnüldözés és a szigorú büntetőpolitika sem tudja visszajukra fordítani.

Közbiztonság és közvélekedés

A statisztikai adatokat értékelve *Az ezredfordulót követő bűnözési helyzet* című tanulmány, amelyet az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Statisztikai és Elemző Osztálya az ENYÜBS számai alapján készített, helyesen álla-

³ A magyar rendőrség reformja – Sikeres rendőrségi reform Közép-Európában. Kiértékelés. TC Team Consult AG, 1997. szeptember. Vers un renouveau de la police en Hongrie? Les Cahiers de la Sécurité Intérieure. Police et démocratie à l'Est. La Documentation Française, Paris, 1992, pp. 88–89.

pítja meg, „...a regisztrált bűnözés terjedelme – az 1980-as évek második felében felgyorsuló, majd a rendszerváltozás utáni robbanásszerű növekedést követően – stabilizálódott”. Az 1990-es évek közepén a bűncselekmények száma túllépte a félmilliót. Ebben az időszakban beszélt *Pintér Sándor*, akkori országos rendőrfőkapitány „negatív kriminalisztikai rekordról”, jóllehet a magas számok kialakulásában fontos szerepet játszott néhány csalássorozat, amelynek tettesei több tízezer embert károsítottak meg, egyenként viszonylag kis összeggel. A statisztikában 24 ezer önálló bűncselekményként szerepelt az a csalássorozat, amelyet a pilótajátékot szervező *Tribuszerné* követett el két bűntársával. A csúcsev 1998 volt, ekkor 600 621 bűncselekmény vált ismertté. 1998 után a regisztrált bűncselekmények száma csökkenni kezdett, 2009-ben 206 585-tel, azaz 34 százalékkal kevesebb bűncselekmény vált ismertté, mint 1998-ban. „Az ezredforduló körüli magyar társadalom bűnözése már hasonló méretű és szerkezetű, mint a hagyományos nyugat-európai demokráciák bűnözése” – vonják le a tanulságot a tanulmány szerzői⁴.

A közbiztonságról kialakult közvélekedés azonban nincs összhangban a bűnügyi statisztika számaival. Akinek a veteményeskertjéből ellopják az uborkát vagy a répát, akinek a válláról lerántják a táskát, az a közbiztonságot, érthető módon, katasztrofálisnak látja. De azért a pszichikai megértés ellenére tisztában kell lennünk azzal, hogy a közvélekedés, mondhatni világnézeti alapon, téves képet alkot a közbiztonság helyzetéről. A halálbüntetés eltörlése után a szándékos emberölések száma az évi kétszázról háromszáz közelébe emelkedett. Nagy tapasztalatú rendőrtisztek mondták: évente száz emberrel többnek kell meghalnia, hogy tíz-tizenkét elvetemült gyilkos megússza az akasztófát. Ez az érvelés akkor szinte meggyőzőnek hangzott. Csakhogy az ezredfordulóra a szándékos emberölések száma a nyolcvanas években megszokottra esett vissza, 2005-től pedig ismét jelentős mértékben csökkent. 2007-ben 152, 2008-ban 147, 2009-ben 138, 2010-ben ismét valamivel több, 146 ember lett gyilkosság áldozata: bármilyen magas is ez a szám, mégis több mint százal kisebb, mint a tíz évvel korábbi, pedig a halálbüntetést nem állították vissza. A leggyakoribb erőszakos bűncselekmények (rablás, szándékos testi sértés, garázdaság) száma egy évtizede évi 28 ezer és 32 ezer között ingadozik, az erőszakos bűnözés drámai növekedéséről tehát semmiképpen nem beszélhetünk. A három említett bűncselekmény közül az, amelyik a közvéleleményt leginkább riadalommal töltheti el, hiszen kárvallottjai többnyire békés állampolgárok, nevezetesen a rablás, ugyancsak csökkenő tendenciát mutat:

⁴ <http://crimestat.b-m.hu> 2–3. o. Ebből a tanulmányból valók a lopás szabálysértésére vonatkozó adatok is (8. o.).

2003 és 2009 között az évente elkövetett rablások száma egyetlen évben sem érte el a háromezer-háromszázat. A büntető törvénykönyv módosítása, drákói büntetésekkel, nem egy esetben életfogytiglani szabadságvesztéssel fenyegeti az erőszakos bűncselekmények visszaeső elkövetőit. A szigorító javaslatot előterjesztő képviselői csoport tagjaként Rubovszky György mint politikus elmondhatta idézett parlamenti beszédét a közbiztonság romlásáról. A kormány törvény-előkészítő szakapparátusa ellenben, amely a normaszöveget és az indokolást fogalmazta, természetesen nem rugaszkodhatott el a bárki által ellenőrizhető tényektől. Az előterjesztés indokolása nem is hivatkozik a közbiztonság helyzetére, hanem csupán a kormányprogramra, a választóknak „*az országgyűlési választásokon megnyilvánuló egyértelmű akarata*”, és a szigorítást támogató több százezer aláírásra. Az indokolás így közvetve azt fejezi ki, hogy a szigorításnak nem volt objektív oka. Ilyen alapon, a közvélemény igényére hivatkozva, akár a halálbüntetést is vissza lehetne állítani⁵.

1998-tól, a büntető törvénykönyv módosítása nyomán, a bíróságoknak a szabadságvesztés-büntetés kiszabásánál a büntetés középértékét kellett irányadónak tekinteniük, azaz az elítéltek ettől kezdve hosszabb időt töltöttek börtönben. Ekkor kezdődött el a regisztrált bűncselekmények számának csökkenése. Csakhogy az első Orbán-kormány távozása után a törvényhozás hatályon kívül helyezte a középértékre vonatkozó szabályt, a bűncselekmények számának csökkenése mégis folytatódott. 2008-hoz képest Magyarországon 2009-ben 14 ezerrel csökkent a regisztrált bűncselekmények száma, a fogvatartotti létszám ellenben 2009. december 31-re 806-tal (5,5 százalék), 15 432-re emelkedett⁶. A büntető jogszabályok szigorítása ugyanis nem a jelenlegi kormány hivatalba lépésével kezdődött. A Btk.-módosítás parlamenti vitájában (2010. május 21.) *Bárándy Gergely* képviselő (MSZP) vitába szállt azzal az állítással, hogy az előző kormányok túlzottan megengedő büntetőpolitikát folytattak. „*Ha megnézik az elfogadott törvényeket, az elfogadott büntető jogszabályokat, akkor azt fogják látni, hogy szinte csak súlyosabb intézkedések kerültek megállapításra, megszavazásra az elmúlt időszakban.*” A szigorítások nyomán a fogvatartotti létszám újabb 1099-cel (7,1 százalék), már 16 328-ra nőtt. A regisztrált bűncselekmények száma azonban még gyorsabban, 13,7⁷ százalékkal (53 950 bűncselekmény) emelkedett. Ebből a néhány adatból per-

⁵ www.mkogy.hu Irományok. 2010. T/25

⁶ www.bvop.hu Számok-tények. A fogvatartottak létszámadatai a továbbiakban is a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának honlapjáról valók.

⁷ A 2010-re vonatkozó adatokat a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, illetve a Legfőbb Ügyészség szíves tájékoztatása alapján közlöm.

sze – tekintete véve a bűncselekmény-elkövetés és a regisztrálása közötti időeltolódást – nem lehet olyan következtetést levonni, hogy minél szigorúbbak a büntetések, annál több a bűncselekmény. De az ellenkezője sem igaz!

A bűnügyi statisztikák adatainak és a bűnözéssel kapcsolatos közkeletű vélekedéseknek a különbözősége nem a latencia következménye. A súlyosabb erőszakos bűncselekményeknél (kivéve a szexuális bűncselekményeket), továbbá lakásbetöréseknél, gépkocsilopásoknál csekély a latencia – a biztosító csak akkor fizet, ha a rendőrség felfüggesztette a nyomozást. A latencia a korrupciónál, a vesztegetésnél magas, ahol a hallgatás közös érdeke vesztegetőnek és megvesztegetettnek. És még magasabb azoknál a cselekményeknél, amelyeket a társadalom nem is tekint bűncselekménynek. A munkaadó, aki zsebbe fizet a munkavállalónak, és a munkavállaló, aki a rövid távú előnyért elfogadja ezt, a megrendelő, aki nem kér és a vállalkozó, aki nem ad számlát, az ügyvéd, aki a honoráriumon túl elfogadja a sikerdíjat, az orvos, aki zsebre teszi a hálapénzt, mind adócsalást követ el – jó részük a megélhetése érdekében. Ez is *megélhetési bűnözés*, akár a veteményeskertek fosztogatása, de a nemzetgazdaság szempontjából alighanem károsabb. A magam részéről a „cigánybűnözés” mintájára *polgár-bűnözésnek* nevezném ezt a magatartásformát, hiszen efféle bűncselekményeket jobbra csak a – széles értelemben vett – polgári középosztálynak áll módjában elkövetni. Polgár-bűnözésnek nevezném, éppen mert anynyira ellentétes mindazzal, amit polgári tisztességnek szoktunk nevezni.

A közvélemény riogatása helyett a politikusoknak az volna a feladatuk és felelősségük, hogy világossá tegyék:

1. Magyarországon a közbiztonság semmivel sem rosszabb, mint Nyugat-Európa országaiban, ahová, ha tehetjük, szívesen utazunk el turistaként.
2. A büntetések szigorítása, a szabadságvesztés időtartamának emelése növelheti a társadalom komfortérzetét, de nem alkalmas eszköz a bűnözés visszaszorítására.

Bűncselekmények, börtönnépesség

A táblázat tíz országban mutatja be a regisztrált bűncselekmények, valamint a fogvatartottak számát 2008-ban; a teljes számot a százezer lakosra vetített szám követi.

Az országokat a százezer lakosra vetített regisztrált bűncselekmények száma alapján rendeztük sorrendbe (táblázat).

Bűncselekmények és fogvatartottak tíz európai országban (2008)

Ország	Regisztrált bűncselekmények száma	Százezer lakosra jutó bűncselekmények száma	Fogvatartottak száma	Százezer lakosra jutó fogvatartottak száma
Anglia és Wales	4 702 488	8806	83 194	155,8
Németország	6 114 128	7438	73 203	89,0
Franciaország	3 558 329	5560	64 005	100,0
Olaszország	2 709 888	456	58 127	97,5
Magyarország	408 407	4084	14 626	146,0
Cseh Köztársaság	343 799	3305	2 071	196,8
Lengyelország	1 082 057	2840	84 548	222,0
Szlovákia	104 758	2000	8 313	154,0
Bulgária	126 673	1666	9 922	116,0
Románia	289 331	1345	26 212	121,0

Forrás: Eurostat. <http://epp.eurostat.ec.europ.eu>

A százezer lakosra vetített fogvatartotti létszám alapján a sorrend így alakul: 1. Lengyelország, 2. Cseh Köztársaság, 3. Anglia és Wales, 4. Szlovákia, 5. Magyarország, 6. Románia, 7. Bulgária, 8. Franciaország, 9. Olaszország, 10. Németország.

Kertész Imre tíz évvel korábbi, 1998-ra vonatkozó adatai hasonló képet mutattak. Huszonegy európai ország között ekkor Magyarország a százezer lakosra számított, ismertté vált bűncselekmények tekintetében a tizenkettedik, a fogvatartottak számát tekintve a negyedik helyen állt. A bűncselekmények száma alapján Finnország megelőzte Magyarországot, a hetedik helyen állt, a fogvatartottak számát tekintve ellenben az utolsó helyre került. Magyarországon ekkor húsz százalékkal volt magasabb a börtönépesség aránya, mint a 21 ország átlagában; a nyugat-európai börtönépesség átlagát, ismét százezer lakosra számítva, a magyarországi börtönépesség még sokkal nagyobb mértékben, 65 százalékkal (!) haladta meg. Az arány „nyugati szintre hozásával egy csapásra megszűnne a túlszűfoltosság. Ez nemcsak a foglyok, hanem az őrszemélyzet életét is lényegesen megkönnyítené, és igen nagy megtakarítással járna.”⁸ Pedig a börtönépesség újabb erőteljes növekedése csak ekkor kezdődött.)

Az adatokból jól látható, hogy a fogvatartotti létszám nincs korrelációban az ország bűnügyi fertőzöttségével. A regisztrált bűncselekmények százezer lakosra vetített számát tekintve a csoportot az Európai Unió négy régi tagor-

⁸ Kertész Imre: Miért túlszűfoltak a börtönök? Jura, 7. évf. 2. szám. <http://jura.ajk.pte.hu/cikkek.php?cikk=24>; Belügyi Szemle, 2002/2–3.

szága vezeti, a fogvatartotti létszámot tekintve ellenben a táblázat első hét helyéből hatot az EU új tagországai foglalnak el, amelyek 1989-ig a szovjet tömbhöz tartoztak. Ezt a képet csak Anglia és Wales zavarja meg: a szigetországban igen magas mind a bűncselekmények, mind pedig a fogvatartottak száma. A bemutatott adatok, ha óvakodunk is attól, hogy messzemenő következtetéseket vonjunk le belőlük, annyit azért valószínűsítünk, hogy a fogvatartottak száma nem az ország tényleges bűnügyi helyzetétől, sokkal inkább az ország hagyományaitól, a társadalom felfogásától, a szabadságvesztést helyettesítő alternatív büntetésektől függ. Jó példa erre, hogy Németországban a regisztrált bűncselekmények száma – százezer lakosra számítva – 2,6-szer magasabb, mint Lengyelországban, a fogvatartottak száma ellenben Lengyelországban két és félszerese a németországi fogvatartottak számának. Ettől azonban Lengyelországban nem jobb a közbiztonság, mint Németországban.

2010. november 18-án, az Országgyűlés alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága ellenőrző albizottságának a Budapesti Fegyház és Börtön épületében tartott, kihelyezett ülésén (a továbbiakban: kihelyezett ülés) *Kökényesi Antal* bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a börtönépítési alakulásáról számolt be. Visszapillantva a rendszerváltás előtti időszakra megemlítette, hogy az 1970-es években az átlagos fogvatartotti létszám húszezer volt, ez 1985-re huszonötezerre emelkedett.⁹

A rendszerváltás után a fogvatartotti létszám jelentősen csökkent, de aztán ismét növekedni kezdett, és 2002-re elérte a 18 ezret. Ez azt is jelentette, hogy az intézetek zsúfoltsága 160 százalék lett. A mostani növekedés következtében, annak ellenére, hogy két új börtön épült, a telítettség 2010. december 31-én 132 százalékos volt. A növekedés ütemét jelzi, hogy 2011. január 27-éig, nem egészen egy hónap alatt, a fogvatartottak száma újabb 362 fővel emelkedett.¹⁰

---

⁹ A fogvatartottak számának megugrása 1985-ben korántsem a bűncselekmények számának növekedésével függött össze. Az 1980-as évek közepétől a szovjet típusú gazdálkodás válsága arra kényszerítette az államot, hogy jelentősen csökkentse számos szocialista nagyüzem, például az Ózdi Kohászati Művek termelését. Az ennek következtében létrejövő új jelenséget, a tömeges munkanélküliséget úgy próbálta elleplezni, hogy munkanélküliségért a „lógósokat”, a „munkakerülőket” tette felelőssé. Ennek a propagandának a szolgálatában vezették be a „közveszélyes munkakerülés” újfajta büntetését, a *szigorított javító-nevelő munkát*. Az elítéltek büntetés-végrehajtási intézetbe kerültek, onnan kellett naponta kijárniuk a kijelölt munkahelyre. Ez az új büntetési forma két-háromezerral emelte meg a fogvatartottak számát, de persze az állami gazdálkodás válságán nem segített. Lásd erről a Beszélő 12. számának (1985 tavasza) szerkesztőségi cikkét: Még egyszer a munkakényszerről. (Beszélő Összkiadás, 2. kötet, 1992, 99–101. o.); Solt Otília: Foglalkoztatáspolitikai garanciák. Beszélő, 1985/13–14. (Beszélő Összkiadás, 2. kötet, 1992, 239–241. o.)

¹⁰ Fekete Gy. Attila: Alig bírják a börtönök a fideszes szigort. Népszabadság, 2011. január 28., http://nol.hu/belfold/20110128-szukulo_bortonkapacitasok

A kihelyezett ülésen *Fogarasi Edit*, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa hivatalának a munkatársa arra hívta fel a képviselők figyelmét, hogy a helyzet a valóságban sok helyütt rosszabb, mint az átlagszámok mutatják, igen nagyok ugyanis mind a regionális, mind pedig az egyes bv. intézetek közötti különbségek. A megyei büntetés-végrehajtási intézetekben a zsúfoltság átlagosan 161 százalékos, a Hajdú-Bihar megyei és a Baranya megyei bv. intézetben, valamint a Fővárosi bv. intézet Venyige utcai objektumában ezzel szemben 200 százalékos. A Bács-Kiskun megyei intézet telítettsége papíron 160 százalékos. Ez azonban csak a látszat, valójában a viszonylag alacsony szám úgy jött létre, hogy az intézet két objektuma közül az egyik, az úgynevezett parkettás körlet, ahol a tévéhíradókban többször bemutatott anya-gyermek részleg is található, nincs feltöltve, telítettsége a száz százalékot sem éri el. A másik objektumban viszont a zsúfoltság 260 (!) százalékos. Ezek az arányok persze arra vonatkoznak, hogy mennyivel lépi túl a fogvatartottak száma a jogszerűen elhelyezhető fogvatartottak létszámát. A 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése értelmében ugyanis egy felnőtt férfi elítélt számára a zárkában vagy lakóhelyiségben három, egy előzetesen letartóztatott számára négy négyzetméter szabad mozgásteret kell biztosítani. Ezt a miniszteri rendeletet a büntetés-végrehajtás sosem tudta tiszteletben tartani, a tényleges létszám mindig túllépte a megengedettet, számos zárkában pedig, az egyes fogvatartotti csoportok elkülönítésére vonatkozó szabályok következtében, a zsúfoltság jóval nagyobb is lehetett, mint az adott bv. intézet egészében. 2010 novemberében a belügyminiszter módosította a rendeletet, az idézett bekezdésbe bekerült a „lehetőség szerint” kifejezés. Ezzel a jogszabály *ajánlássá* gyengült. Most már, ha a szükség úgy kívánja, akárhány embert el lehet helyezni egy zárkában, a jogszerűség nem sérül.¹¹ A nemzetközi megállapodásokban, a számos ország számára készült keretjogszabályokban természetesen megvan a helyük az ajánlás jellegű „puha” törvényeknek (*soft law*): ezek aláírásával a részes állam azt jelzi, hogy törekszik a nemzetközi szervezet által kívánatosnak tartott szabályozás megvalósítására. Ha azonban egy állam kormánya önmaga számára helyettesíti a szabályokat ajánlásokkal, az azt jelenti, hogy az állam nem képes a saját szabályai követésére, de ahhoz sincs mersze, hogy olyan szabályokat állapítson meg, amelyek esetleg megvalósíthatók lennének, a nemzetek közössége számára azonban elfogadhatatlanok.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB vagy a Bíróság) a *Kalasznyikov vs. Oroszország-ügyben* (47095/99) kimondta, az a tény,

¹¹ Jogszerű túlzásfoltosság a börtönökben? A Magyar Helsinki Bizottság állásfoglalása. www.helsinki.hu

hogy a panaszost egy 17 négyzetméteres zárkában tartották fogva, ahová esetenként 24 személyt helyeztek el, és ahol a fogvatartottak háromszintes fekvőhelyeken aludtak, embertelen bánásmódnak minősül, azaz sérti az Emberi jogok európai egyezményének 3. cikkét. A *Peers vs. Görögország-ügyben* (28524/95) a Bíróság ugyancsak megállapította a 3. cikk megsértését, de az államot elmarasztaló ítéletében a zárka mérete mellett a szellőzés hiányára is utalt, továbbá arra, hogy zárkában bizonyos napszakokban elviselhetetlen a hőség.¹² Vagyis hiába minősül a módosított hazai szabályozás szerint a két négyzetméternél kisebb mozgástér egy fogvatartott számára jogszerűnek, nagy a valószínűsége, hogy a strasbourgi bíróság ezt nem ismeri el, és kimondja, hogy egyes magyar börtönökben a zsúfoltság: embertelen.

Ítéletre várva

Az említett megyei (fővárosi) bv. intézetekben a fogvatartottak többsége előzetesen letartóztatott. A jogerős ítélet nélkül fogvatartottak aránya a fogvatartottak összességén belül évről évre nő: 2006-ban 26, 2007-ben 27, 2008-ban és 2009-ben 29 százalék¹³, 2010. december 31-én 29,4 százalék volt. Az előzetes letartóztatásba kerülők a börtönnépességnek Németországban is az egyharmadát teszik ki, az előzetes letartóztatás időtartama azonban Németországban szembeszökően rövidebb, mint Magyarországon. 2006-os adat szerint a Szövetségi Köztársaságban a letartóztatottak 49,9 százaléka hagyta el három hónapon belül a büntetés-végrehajtási intézetet, az egy évnél hosszabb ideig fogvatartottak aránya pedig 6,15 százalék volt.¹⁴ Ezzel szemben Magyarországon a 2009. december 31-én fogva tartottaknak a 63, 2010. december 31-én 66,5 százaléka volt három hónapnál hosszabb ideje előzetesben, azoknak az aránya pedig, akiket egy évnél hosszabb ideje tartottak előzetesben, 2009-ben elérte a 13,5, 2010-ben 16,5 százalékot. Különösen szorongató adat, hogy 2010. december 31-én a fiatalkorú gyanúsítottaknak ugyancsak a 63 százaléka töltött három hónapnál hosszabb időt előzetesben. Az adatok azt a feltételezést támasztják alá, hogy Magyarország az előzetes letartóztatás meghosszabbításának szabályozása és gyakorlata tekintetében tér el leginkább az Európai Unióban mérvadó normáktól.

¹² Moldova, Zsófia – Tóth, Balázs – Novoszádek, Dóra – Víg, Dávid: Complaints: Assessing Prison Complaints Mechanisms in CEE and FSU Regions. Manuscript

¹³ www.bvop.hu

¹⁴ Statistisches Bundesamt, 2006, S. 340ff.

Elvben a terheltet a büntetőeljárás során, egészen a jogerős, elmarasztaló ítéletig megilleti az ártatlanság vétele. Valójában az eljárás során, de különösen, ha a bíróság a terhelt előzetes letartóztatásáról döntött, inkább a *vét-kesség vétele* valósul meg. Ezt a tapasztalatot tükrözte már a címével is Kádár András Kristóf 2004-ben megjelent könyve, amely a Magyar Helsinki Bizottság 2003-ban végzett kutatása alapján mutatta be az előzetes letartóztatásban lévő fogvatartottak helyzetét. A helyzet azóta sem változott. A kihe-lyezett ülésen Fogarassy Edit arra a többé-kevésbé közismert tényre hívta fel a figyelmet, hogy hiába az ártatlanság vétele, az előzetes letartóztatásban lévő terhelt ténylegesen rosszabb helyzetben van, mint az elítélt. Hogy a bün-társaival ne találkozhasson, zárkája egész nap zárva van, mint azoké, akiket fegyházbüntetésre ítélték. De még a fegyházak is dolgozhatnak, felügyelet mellett sportolhatnak, ha vallásosak, istentiszteletre járhatnak, az előzetesek viszont a séta idejét kivéve, az egész napot a zárkájukban töltik. Különösen rossz a fiatalkorú előzetesek helyzete. Nagy részük tanköteles, de a megyei börtönökben semmiféle oktatási lehetőség nincsen. A zsúfoltság és a semmit-tevés különösen a fiatalkorúak körében erőszakos cselekményekhez vezet, megnövekedett a testi sértés és a szemérem elleni erőszak eseteinek a száma, 2007-ben pedig egy fiatalkorút a zárkatársai megöltek. A jogszabály lehető-vé teszi a fiatalkorú terheltek javítóintézeti elhelyezését; ezekben a körülmé-nyek sokkal jobbak, mint a bv. intézetekben, a tankötelesek pedig iskolaszere-ű oktatásban részesülnek.

Az előzetes letartóztatás esetjoga Strasbourgban

Az Európai Unió legtöbb országában 2009. december 1-jén vált hatályossá a lisszaboni szerződés. A szerződés a tagállamok számára kötelező erejű norma-ként utal az Európai Unió Alapjogi Chartájára. A charta 52. cikkének (3) be-kezdése értelmében „*Amennyiben a charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló eu-rópai egyezményben (a továbbiakban: EJEE) biztosított jogoknak, akkor e jo-gok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek.*” Az alapjogi charta kidolgozásával meg-bízott konvent elnöksége hangsúlyozta, hogy az európai egyezmény értelme-zéséhez az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga ad iránymutatást.¹⁵

---

¹⁵ Dok. CHARTE 4487/00 CONVENT 50.

A strasbourgi bíróságnak az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéseit a Magyar Helsinki Bizottság két munkatársa, Kádár András Kristóf és Tóth Balázs foglalta össze¹⁶. Munkájuk eredményét az alkotmányügyi bizottság ellenőrző albizottságának kihelyezett ülésén Tóth Balázs ismertette.

Az előzetes letartóztatás elsődleges feltétele: az alapos gyanú

Az EJEE 5. cikk (1) bekezdésének c) pontja értelmében nem ellentétes az egyezményvel a „*törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák, vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben*”.

Az előzetes letartóztatás alapvető feltétele a megalapozott gyanú. Ennek fogalmát a strasbourgi bíróság a *Fox, Hartley és Campbell vs. Egyesült Királyság-ügyben* határozta meg: „*Olyan tények vagy információk léte, amelyek egy objektív külső szemlélőt meggyőznek arról, hogy a gyanúsított elkövethet-e a cselekményt.*” A három férfit hét évvel korábban terrorista cselekmények miatt ítélték el, újabb letartóztatásukra titkosszolgálati információk alapján került sor, ezeket azonban a brit bírósággal nem közölték. Bár az Egyesült Királyság törvényei ilyen esetben megengedik a gyanúsított fogva tartását, az EJEB az összes körülmény mérlegelése alapján úgy ítélte meg, hogy a bíróság rendelkezésére álló információk nem elegendők a gyanú megalapozásához.

A *Stepuleac vs. Moldova-és*erben egy biztonsági cég alkalmazottja tett feljelentést azzal, hogy valaki a cégtől zsarolta és erőszakkal fenyegette. A cég vezetőjét letartóztatták, a cég működési engedélyét bevonták, a gyanúsított szerint azért, mert a belügyi szervek monopolizálni akarják az őrző-védő piacot. A strasbourgi eljárásban derült ki, hogy a feljelentő nem nevezte meg a vélt elkövetőt, a gyanúsítottal szemben tehát a gyanút semmi sem alapozta meg.

---

¹⁶ Tóth Balázs – Kádár András Kristóf: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának az előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlatáról. Előadásvázlat. Kézirat

Az előzetes letartóztatás elrendelésének és fenntartásának különleges okai

Az 5. cikk (3) bekezdése szerint „*E cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bírő, vagy a törvény által bírői hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.*”

Az EJEB következetes gyakorlata szerint az alapos gyanú megléte csak egy rövid, kezdeti időszakban elégséges a személyes szabadságtól való megfosztáshoz. A továbbiakban a bíróságnak konkrét, az adott ügyhöz kapcsolódó indokolással kell igazolnia, hogy az előzetes letartóztatáshoz kapcsolódó közérdek olyan súlyú, hogy az az ártatlanság vételme ellenére is megalapozza a személyes szabadságtól való megfosztást. A *Labita vs. Olaszország-ügyben* (26772/95) a Bíróság kimondta, a részes államok hatóságainak „*megfelelő súllyal kell mérlegelniük az ártatlanság vételmét, minden tényt értékelniük kell, mely a közérdek fennállása mellett és ellen szól, és ezeket az érveket részletezniük kell a szabadítási kérelem alapján hozott döntésben is.*”

Az eljárás akadályozása

A *Clooth vs. Belgium-ügyben* (12718/87.) a Bíróság megállapította, hogy „*egy általános jellegű kijelentés, minden konkrét megállapítás hiányában, mely szerint a vádlott akadályozná a hatóságok munkáját, nem elégséges a fogva tartás fenntartásának alátámasztása érdekében.*” Nem elegendő a nyomozás érdekeire való absztrakt hivatkozás sem. A *Szeloch vs. Lengyelország-ügyben* a kérelmező három év hét hónapig volt előzetes letartóztatásban emberölés és gyermek rovasára elkövetett szexuális bűncselekmények gyanúja alapján. Az eljárásban harminckilenc tanút és öt szakértőt hallgattak meg. Erre hivatkozva a Bíróság az összebeszélés, illetve a bizonyítékok elrejtése vonatkozásában kimondta, hogy ezeknek már „*nem lehet lényeges negatív hatása a büntetőeljárásra, mivel ezt megelőzően már minden olyan tanút meghallgattak, akik az eset ténybeli körülményeire vonatkozóan bizonyítékot tudtak szolgáltatni.*”

A szökés veszélye

A *Letellier vs. Franciaország-ügyben* (12369/86.) a kérelmezőt azzal gyanúsították, hogy felbujtóként és bűnszegédként részt vett férje meggyilkolásában. Két és fél évig volt előzetes letartóztatásban, ekkor háromévi börtönre ítélték. A francia bíróság kezdetben a tanúk befolyásolásának veszélyére, később már csak a szökés veszélyére hivatkozva hosszabbította meg az előzetes letartóztatást. A strasbourgi bíróság döntése szerint az ítélet lehetséges szigorára és ezzel kapcsolatban a szökés veszélyére való hivatkozás önmagában elégtelen az előzetes letartóztatás fenntartásához. A Bíróság rámutatott: „*a szökés veszélye nem tételezhető pusztán a kiszabható büntetés mértéke alapján. Ezt a tényt számos további lényeges elem fényében kell értékelni, melyek akár megerősíthetik a szökés veszélyét, de azok fényében tűnhet az oly kevésbé valószínűnek, hogy ez alapján már nem indokolt az előzetes fogva tartás.*” A *Neumeister vs. Ausztria-ügyben* (1936/63) a Bíróság arra hívta fel a figyelmet, hogy a szökés veszélye nem mérhető fel pusztán a várható büntetőjogi és polgári jogi szankciók alapján. „*Más, különösen az érintett személyre vonatkozó tényezőket is figyelembe kell venni, mint az adott személy erkölcsisége, lakhatása, foglalkozása, munkahelye, vagyona, családi kapcsolatai, az országhoz való egyéb kötődései, melyek összességükben meg is erősíthetik a szökés veszélyének gyanúját, de csökkenthetik is oly mértékben, hogy annak fényében az előzetes letartóztatás fenntartása azok tükrében már nem indokolt.*”

Az ésszerű időtartam

Az előzetes letartóztatás „ésszerű időtartama” nem határozható meg hónapokban és napokban. A Bíróság azonban megállapított szempontokat, amelyeket az ésszerű időtartam meghatározásakor mérlegelni kell. Ilyenek az ügy bonyolultsága, a kérelmező magatartása, az illetékes hatóságok magatartása. A kérelmezőnek felróható időmúlás nem róható az állam terhére. Nem róható az állam terhére a szakértői vélemények elkészítése, vizsgálatok elvégzése miatt keletkezett időmúlás, kivéve ha kimutatható, hogy a késlekedés indokolatlan volt. A hatóságok késlekedését ellenben nem menti a létszámhiány, betegség. Az államot marasztalta el a Bíróság a következő esetekben: az előzetes letartóztatás első évében semmilyen eljárási cselekményre nem került sor (*Asszenov és mások vs. Bulgária*, 90/1997/874/1086); a terhelhet négy év alatt évente átlagosan kétszer hallgatták meg (*Husseini Ali vs.*

Franciaország, 37786/97); a bíró felmentése után a tárgyalás csak két évvel később folytatódott (*Kalashnikov vs. Oroszország* 47095/99).

Alternatív intézkedések

Az *Ilowiecki vs. Lengyelország-ügyben* (27504/95) a Bíróság az egyezményrel ellentétesnek tekintette, hogy a kérelmezőt – sorozatos, óvadék ellenében történő szabadlábra helyezési kérelme ellenére – a teljes időtartam alatt fogva tartották, és a hatóságok meg sem fontolták más, olyan garanciák alkalmazásának lehetőségét, amelyek szavatolhatták volna az eljárási cselekményen való megjelenést. A Bíróság megjegyezte, hogy „*az 5. cikk (3) bekezdése alapján a bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során kötelesek megfontolni azon alternatív intézkedések alkalmazásának lehetőségét, melyek biztosítják az eljárási cselekményeken való megjelenést. Valójában az egyezmény nemcsak az ésszerű időn belül tartandó tárgyaláshoz vagy az eljárás során a szabadlábon védekezéshez való jogot biztosítja, hanem azt is előírja, hogy szabadlábra bocsátás olyan feltételekhez is köthető, melyek biztosítják a terhelt eljárási cselekményeken való megjelenését.*” A legkevésbé korlátozó intézkedés, a *least restrictive measure* alkalmazásának kötelezettsége az arányosság általános elvéből következik. A *Kreps vs. Lengyelország-ügyben* (34097/96) a Bíróság megállapította az egyezmény megsértését, mert „*a lengyel első- és másodfokú bíróság nem mérlegelte egyetlen alternatív intézkedés alkalmazásának lehetőségét sem – például óvadék vagy rendőri felügyelet melletti szabadon bocsátás –, amelyeket a lengyel jog kifejezetten lehetővé tett [...]. A bíróságok meg sem említettek, hogy az említett intézkedések alkalmasak lennének-e a hatóságok előtti megjelenés biztosítására, és amennyiben nem, akkor annak mi az oka. Azt sem részletezték, hogy a szabadon bocsátás egyébként miért akadályozta volna az eljárás rendes folytatását.*”

Kontradiktórius eljárás, a fegyveregyenlőség elve

5. cikk (4) bekezdés „*Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.*”

A *Nikolova vs. Bulgária-ügyben* (31195/96) a Bíróság kimondta: „*annak az eljárásnak, mely során az előzetes letartóztatásról döntenek, kontradiktóriusnak kell lennie és mindig biztosítania kell a »fegyveregyenlőség« elvének érvényesülését a felek, vagyis az ügyész és a fogva tartott viszonylatában. [...] A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete alapvetően fontos ahhoz, hogy az ügyfele fogva tartásának jogszerűségét cáfolni tudja.*”

2006 ősze – valóban annyira más?

A 2006-os őszi események reflektorfénybe emeltek három jelenséget, amelyek korábban is ismertek voltak, a közvéleményt azonban kevésbé foglalkoztatták. E három jelenség: a *rendőri erőszak* aránytalan alkalmazása, a következmények nélküli rendőri brutalitás, a biztonsági intézkedésként, előre hozott büntetésként alkalmazott *előzetes letartóztatás* és a *börtönök zsúfoltsága*, vagy általánosabban szólva: a fogva tartás körülményei.

2006 – az utcán

Egy legfőbb ügyészségi vizsgálat már 1995-ben megállapította, hogy a rendőrök által elkövetett bűncselekmények ügyében induló ügyészségi vizsgálatokban sokszor nem tárják fel a gyanúsított rendőrök és a rendőr tanúk érdekeltégi viszonyait; ilyen esetben a rendőrök nem tekinthetők szavahihető tanúknak. Egyebek között ez az oka, hogy a csak hivatalos személyek által elkövethető bűncselekmények (bántalmazás hivatalos eljárásban, kényszervallatás, jogellenes fogva tartás) ügyében a megkezdett nyomozásoknak átlagosan mintegy hetven százalékát megszüntetik.¹⁷ A *Kmetty vs. Magyarország-ügy* ítéletében (2003. december 13.) a strasbourgi bíróság éppen azért marasztalta el Magyarországot, mert a nyomozó ügyészség úgy szüntette meg az eljárást, hogy nem tett meg mindent a tényállás tisztázása és a felelősök azonosítása érdekében. Hasonló indokok alapján, az ügyészségi nyomozás elégtelensége miatt született elmarasztaló ítélet a *Barta vs. Magyarország-ügyben* is, 2007. április 10-én.¹⁸ A 2006-ban elkövetett bántalmazások miatt indított büntetőeljárásban *Cserni János* bírő kimondta, a tanúként meg-

¹⁷ Vitéz Miklós: A rendőrök ellen kényszervallatás büntette miatt tett feljelentések elbírálásának egyes tapasztalatai. Belügyi Szemle, 1995/6., 19–28. o.

¹⁸ Mindkét ítélet megtalálható a Magyar Helsinki Bizottság honlapján. www.helsinki.hu

hallgatott rendőrök hazudtak a bíróság előtt.¹⁹ Az Országos Rendőr-főkapitányság tiltakozott a bírói kijelentés ellen, holott az semmiféle újdonságot nem tartalmazott. A 2002 és 2010 között az állam által elkövetett jogsértéseket vizsgáló albizottság 2010. szeptember 6-i ülésén *Falvai Zsolt*, a Fővárosi Nyomozó Ügyészség vezetője lényegében ugyanezt mondta: „*általában a rendőrökre elmondható, hogy egy sima bántalmazásos ügyben is az a bizonyos kollegialitás mást mondat velük, mint ami egyébként elvárható lenne egy rendőrtől*”. Hozzátette azonban, a *méret* az, ami őt is meglepte: 2006 őszén a rendőri brutalitás tömegesebb és látványosabb volt, mint általában. Ezzel összefüggésben a rendőri hazudozás is túltett a szokásos mértéken.

A hazudozás ellenére a bántalmazó rendőrök elmarasztalása szigorúbb volt a szokásosnál: a bíróságok kiszabtak letöltendő szabadságvesztést is, felfüggesztett szabadságvesztés esetén pedig nem éltek a büntetett előélet hátrányos következményei alól való előzetes mentesítés lehetőségével, azaz a rendőrségnek az elmarasztalt rendőrt menesztenie kellett a szolgálatból. A kiszabott büntetéseknek hosszabb távon is lehet visszatartó hatásuk. Ennek ellenére a 2006. szeptemberi tüntetések miatt hivatalos személyek ellen induló 62 eljárásból 54 esetben, az októberi tüntetések nyomán induló 130 eljárásból 105-ben került sor az eljárás megszüntetésére.

Ellentétben a rendőrök ellen induló eljárásokkal, a hivatalos személy elleni erőszak miatt induló eljárások szinte minden esetben a terhelt elmarasztalásával végződnek. A 2006-os események nyomán induló eljárások ebben különböznek leginkább a szokásos gyakorlattól. A szeptemberi események kapcsán a Budapesti Nyomozó Ügyészség hivatalos személy elleni erőszak és más bűncselekmények miatt nyolcvan, az októberi tüntetések kapcsán huszonnyolc ügyben folytatott nyomozást harminchét, illetve tizenegy ügyben megszüntette. Ez azt jelzi, hogy rendőrök sérelmére elkövetett ügyekben, vagy azok egy részében, a nyomozó ügyészség a rendőri jelentéseket, illetve rendőrök tanúvallomásait önmagukban, egyéb bizonyítékok híján, nem tekintette perdöntőnek. Csak reménykedni lehet, hogy ez a józan, mérlegelő gyakorlat a jövőben és a politikától érintetlen ügyekben is érvényesülni fog.

---

¹⁹ 2006. szeptember 21-én előállították, és a kőbányai rendőrkapitányságon súlyosan bántalmazták Angel Mendoza perui állampolgárt. 2008. január 14-én, az ítélet szóbeli indoklásakor Cserni János bíró elmondta, a tárgyalásra idézett rendőrök hamis tanúvallomása tette lehetővé a bántalmazással vádolt N. Attila főtörzsszázlós elítélését. Bodoky Tamás: Cserni bíró: Hazudtak a rendőrök a bíróságon. Index, 2008. január 15. <http://index.hu/belfold/harmat38978/>

A bíróság előtt

Hasonló különbségek fedezhetők fel az előzetes letartóztatás elrendelésének ügyében is. Az albizottság előtt *Frech Ágnes*, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumának vezetője elmondta, hogy a 2006. szeptember 18-a utáni napokban egyszerre nyolc-tíz vagy még több gyanúsítottat állítottak az elsőfokú bíróság elé, a személyre lebontott vizsgálatra nem volt mód, sem a megalapozott gyanút alátámasztó bizonyítékok, sem a letartóztatást szükségessé minősítő különös okok vonatkozásában. Ezeket az időhiány okozta eljárási hibákat korrigálta a másodfokú eljárás. A kollégiumvezető nem fogadta el Falvai Zsolt és mások állítását, miszerint az elsőfokú tárgyalások idején még tartottak az utcai megmozdulások, a gyanúsítottak tehát szabadlábba helyezésük esetén újból csatlakoztak volna az előzetes bejelentés nélkül tüntető csoportokhoz. A másodfokú tárgyalás idején már helyreállt a rend, akkor már szabadon engedhették a gyanúsítottakat. Az előzetes letartóztatást ugyanis nem lehet közbiztonsági őrizetként használni: ezt kizárja mind a hazai jog, mind pedig az Emberi jogok európai egyezménye. De azt sem ismerte el, hogy a jogvédő szervezetek tiltakozó levele befolyásolta volna a másodfokon eljáró bíróságokat. Ez ugyanis azt sugallná, hogy a bíróságok mind az elsőfokon, amikor szinte minden esetben elrendelték az előzetes letartóztatást, mind a másodfokon, amikor megszüntették, valamilyen központi akarat kívánságát érvényesítették. Ezt a vélekedést a számok alapján teljességgel kizárni azért elég nehéz. A tévészékház ostroma utáni napokban a rendőrség 220 személyt vett őrizetbe, az ügyészség 172 gyanúsítottal szemben indítványozott kényszerintézkedést. A bíróság 145 esetben döntött az előzetes letartóztatás mellett, 12 esetben rendelt el házi őrizetet. A másodfok 114 előzetest szüntetett meg, az összes előzetes 78,6 százalékát, és mindössze 31 gyanúsított előzetesét tartotta fenn.

A kihelyezett ülésen *Vókó György*, a Legfőbb Ügyészség osztályvezetője az előzetes letartóztatás 2009-es statisztikai adatait ismertette. Ebben az évben az ügyészség 5960-szor indítványozott kényszerintézkedést, az elsőfokú bíróság az esetek 93,8 százalékában rendelte el az előzetes letartóztatást. A százalékából visszszámolva ez 5591 gyanúsított előzetes letartóztatását jelenti. Minden bizonnyal igaza volt a *Szívós Máriának*, a Fővárosi Bíróság tanácsvezető bírójának, aki a 2006-os eseményeket vizsgáló albizottság 2010. szeptember 1-jei ülésén, az albizottság kérdéseire válaszolva nem zárta ki, hogy az elsőfokú eljárásban történhettek eljárási hibák. A számok tükrében mégis azt kell megállapítani, hogy a 2006. szeptemberi ügyekben a bíróság a

szokásosnál valamivel kisebb arányban rendelte el a gyanúsított előzetes letartóztatását: a 2009-es majdnem 94 százalékkal (a budapesti bíróságokon 95 százalékkal) szemben az indítványoknak mindössze 84 százalékában. 2009-ben az előzetes letartóztatást 57 esetben helyettesítette házi őrizet. Ez a teljes halmaznak csupán egy százaléka. 2006-ban az arány sokkal jobb volt: a 12 házi őrizetbe került gyanúsított a kényszerintézkedés elszenvedőinek 7,6 százaléka. Az albizottsági meghallgatáson Szívós Mária hangsúlyozta: a gyanúsítottak többsége „*büntetlen előéletű, rendezett körülmények között élő személy volt*”, akiket „*nem is egy nagyon súlyos bűncselekményről*”, nevezetesen garázdasággal gyanúsítottak: ilyen esetben nem szokás az előzetes letartóztatás elrendelése. Csakhogy a 2006. szeptemberi tüntetések kapcsán mindössze kilenc ügyben folyt eljárás garázdaság gyanúja alapján, 35-ben az eljárás alapja hivatalos személy elleni erőszak volt. A nyomozási bíró elé állított terheltek többségét csoport tagjaként, felfegyverkezve elkövetett hivatalos személy elleni erőszakkal gyanúsították, jóllehet sok esetben – mint a későbbi vizsgálat kiderítette – nem megalapozottan. A Btk. 229. § (2) bekezdése szerinti büntett elkövetőjét öt év szabadságvesztés fenyegeti. Ilyen esetben, tekintettel arra, hogy súlyos és erőszakos bűncselekményről van szó, az előzetes letartóztatás elrendelése, mondhatni, kötelező. Az előzetes elrendelésének a szokásosnál alacsonyabb aránya inkább azt jelzi, hogy a Pesti Központi Kerületi Bíróság 2006 őszi körülmények között járt el. Az viszont, hogy az esetek nagy többségében mégis elrendelte az előzetes letartóztatást, noha az érdemi eljárásban kiderült, hogy a vádat nem támasztják alá érdemi bizonyítékok, sőt már a gyanúsítás is gyenge lábakon áll, a nyomozási bíró jogkörének korlátozottságát és az ügyészség túlzott, erős korlátokat nem ismerő hatalmát jelzi. 2009-ben a Pesti Központi Kerületi Bíróság, illetve a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bíróinak végzése ellen 745 fellebbezést nyújtottak be, ebből a Fővárosi Bíróság 728 esetben (97,7 százalék!) helybenhagyta az elsőfokú végzést. (A 17 megváltoztató határozatból mindössze hét volt a terhelte számára kedvező.²⁰) Az tehát, hogy a Fővárosi Bíróság 2006 őszi esetek több mint kétharmadában megváltoztatta az előzetes letartóztatást elrendelő elsőfokú végzést, egészen kivételes, példa nélküli eljárás. Igen valószínű tehát, hogy 2006-ban nem az elsőfokú, hanem a másodfokú bíróságok hoztak a szokásos gyakorlattól radikálisan eltérő, helyes irányú, de többé-kevésbé mégiscsak *összehangoltaknak* tetsző döntéseket. Az előzetes letartó-

²⁰ A budapesti bíróságokra vonatkozó statisztika adatokat Frech Ágnes kollégiumvezető szívességéből, a Fővárosi Bíróságtól kaptam meg.

tatással kapcsolatos visszasságokat nem 2006 őszének különleges körülményei okozták, hanem a vonatkozó jogszabályok és főképp a jogalkalmazás belső ellentmondásai.

A börtönben

2010. szeptember 3-i ülésén az albizottság ismételten meghallgatta a korábban már meghallgatott *Csáki Livia* sértettet, mintegy szembesítve a 2006. szeptember 19-én őrizetbe vett lányt *Boglyasovszky Csaba* bv. dandártábornokkal, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokával. A sértett elmondta, az intézet Nagy Ignác utcai objektumában a befogadás előtt a terheltek először az udvaron térdepeltek, majd hátra bilincseltek kézzel, terpeszállásban, homlokukat a falnak támasztva kellett várakozniuk. A befogadáskor parfümjét elvették, és nem is kapta vissza. Ekkor, majd fogva tartása idején még többször pucérra vetkőztették. *Boglyasovszky* tábornok az elhangzottakat nem cáfolta, sőt némely vonatkozásban megerősítette. A parfüm elvételéhez azt tette hozzá, hogy ilyen esetben megsemmisítési jegyzőkönyvet kell készíteni. A térdepeltetés meg a „széttett lábbal fejvel a falnak döntés” ügyében induló vizsgálatot a katonai ügyészség megszüntette, és kimondta, hogy ez az eljárás nem minősül kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak. Befogadáskor a pucérra vetkőztetés (egészségügyi ellenőrzés, majd pedig tiltott tárgyak bevitelének megakadályozása céljából) része az eljárásnak, de a motozás a későbbiekben is járhat pucérra vetkőztetéssel, ha a felügyelet úgy véli, hogy a fogvatartott elrejtett valamit. (Ez történt Geréb Ágnes esetében, többször is.) Mindez tehát hozzátartozik a fogva tartáshoz, a különbség legfeljebb annyi, hogy általában naponta öt-tizenöt személyt kell befogadni a Nagy Ignác utcai objektumba, 2006. szeptember 22-én viszont 89 befogadás történt: ez meghosszabbította a várakozási időket. Nem volt könnyű a 149 letartóztatott elhelyezése sem, hiszen 2006 őszén a Fővárosi Bv. Intézet telítettsége 170 százalék volt, ez azóta 200 százalékra emelkedett. Ez a közlés nem váltott ki megrökönyödést az emberi jogi bizottság által létrehívott albizottság tagjainak többségéből, de a jelen lévő újságírók körében sem keltett feltűnést. Pedig a börtönparancsnok azt adta a tudtukra, hogy a *Venyige* utcai börtönben kétszer annyi embert tartanak fogva, mint amennyit a jogszabály megenged. Az albizottság csatolta a jelentéséhez a két áldozat, *Csáki Livia* és *Garamszegi Laura* megrendítő vallomását, de fel sem vetette, hogy a törvényhozásnak és a kormánynak foglalkoznia kellene a nyomasztó börtönkörülményekkel, amelyeket éppen egy börtönparancs-

nok ábrázolt szenttelen szavakkal. Ellentétben a médiaszabályok megváltoztatásával, amely világra szóló tiltakozást gerjesztett, a börtönök embertelen zsúfoltságának „jogszerűsítése” el sem jutott a liberális közvélemény tudatáig. Régius kifejezéssel akár osztályelfogultságnak is minősíthetnők az érzékelő képességnek ezt a különbözőségét. Pedig a XIX. századi reformkorban a liberális publicisztikának egyik fontos témája éppen a börtönviszonyok bírálata volt²¹. Ennek irodalmi vetülete jelenik meg *Eötvös József* báró kötelező olvasmányában *A falu jegyzőjében*.

Amiben eltérünk Strasbourgtól

A kihelyezett ülésen *Csáki Zsolt*, a Fővárosi Bíróság tanácsvezető bírója hívta fel a figyelmet az előzetes letartóztatással kapcsolatos eljárás első számú ellentmondására: a nyomozási bírónak nincs joga és lehetősége arra, hogy a gyanút megalapozó bizonyítékok súlyát mérlegelje, összevesse őket a terhelt, illetve a védő által elé tárt bizonyítékokkal, a terhelt vagy a tanúk vallomásával. Bár a Be. nem tartalmaz ilyen tilalmat, a bíróságok a Legfelsőbb Bíróság 2001. évi 106-os számú és 2004. évi 227-es számú eseti döntése nyomán általában ezt a gyakorlatot követik. Az első döntés azt tartalmazza, hogy bűncselekmény alapos gyanújának vonatkozásában a bíróságnak a rendelkezésre álló bizonyítékok mérlegelése nélkül abban kell állást foglalnia, hogy a bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúját a vádlott terhére szóló bizonyítékok megalapozzák-e. A második döntés megerősíti, hogy az előzetes letartóztatásról döntést hozó bíróságnak nem feladata az addig feltárt bizonyítékok bizonyító erejének mérlegelése. A nyomozási bíró – mondta albizottsági meghallgatásakor Szívós Mária – „*azt nem teheti meg, ha több bizonyíték van, mondjuk több tanúvallomás, és azok ellentétesek, hogy mérlegelje, tehát mérlegelési jogköre nincs. Azt kell megnézni, hogy van-e olyan bizonyíték, ami a megalapozott gyanút alátámasztja.*” Ez azt jelenti, ha az ügyész bemutat egy bizonyítékot, amely megalapozza a gyanút, a védő egy másikat, amely megkérdőjelezi az ügyész bizonyítékának a hitelét, a nyomozási bíró kénytelen helyt adni az ügyész indítványának. Ezt a felfogást tükrözi egy megyei bíróság végzése, amelyet – a már említett előadásban – Tóth Balázs és Kádár András Kristóf idéz: „*A megyei bíróság rámutat, hogy ez eljárás jelenlegi fázisában az ügyészi indítvány alapján köteles döntést hozni a*

²¹ Szeffü Gyula: Magyar történet. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, Budapest, 1928. VII. kötet, 153. o.

kényszerintézkedésről. A bíróság köteles megvizsgálni a megalapozott gyanú fennállását, és annak fényében az indítványozott intézkedést, vagyis az előzetes letartóztatás meghosszabbítását. [...] Azonban jelen fázisban a bíróság nincs abban a helyzetben, hogy a nyomozó hatóság által benyújtott bizonyítékokat értékelje, mert az az ügy érdemében döntést hozó bíróság feladata. Ezért a megyei bíróság álláspontja szerint a bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja mindegyik gyanúsított viszonylatában fennáll.” 2010. október 14-én Geréb Ágnes nagy feltűnést keltő ügyében mondta ki a Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság (30 Bnf.2855/2010/2 szám), hogy „*az eljárás jelen szakaszában a nyomozási bíró a rendelkezésére álló, egymásnak esetlegesen ellentmondó, vagy egymással más módon kapcsolatban lévő bizonyítékok bizonyító erejét nem mérlegelheti, azokat egymással nem veheti össze, ilyen jellegű mérlegelési tevékenységből adódó következtetést nem rögzíthet. Az ügydöntő határozatot hozó bíróság e jogkörét a nyomozási bíró nem vonhatja el.*” Ezt a végzést, amellyel a másodfokú bíróság elutasította a terhelt védőjének az előzetes letartóztatás ellen benyújtott fellebbezését, végül az ügyészség írta felül: 2010 decemberében az előzetes letartóztatás helyett Geréb Ágnes házi őriztetét rendelte el. Mindebből az következik, hogy bár az 1989. évi XXVI. törvény az előzetes letartóztatás elrendelését, amely addig ügyészi feladat volt, bírói feladatá tette, az ügy ura nagyobbra is az ügyész.

Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke, a strasbourgi gyakorlattal összhangban, a kihelyezett ülésen azt hangsúlyozta, hogy nem az előzetes letartóztatás elrendelése, hanem a meghosszabbítása igényel nyomósabb érveket, alaposabb indokolást. Az őrizetbe vétel utáni 72 órában elegendő lehet a megalapozott gyanú fennállása és valamely különleges ok, például a szökés veszélyének feltételezése, az eljárás előrehaladtával azonban ennél többre van szükség: tényekkel kell valószínűsíteni, hogy a kényszerintézkedés megszüntetése vagy enyhítése esetén a terhelt meghíúsítaná vagy akadályozná a büntetőeljárást, illetve újabb bűncselekményt követne el. Bánáti János külön szövege a „c pontos elrendelés” kérdéséről [Be. 129. § (2) bekezdés c) pont: „*megalapozottan feltehető, hogy szabadlábban hagyása esetén, különösen a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszközök, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével meghíúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást*”]. Bánáti védői tapasztalata szerint „*az úgynevezett c) pontos letartóztatás vallomástételre való – finom szó következik – serkentésnek, néha elsősorban más terhelte vonatkozó vallomás serkentésének lett az eszköze*”. Az előzetes letartóztatásnak mind az

Emberi jogok európai egyezményének 5. cikk (3) bekezdése, mind pedig a magyar Be. 129. §-a szerint az a célja, hogy biztosítsa a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsított személy bíróság elé állítását és a büntetőeljárás zavartalan lefolytatását. A vallomástételre rábírás a jogszabályok alapján nem lehet az előzetes letartóztatás célja. A gyakorlatban azonban az iratokból egyértelműen kiténik, egy ügy terheltjei közül az kerül szabadlábra, aki vallomást tett, és az marad előzetesben, aki él a hallgatás jogával. Az előbbieket nyomán a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke azt javasolta, hogy a nyomozási bíró szigorúbb elvek alapján bírálja el az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, mint az elrendelése iránti kérelmet, a c) pont alapján történő hosszabbítás pedig ne haladhassa meg a hat hónapot.

Bócz Endre, volt fővárosi főügyész véleménye szerint az előzetes letartóztatással kapcsolatos problémákat nem annyira a törvény szövege, inkább a jogalkalmazók szemlélete okozza. Ha a terheltet három évnél nem hosszabb szabadságvesztés fenyegeti, a Be. 132. § (3) bekezdés a) pontja értelmében az előzetes letartóztatás egy év elteltével megszűnik. Csakhogy ilyen esetben a szökés veszélye már előbb sem indokolta az előzetes fenntartását, hiszen a szabadságvesztés a kedvezményekkel is számolva aligha fogja meghaladni a két évet, ennek elkerülése érdekében pedig senki sem fog éveket bujkálni. A c) pont alapján csak akkor indokolt meghosszabbítani az előzetes fogva tartást, ha az előterjesztés tartalmazza, hogy a terhelt milyen bizonyítékot rejt el, milyen tanúkat befolyásolhat. A hosszabbításhoz a törvény szövegére való általános hivatkozás nem elegendő.

A kihelyezett ülésen elmondott felszólalásában Tóth Balázs, a Magyar Helsinki Bizottság börtön- és fogdamegfigyelő programjának vezetője mindenekelőtt arra hívta fel a figyelmet, ha a nyomozási bíró nem mérlegelheti az ügyész által elé tárt bizonyítékok értékét, ha nem veheti őket össze a védelem bizonyítékaival, akkor a szabadságmegvonás kérdésében ténylegesen nem a bíró dönt, hanem az ügyészség. Az eljárásban tehát nem érvényesül a *habeas corpus* elve; ez az eljárásra vonatkozó szabályokból következik, a statisztika csupán empirikusan alátámasztja a tényt. Továbbá: a strasbourgi bíráskodásban következetesen érvényesülő elv, hogy az előzetes letartóztatásról *kontradiktórius eljárásban* kell döntenet. A bírói jogkör leírt korlátozása lehetetlenné teszi az érvek csatáját, a kontradiktórius eljárást. A Be. 193. § értelmében az eljárás iratait a terhelt csak a nyomozás lezárása után ismerheti meg. Azokat a bizonyítékokat, amelyek az előzetes letartóztatást az ügyészség álláspontja szerint megalapozzák, az ügyész csak akkor mutatja meg a terheltnek, illetve a védőjének, ha megismerésük nem sérti a nyomozás érde-

keit. Ez nyilvánvalóan ellentmond a *fegyveregyenlőség elvének*, amely az EJEB ugyancsak következetes gyakorlata értelmében nem kerülhető meg a bírósági eljárásban.

A strasbourgi bírászkodás – fejtette ki Tóth Balázs – dinamikus rendszer. Azok a bizonyítékok, amelyek az előzetes elrendelések elemei voltak a megalapozott gyanú igazolásához, a nyomozás későbbi szakaszában esetleg már nem elégségesek. Még nagyobb szerepe van az időmúlásnak a különleges okok mérlegelésénél. Miután a hatóság már egy sor tanút és több szakértőt hallgatott meg, az eljárás akadályozására hivatkozva már nem lehet meghosszabbítani az előzetes letartóztatást. A szökés veszélyéről sem lehet kizárólag a várható büntetés mértéke alapján döntést hozni. Minden esetben mérlegelni kell a terhelt családi és vagyoni helyzetét, kapcsolatait, életmódját.

A gyanúsítottal, illetve a vádlottal szemben fogantatott kényszerintézkedésekre nyilvánvalóan szükség van, hiszen a büntetőeljárás lefolytatása csak a segítségükkel lehetséges. Mindazonáltal a kényszerintézkedések ellentmondanak a büntetőeljárás egyik alapelveinek, az ártatlanság vélelmének. Ennek az ellentmondásnak az enyhítése érdekében mondta ki az EJEB, hogy *„a bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során kötelesek megfontolni azon alternatív intézkedések alkalmazásának lehetőségét, amelyek biztosítják az eljárási cselekményeken való megjelenést. Valójában az egyezmény nemcsak az ésszerű időn belül tartandó tárgyaláshoz vagy az eljárás során a szabadlábon védekezéshez való jogot garantálja, hanem azt is előírja, hogy a szabadlábra bocsátás olyan feltételekhez is köthető, amelyek szavatolják a terhelt eljárási cselekményeken való megjelenését.”* (Lásd az előbbieken a *Kreps vs. Lengyelország-ügyet*.)

A legszigorúbb kényszerintézkedés rendkívül magas aránya azt jelzi, hogy a magyar igazságszolgáltatás továbbra sem tekinti a házi őrizetet, a lakhelyelhagyási tilalmat, az óvadékot az előzetes letartóztatás valódi alternatívájának. Az óvadék alkalmazási körét eleve leszűkíti, hogy elfogadására csak akkor kerülhet sor, ha az előzetes letartóztatást kizárólag a szökés, elrejtőzés veszélye miatt, azaz a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja alapján rendelték el. Minthogy azonban, különösen az eljárás kezdetén, az eljárás megnehezítésének elvi veszélye aligha zárható ki, a bírók a végzésükben az idézett bekezdés c) pontjára is hivatkoznak, így az óvadék elfogadása szóba sem jöhet. Holott például Angliában és Walesben az 1976-ban elfogadott Bail Act alapelveként mondta ki, hogy a terheltnek jogában áll, hogy óvadék ellenében szabadlábon védekezhessen, és ettől a jogától csak akkor fosztható meg, ha az

eljárás idején újabb bűncselekményt követett el, vagy bizonyíthatóan megpróbálta befolyásolni a tanúkat.

Egy terhelt házi őrizetének rendszeres ellenőrzése napi harmincezer forintba kerül, és jelentős rendőri erőket lekötő feladat. Csakhogy 2003 óta megvan rá a technikai lehetőség, hogy a terhelt csuklójára olyan készüléket helyezzenek, amely nyomban jelzi, ha az illető megszegte a házi őrizet, a lakhelyelhagyási tilalom vagy a távortartás szabályait. *Békési Tihamér* nyugalmazott rendőr ezredes *Az Este* című tévé műsor 2010. január 26-i adásában elmondta, hogy bár a rendszer kiépítése száz-százötven millió forintba kerülne, a beruházás két év alatt megtérülne. Valójában jóval hamarabb: a 2009-ben házi őrizetbe helyezett 327 gyanúsított rendszeres ellenőrzésének költsége megközelíti a napi tízmillió forintot. Ez a költségtényező önmagában is magyarázza, hogy miért húzódoznak az állami szervek attól, hogy az előzetes letartóztatást házi őrizettel váltsák ki. Csakhogy Kőkényesi Antal a kihelyezett ülésen arról is szólt, hogy egy személy fogva tartása, az őrzési költségekkel együtt napi nyolcezer forintba kerül. Ha ezer előzetesen letartóztatott terhelt elektronikus helyzetjelzővel ellátva szabadlábon védekezhetne, ez éves szinten 2,9 milliárdos megtakarítást hozna, csökkentené a büntetés-végrehajtási szervezet embertelen zsúfoltságát, és enyhítené a büntetés-végrehajtási szervezet állandó túlterheltségét. A változtatást tehát nem költségvetési tényezők akadályozzák, azok épphogy mellette szólnának. Hanem az, hogy rendületlenül él tovább a régi személet: az a legjobb, ha a terheltet az őrizetbe vételétől a büntetése kitöltéséig fogva tartják.

Változások esélye

Az államokat elmarasztaló strasbourgi ítéletek, túl azon, hogy kártérítés fizetésére kötelezik az államot, rávilágítanak arra, hogy az adott államban nem érvényesül maradéktalanul az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló európai egyezmény. A strasbourgi ítélet nem kötelezi az elmarasztalt államot jogszabályai és jogalkalmazása megváltoztatására, legfeljebb az ésszerűség szól emellett, hiszen az állam számíthat rá, hogy a következő hasonló esetben ismét elmarasztalják. A jövőben azonban változhat ez a helyzet. A lisszaboni szerződés az eddiginél sokkal szélesebb körben teszi lehetővé, hogy az unió döntéshozó szervei a tagállamokra kötelező irányelveket fogalmazzanak meg. Az előzetes letartóztatás és a fogva tartás minimumstandardjaira vonatkozó irányelvek kidolgozása folyamatban van Brüsszelben. Az

előbbivel kapcsolatos irányelvekben nyilvánvalóan meghatározó szerepük lesz az EJEB döntéseinek.

A kihelyezett ülésen *Répassy Róbert*, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium államtitkára utalt arra, hogy a bírósági eljárások gyorsítása a kormányprogram része, a büntetőeljárás időtartamának csökkentése mind a költségvetésnek, mind a terhelteknek érdeke. Megfontolandó javaslat, hogy sűrűbben kerüljön sor az előzetes letartóztatás fenntartásának felülvizsgálatára. Indokolt az is, hogy az idő előrehaladtával egyre nyomósabb érvekre legyen szükség az előzetes meghosszabbításához. Olyan okokra az előzetes meghosszabbításánál ne lehessen hivatkozni, amelyekre az elrendelésnél hivatkoztak, hiszen a nyomozó hatóságnak megvolt a lehetősége, hogy kiküszöbölje ezeket az okokat. Ha a nyomozó hatóság nem számolhat azzal, hogy a nyomozási bíró ügyis meghosszabbítja az előzetest, akkor érdekelt lesz abban, hogy tiszteltben tartsa a nyomozási határidőket. *„A nyomozás elégtelenségeinek lehetnek olyan következményei, és legyenek is olyan következményei, amelyek az előzetes letartóztatás megszüntetését eredményezik”* – jelentette ki Répassy.

Ez a kormányzati megközelítés pozitív változásokat ígér, és azt jelzi, hogy tárca fogékony a változtatási javaslatokra. Az államtitkár által említett változtatásokon az elmondottak alapján továbbiakra is szükség volna.

Néhány javaslat

1. A Be. módosítása tegye egyértelművé, hogy a nyomozási bírónak kötelessége mérlegelni az ügyész által előterjesztett bizonyítékokat, összevetni őket a védelem bizonyítékaival, meghallgatni a védelem tanút.
2. A terhelt, illetve védője megismerheti az ügyész által előterjesztett bizonyítékokat. A védelemnek megfelelő időt kell adni az ügyész által benyújtott iratok tanulmányozására.
3. A védő részvétele kötelező az előzetes letartóztatásról határozatot hozó ülésen. A büntetőeljárásról szóló törvénynek ezt a módosítását indokolt volna összekapcsolni a védőkirendelés rendszerének átalakításával. A Magyar Helsinki Bizottság egy kísérleti modell segítségével mutatta be, mennyivel hatékonyabb a kirendelt védő munkája, ha a kirendelést nem a nyomozó hatóság, hanem egy tőle elkülönült kormány szerv, például a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium területileg illetékes igazságügyi szolgálata végzi.²² A ki-

---

²² Büntetőjogi Segítségnyújtási Program (2005–2007). A kirendelt védői rendszer elemzése. www.helsinki.hu/Joghoz_valo_hozzajutás

rendelésről gondoskodó szolgálat egy szakmai testület segítségével egyúttal nyomon követi a kirendelt védő tevékenységét, ellenőrzi, hogy a kirendelt védő a Be. 50. § (1) bekezdésének megfelelően járt-e el, haladéktalanul felvette-e a kapcsolatot a terhelttel, részt vett-e az első kihallgatáson, jelen volt-e a kényszerintézkedés elrendelésénél.

4. Az előzetes letartóztatás elrendelésénél a végzésnek ki kell térnie arra, mi zárta ki enyhébb kényszerintézkedés alkalmazását.
5. Az előzetes letartóztatás első harminc napjának elteltével a bíróság még kétszer hosszabbíthatja meg harminc-harminc nappal a fogva tartás időtartamát. A nyomozási bírónak meg kell vizsgálnia, az eltelt idő alatt erősödtek-e, vagy gyengültek a megalapozott gyanú mellett szóló bizonyítékok. A végzésnek ki kell térnie arra, milyen tények támasztják alá a különös okok (szökés veszélye, az eljárás megnehezítése, bűnisméltés) fennállását. A hosszabbításról szóló végzésben ismét ki kell térni arra, miért nem alkalmazhatók enyhébb kényszerintézkedések. Óvadék felajánlható, illetve elfogadható akkor is, ha a bíróság az összebeszélés vagy bizonyítékok elrejtésének veszélye miatt rendelte el az előzetes letartóztatást. A végzésben a bíró megtilthatja, hogy a terhelt tanúkkal, vagy vádlott-társaival találkozzon. A tilalom megszegése az óvadék teljes vagy részleges lefoglalását vonhatja maga után.
6. A tanköteles vagy tanulni kívánó fiatalok számára az előzetes időtartama alatt is lehetővé kell tenni az iskolai oktatásban való részvételt. Ezért fő szabályként a fiatalokat előzetes letartóztatásuk esetén nem büntetés-végrehajtási intézetben, hanem javítóintézetben kell elhelyezni.

PAPHÁZI TIBOR

A büntető szigorúság néhány kérdése*

Bár napjainkban a szigorúság kérdésköre meglehetősen előtérbe került, viszonylag kevésnek mondható az a szakirodalom, amelyik kifejezetten a büntetőjogi szigorúság kérdéskörét tárgyalná. Talán nem is annyira véletlenül, hiszen, mint a 2004-ben elhunyt jeles kriminológusunk, *Kertész Imre* megállapította: „Az ítélet szigora nem is olyan egyszerűen megállapítható, mint amilyennek első pillanatra tűnik.”¹ Ebben a tanulmányában Kertész törvénykezésünk – a büntetőítélkezés – szigorát nemzetközi összehasonlításokkal, a börtönnépesség adataiból levont következtetésekkel próbálta megközelíteni, és olyan megállapításokra jutott, hogy

- bíránk ritkábban szabnak ki fogva tartással nem együtt járó ítéleteket, és ritkábban függesztenek fel, mint az általa vizsgált európai országokban;
- a rendőrség és az ügyészség Magyarországon jóval kisebb arányban él a megrovással, és kevésbé elterjedt a büntető útról való elterelés lehetősége is, mint Németországban vagy Angliában²; és
- „A súlyosabb bűncselekmények miatt Magyarországon kiszabott büntetések szigora az európai középmezőnyben helyezkedik el.”³

Kertész nem mondja ki ugyan, de mindebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy Magyarországon a büntetőítélkezés egyáltalán nem nevezhető enyhének.

Tanulmányom további részében az ítélezési gyakorlat szigorúságának kérdését először elméletileg próbálom megközelíteni – a rendelkezésre álló szakirodalom keretei között.

Miért nehéz a szigorúság fogalmi megragadása

Véleményem szerint mindenekelőtt azért, mert a szigorúság fogalma normatív nem meghatározott. Ha a modern, digitális technikával keresünk a

* A 2010. november 17-én, az Országos Kriminológiai Intézetben elhangzott előadás szerkesztett változata.

1 Kertész Imre: Törvénykezésünk szigora. *Magyar Jog*, 1994/9., 521. o.

2 A cikk keletkezése óta történhetek ebben változások.

3 Kertész Imre: i. m. 521–523. o.

szigor (és egyben nyelvtani változatai, például szigorú, szigorúbb, szigorúság, szigorítás) szóra a Btk. szövegében (a CompLex Jogtárban lévő, úgynevezett kapcsolódó anyagokkal [kommentár, BH-k, jogegységi határozatok] együtt megjelenő, 2008. október 21-én hatályos verziót tekintettük át), azt tapasztalhatjuk, hogy a szigor egyrészt a jogkövetkezmény valamilyen fokozott voltára (végrehajtási fokozatok), a mérlegelés lehetőségére (Btk. 87. § körében), nagyobb joghátrányra (például 282/A § büntetési tételei a 282. §-hoz képest) utal, vagy nyomatékosító jelzős szerkezetként (törvény teljes szigor, még szigorúbb büntetés) szerepel a szövegben. A szigorúság ellenkezőjéből, az enyhéségből sem nagyon tudunk a *contrario* fogalmilag általánosítani, mert az enyhesség a CompLex Jogtár Bíróági Határozataiban leginkább mint kirívóan vagy törvénysértően enyhe büntetések kifogásaiban jelentkezik (vagy a beszámítási képesség enyhe fokú korlátozottságánál). A szigorúság fogalmához tehát a normatív támpont meglehetősen kevés. Már az 1945 előtti jogtudomány sem a szigorúságot hiányolta, hanem az enyhéséget nehezményezte⁴, ami érthető, hiszen a szigorúság elvárása könnyen átcúsúzhat a szigorúság ösztönzésébe. Ez azért problémás, mert normál esetben értelmezhetetlen azt mondani a bírónak, hogy legyen szigorúbb, hiszen az ítélező épp annyira szigorú, amennyire a jogszabályok lehetővé teszik és az elítélt – megítélése szerint – rászolgált. Márpedig azt várni a bírótól, hogy forduljon szembe saját szakmai meggyőződésével, nemcsak nonszensz, de jogellenes is. Az esetleges bírói tévedések kiküszöbölésére jöttek létre a jogorvoslati fórumok, illetve az ügyészség beavatkozási lehetőségei. (Ennek ellenére persze a gyakorlatban lehetségesek téves, illetve megalapozatlan ítéletek – enyhébbek vagy szigorúbbak –, csak a jogerős ítéletek a *res iudicata* jellegük miatt gyakorlatilag igen nehezen vonhatók kétségbe.)

A szigorúság fogalmának megragadása azért is nehézségekbe ütközik, mert nehezen választható el a büntetőjogi büntetés és az ítélezés fogalmaitól. Ellentétben a szigorúság kérdéseivel, a büntetés szakirodalma óriási, fogalma jól kidolgozott, e helyütt részletes bemutatást nem igényel.

Azért választható el nehezen ezektől, mert a szigorúság beépül a büntetőítélkezésbe, a büntetésbe, azt mondhatnánk, hogy nincs (büntetőjogi) büntetés szigorúság nélkül. Lehetséges viszont a szigorúság büntetés nélkül, mint amilyen például az atyai szigor (erély, határozottság, következetesség), munkahelyi szigor (bürokratikus előírások betartása), pénzügyi, költségvetési szigor

---

⁴ Angyal Pál – Rácz György (szerk.): A büntetés kiszabása bírói gyakorlatunkban. Attila Nyomda Résztársaság, Budapest, 1937, 27–28. o.

gor (számveteli feyelem), vagy a szociálpolitikai szigor, amely azt fejezi ki, hogy többet adok-e, vagy kevesebbet, illetve kedvezőbb feltételekkel adok-e. Még a civiljog területéről ismert kógenia sem azonos a büntetőjogi szigorúsággal, mert a feltétlenül alkalmazandóság, illetve eltérést nem megengedőség nem igazán jelent érdeksérelmet, pláne nem joghátrányt. A továbbiakban büntetésen a büntetőjogi büntetést és jogkövetkezményeket, szigorúságon a büntetőítélkezéshez kapcsolódó szigorúságot értem. Ha megkíséreljük a büntetés és a szigorúság elhatárolását, akkor azt mindenekelőtt a cél, a jelleg és a tartalom tekintetében látjuk megragadhatónak (1. számú táblázat).

1. számú táblázat
A büntetés és a szigorúság főbb elhatárolási szempontjai

Megnevezés	Büntetés	Szigorúság
Cél	prevenció	nyomatékosítás
Jelleg	elvonás	malum
Tartalom	joghátrány	érdeksérelm

A büntetés mindamelllett több mint a szigorúság, hiszen kötődik hozzá egy eljárás, ami, mint a kriminológia feltárta, önmagában is büntetésszámba megy. Közös bennük egyúttal, hogy cselekményre és elkövetőre irányulnak, és kapcsolódik hozzájuk egy mennyiségi entitás, ami jelentősen megkönnyíti a szigorúság mérhetőségét. Az érdeksérelmre azért helyeződik hangsúly a szigorúság tartalmi kérdéseinél, mert a büntetőítélkezésnek vannak olyan jogkövetkezményei, amelyek dogmatikailag nem számítanak büntetésnek (például megrovás, vagyonekobzás, pártfogó felügyelet), mégis jelentős hátrányokkal járhatnak az érintett számára.

Végül a szigorúság fogalma azért is nehezen meghatározható, mert a büntetés konkrét, ami az egyes szankciófajtákban megragadható, a szigorúság viszont elvont, a büntetés által létezik. A malum is absztrakció, ami az okozott rossz esszenciáját fejezi ki, és az, hogy a szigorúság jellegeként tételezzük a malumot, azzal jár, hogy a büntetőítélkezésnek akkor is van egyfajta megtorló jellege, ha a történeti fejlődés a prevenciót hozta előtérbe a büntetőítélkezésben.

Ha ezek után megkíséreljük a szigorúságot definiálni, akkor azt mondhatjuk, hogy az a büntető jogkövetkezménynek, elsősorban a büntetésnek, annak típusának és mértékének a vádlott számára érdeksértő módon és mértékben történő meghatározása, illetve alkalmazása. A szigorúság tehát az ítékezés, ezen belül a büntetészkiszabás része, ennek egy immanens momentuma, de

mivel tételesjogilag nem szabályozott, és direkt módon a bírói gyakorlatban sem kifejtett, a büntetés elvont megjelenése. Mivel manifeszt módon nem fejeződik ki, annak az érdeksérelemnek az absztrakciójával ragadható meg, amit a bíró a büntetés kiszabásával, a jogkövetkezmény meghatározásával a vádlottnak okoz.

A szigorúság jellemzői, típusai, az egyes típusok meghatározása

A szigorúságot csoportosíthatjuk formailag és tartalmilag. Formailag a szigorúságot a szerint osztályozhatjuk, hogy az kitől ered, és hol alkalmazzák. Így felmerülhet mindenekelőtt a jogalkotó részéről az anyagi jogban a büntetés-fajták és ezek mértékének meghatározásánál, valamint az általános részben, például az enyhítés lehetőségeinek meghatározásánál is; az eljárási jogban, például a személyi szabadság korlátozása kapcsán, és a büntetés-végrehajtási jogban is, például az egyes végrehajtási fokozatok meghatározásakor. E jogalkotói szigorúság mellett beszélhetünk a jogalkalmazó (e tanulmány szempontjából a bíró) részéről felmerülő szigorúságról is, mindazokon a pontokon, ahol mérlegelésre van lehetősége. Tágabb értelemben azonban nemcsak az ítékezésben érvényesülhet szigorúság, hanem érdeksértően értékelhetnek az eljárás más szereplői is tényeket és körülményeket az elkövető (gyanúsított, terhelt) hátrányára – *Rendeki* például használja is egy helyen a bűnüldözés szigorodása kifejezést⁵. A tanulmányban a továbbiakban a bírói szigorúság kérdéseire igyekszem koncentrálni.

A szigorúságot tartalmilag az érdeksérelem nagysága, típusa és jellege jellemzi, ami ennél fogva lehet kisebb vagy nagyobb, tipikus és kevésbé gyakori, rendes és rendkívüli, normál és különleges. Annál nagyobb az érdeksérelem, minél inkább tartósabban, lassabban, fizikailag gyötrő, életminőséget rontó, nehezítő hatással jár a vádlott számára, főleg ha mindezek halmozottan érvényesülnek. Azt, hogy mi és mennyire érdeksértő, a gyakorlatban nem mindig könnyű eldönteni, változik a történelem folyamán, alakítják az ismeretek és az értékek. Napjainkban például a foglalkozástól eltiltás érdeksértőbb lehet az abból élő számára, mint akinek más megélhetési lehetősége is van, és a járművezetéstől eltiltás súlyosabb joghátrány lehet annak, aki napi rendszerességgel vezet.

⁵ Rendeki Sándor: A büntetés kiszabása. Enyhítő és súlyosító körülmények. KJK, Budapest, 1976, 81. o.

Történelmi távlatokból nézve a szigorúság jelentős változásokon ment át. A rendi, premodern társadalmak büntetés-kiszabási rendszerei szétagoltsággal, önkényességgel, differenciálatlansággal jellemezhetők, ahol a megtorló szemlélet érvényesül elsősorban, ad hoc és ideológiai szempontok dominálnak, a bíró szigorát pedig elsősorban a szokások és a tekintélytisztelet, a többség elvárásai befolyásolják, nem pedig az arányosság és a garanciális elvi megfontolások. A polgári fejlődés a modern társadalomban kiegyensúlyozott ítélkezési rendszereket hozott létre, amelyek egy ideális modell szerint egy-egy szakmai alapon álló objektivitásra törekszenek, igazodnak a cselekmény súlyosságához és az elkövető veszélyességéhez. A bíró számára a törvények mérlegelési lehetőséget adnak, szakítva a premodern gyakorlattal, garanciális elemeket építenek be a büntetés-kiszabási folyamatba az esetleges tévedések és visszaélések ellen, a kodifikáltság révén megteremtik a megismerhetőséget és a kiszámíthatóságot.

A szigorúságban az érdeksérelem tagadhatatlanul összefonódik egy mennyiségi entitással, és ez a mennyiségi elem az, amelyik a külső, főképp laikus szemlélet számára olyan nehézé teszi az ítélkezés megértését. A kívülálló számára ugyanis az ítélet akkor szigorú, ha „eléggő malum”, akkor enyhe, ha „nem kapott eleget”, és esetleg túl szigorú, ha „többet kapott, mint amennyit érdemelt”. A több, a kevesebb és a megfelelő kimondása egy mérlegelési folyamat következménye – ezt a mérlegelést a büntetőítélkezésben tanult, szakvizsgázott, szakmailag felkészült bírúk végzik el, fellebbezés esetén több szinten is, és az eljárás rendszere lehetővé teszi az ítélet későbbi korrekcióit. Míg a kívülálló az ítélet eredményét, az ebben rejlő szigor egy elképzelt mennyiséghez viszonyítja, a szakavatott bíró viszont egy összetett, bonyolult értékelő tevékenységet végez, számos körülményt mérlegelve. A mérlegelésnek megfelelően rajzolódik ki a szigorúság két nagy típusa, a normál és a különleges szigorúság (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
A szigorúság jellege, típusai és főbb jellemzői

Jelleg	Főbb jellemzők	Típusok
Normál szigorúság	korrekt, arányos, differenciált, bűnösségnek és tárgyi súlynak megfelelő	rendes
		fokozott
		kiemelt
		rendkívüli
Különleges szigorúság	szélsőséges, prekonceptcionális, önkényes, szubjektív	extrém
		kivételes
		abszurd

A normál szigorúság az ideális modellünk szerint korrekt, azaz a büntetőjogon kívüli tényezőket nem vesz figyelembe az érdeksérelem meghatározásánál. A normál szigorúság reaktív jelleggel lép fel a bűncselekményekkel és elkövetőkkel szemben, követni igyekszik azokat, igazságosságra törekszik, azaz nem akar túlmutatni az ügy jelentőségén, és garanciákra törekszik az esetleges jogalkalmazói tévedésekkel vagy visszaélésekkel szemben, a különleges szigorúság esetében azonban van valami prekoncepcionális vagy akár teleologikus jelleg, amely elősegíti a szubjektivizmus térnyerését. Míg a normál szigorúság célja a büntetőtudományok szakmai felhasználásával a megsértett jogrend helyreállítása, a bűncselekménnyel elért előny(ök) elvonása, kiegyensúlyozása, arányos büntetés megállapítása, ezzel a társadalom védelme, a generális és a speciális prevenció, a különleges szigorúsághoz politikai célok, hatalmi törekvések, állambiztonsági, vallási-ideológiai megfontolások vagy akár katonai hatalomátvétel kapcsolódik.⁶ A különleges szigorúság a kiegyensúlyozatlan ítélkezés, a hatalmi, politikai szempontokkal terhelt büntetés kiszabás jellemzője, az átideologizált, labilis, anomikus társadalmak és társadalmi helyzetek velejárója, a válságok és válságtünetek büntetőjogi kezelésének eszköze. A normál szigorúsággal szemben az abszolút karakter felé tolódik: a mérlegelési lehetőség szűkre szabott, nem törekszik arányosságra, és nem differenciál kellően, a garanciák súlya csökken, ennek következménye, hogy az alkalmazott joghátránnyal okozott érdeksérelem kivételes vagy abszurd alkalmazás nélkül is meghaladja a rendes szigorúság mértékét. A különleges szigorúság elsődleges lényege, hogy a vádlott személyiségének, illetve cselekményének megítélése az adott társadalomra jellemző (relatív) szigorúsági skálán az indokoltnál, szokásosnál feljebb tolódik, azaz szigorúbb ítéletet kap, mint amelyet az alanyi és tárgyi oldal kiegyensúlyozott mérlegelésnek alapján kapna: a kiszabott joghátrány súlyosabb, a keletkezett érdeksérelem jelentősebb, mint amekkorát a vádban foglalt társadalmi veszélyesség „normál” körülmények között indokolna. Egy adott ítélkezési rendszerben viszont létezhet egymás mellett a normál és a különleges szigorúság is (például arányos megítélés a „tolvajoknak”, extrém elbírálás a „politikaiaknak”).⁷ Ezzel összefüggésben általános az a szigorúság, ami az esetek túlnyomó többségében, különös, ami csak egyes esetekben érvényesül, de a szi-

---

⁶ A büntetési célokról részletesen lásd Mészáros Ádám: A büntetés céljának alapkérdései. Rendészeti Szemle, 2009/3.

⁷ Alekszandr Szolzsenyicin: A GULAG szigetvilág 1918–1956, I–II. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1993

gorúság típusának megállapításához egyes esetek ismerete nem elegendő, az ítélkezési gyakorlat részletesebb vizsgálata szükséges.

A normál szigorúság típusait a cselekményi és az elkövetői oldal mérlegelése alapján határozhatjuk meg.

3. számú táblázat

A normál szigorúság típusai a cselekményi és elkövetői oldal tényezőinek jelentősége szerint

cselekmény	elkövető	
	nem veszélyes	veszélyes
nem veszélyes	rendes	fokozott
veszélyes	fokozott	kiemelt, rendkívüli

A kriminálstatistikából ismert cselekményi és elkövetői oldal, véleményem szerint, lényegében egybeesik a bűncselekménytani tárgyi és alanyi oldallal. A leegyszerűsített modellünk szerint a rendes szigorúság tehát a „nem veszélyes” (nem visszaeső) elkövetők enyhébb cselekményeinek a megítélése, ez lényegében a viszonylag kis tárgyi súlyú cselekmények elbírálása, amikor a cselekményhez nem társul minősítő körülmény, a vádlott büntetlen előéletű, a sértett jogi tárgy nem kiemelkedően védendő, a tényállás egyszerű, súlyosbító körülmények nem merülnek fel. Ha a tárgyi vagy az alanyi oldalon súlyosbító körülmények jelentkeznek, illetve a tényállás minősítő körülmények megállapításával jár, vagy az elkövető valamelyik visszaeső kategóriába tartozik, akkor a szigorúság ennek megfelelően fokozott érdeksérelmet fog okozni. Ha alanyi és tárgyi oldalon egyaránt minősítő, súlyosbító körülményeket talál az ítélkező, a vádlott pedig különös vagy többszörös visszaeső, akkor a bíró a lehetőségeit teljességgel kihasználva kiemelt szigorot is alkalmazhat, a törvényi maximum elérése esetén ez a szigor rendkívüli. A mai magyar jogalkalmazásban a tíz év vagy hosszabb végrehajtandó szabadságvesztés jelenthetné a kiemelt szigor kezdetét. A rendkívüli szigorot ez esetben az életfogytiglan jelentené, korábban pedig ezt a halálbüntetés jelentette. (Az alanyi és a tárgyi oldalt itt és a továbbiakban tágan értelmezem, tárgyi oldalhoz sorolva a cselekménnyel összefüggő valamennyi mérlegelt elemet, valamint a jogi tárgyat is, míg az alanyihoz az elkövetővel összefüggésbe hozható tényezőket, mint a bűnösség, vagy a tettesség-részesség kérdéseit is⁸. Ezzel, véleményem szerint, nem áll ellentétben, hogy a kriminálstatistika vi-

⁸ Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: Magyar büntetőjog. Általános Rész. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980, 109., 138., 148. o.

szont a bűncselekménytani tárgyi és alanyi oldal helyett cselekményi és elkövetői oldalon vizsgálódik).

A normál szigorúság típusai relatív jellegűek, a határok köztük nem élesek. A mennyiségi elem úgy jelentkezik, hogy a normál szigorúság típusai egy erősségi skálán kifejezhető mértéket is kifejeznek, amennyiben a rendestől a rendkívüliig terjedő skála tipikusan szigorúbb ítéletet, tehát súlyosabb joghátrányt, erőteljesebb érdeksérelmet is jelent. Időszakonként, társadalmanként más-más büntetésben fejződhet ki a rendes szigorúság is, és az egyes típusokon belül is fokozatai vannak a szigorúságnak például szándékoság–gondatlanság szerint. Az egyes típusokat nem egyszerűen egy elképzelt szigorúsági sorrend szerint, hanem a cselekményi és az elkövetői oldal összefüggései szerint próbáltam kialakítani. Ebből következően az egyes típusokba tartozó egyes vádlottak nem feltétlenül ugyanolyan súlyú ítéletet kapnak, mivel az egyedi esetek a számos eltérő mérlegelési szempont következtében eltérő joghátrányban részesülhetnek, sőt mivel élesen nem határolhatóak el egymástól, az eltérő típusok is hozhatnak hasonló büntetőítéletet. A normál szigorúság kategóriáján belül azonban a rendes szigorúság általában gyakoribb és kisebb súlyú érdeksérelmet jelent, mint a fokozott, és ez érvényesül a fokozott és a kiemelt viszonyára is, tehát ahogy növekszik a szigorúság súlya a rendestől a rendkívüliig, úgy csökken a nagyobb érdeksérelmel járó büntetések száma is. A rendestől a rendkívüliig terjedő skála tehát egy gyakorisági rangsort is kifejez, amennyiben a rendkívüli szigor alkalmazására csak viszonylag ritkán kerül sor, a rendesre pedig a leggyakrabban. Ez azonban a bűnözés adott struktúrájával is összefüggést mutat⁹.

A különleges szigorúság típusait is a cselekményi és az elkövetői oldal mérlegelése szerint határozhatjuk meg, csak itt éppen egyik vagy mindkét oldal hiánya, illetve a mérlegelés tudatos korlátozásának mértéke szerint. Az extrém szigorúság átmenet a normál és a különleges szigorúság között, és ezen nem feltétlenül a kiszabott joghátrány maximum felé irányuló voltát értjük, hanem egy olyan súlyosan érdeksértő joghátrányt, amely az alanyi és tárgyi oldal körülményeihez, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, a cselekmény tárgyi súlyához nem igazodik következetesen. Ez történik például koncepciók perek idején, illetve azokban az esetekben, amikor – elsősorban politikai-ideológiai hatásokra – a cselekmény vagy az elkövető megítélése nem elfogulatlanul, nem pusztán jogi, szakmai szempontok szerint történik. Ilyen lehet valamilyen cselekményi vagy elkövetői

⁹ Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések. KJK, Budapest, 1984, 278. o.

csoportha vonatkozó tudatos diszkrimináció, a leszámolási jelleg, vagy a kiszámíthatatlan, instabil elemek feldúsulása az ítélkezésben. Ezek kimutatása a gyakorlatban igen nehéz lehet, az elhatárolás inkább csak egy elméleti modell keretei között tehető meg. A drákói szigor, a véres törvények, a három csapás jellegzetes megnyilvánulásai ennek a szigorúságnak. Ebből érzékelhető, hogy az extrém szigorúság gyakran jogalkotói jellegű: a jogot alkalmazó független bírónak, ha úgy látja, hogy súlyos joghátrány kiszabására van szükség, lehetősége van a normál szigorúság keretein belül is ezt megtenni, a szakmai elvekre figyelemmel, az arányosság keretei közt, elfogulatlanul. A jogalkotó az, aki például cselekményi és/vagy elkövetői csoportokat kiemelhet a normál szigorúság keretei közül, és ezt aligha teszi politikai, hatalmi érdekek nélkül, a különleges szigorúság tehát általában túlmutat a jogrendszer szakmai szervezetének keretein.

A rendkívüli szigorúság tehát úgy tartozik normál kategóriába, hogy egy kiemelkedően veszélyes elkövető társadalomra rendkívül veszélyes cselekményt követ el, amely konjunktív feltételként jelentkezik, és ezért természetes módon a törvényi maximumot közelítő vagy azt elérő büntetést kap. Ezzel szemben viszont az extrém szigorúság azért különleges jellegű, mert a cselekmény és/vagy az elkövető ontológiai társadalomra veszélyessége feltűnően kisebb, mint a kiszabott büntetés által okozott érdeksérelem, ezért ez a szigorúságtípus tehát nem is feltétlenül igényli, hogy a büntetés elérje vagy megközelítse a törvényi maximumot. Hogy mi a feltűnően kisebb, annak megállapítása szintén a gyakorlat elemzése által lehetséges.

Az extrém szigorúságot az határolja el a kivételestől, hogy utóbbi a rendkívüli állapotok, háborús helyzetek, a forradalmak, a katonai megszállás, a statárium megoldása, kedvelt vagy csak gyakori eszköze, ezért általában meghatározott történelmi időszakokhoz, különbírókhoz, vagy különleges felhatalmazású bíróságokhoz kötődik¹⁰. Ennélfogva kifejezetten célozza az aránytalanságot, gyakran a törvényi maximumot elérő vagy megközelítő szigorúságot, illetve az ítélettel elérni kívánt fizikai megsemmisítést. Jellemzője, hogy – noha az ítélkezés a rendes bíróságok keretei között is történhet – a politikai oldal kimutatható befolyása miatt az ítélkező legitimitása több kétségessé válhat. A kivételes szigorúság lehet generális, ha bárkivel szemben megnyilvánulhat, és lehet speciális, ebben az esetben a kivételes szigorúság alanyainak a köre valamilyen módon meghatározott. Az abszurd szigorúsággal szemben itt

10 Tóth Árpád: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi LXIII. tc. létrejöttének előzményei 1868-tól a századfordulóig. *Acta Juridica et Politica*, Szeged, Tomus XI., fasc. 6., 1964, 23., 25. o.; Csapó Csaba: Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A „betyárvilág” felszámolása. *Pro Pannonia*, Pécs, 2007

volt cselekmény: a lázadást kitervelték, az összeesküvést megszervezték, a merényletet végrehajtották, csak az ítélkezésnek az elrettentő, megtorló szándékból eredően ebben az esetben nem célja a felelősség körültekintő megállapítása, illetve az elkövetők kilétének és szerepének pontos tisztázása, ezért az alanyi oldal büntetőjogi értelemben hiányozhat, tehát olyan személyt is elítélhetnek (például túszoikat), aki a cselekményt el sem követte.

A különleges kategórián belül a harmadik típus az abszurd szigorúság, amelyet a különböztet meg a kivételes szigorúságtól, hogy hiányzik a büntetés kiszabásához szükséges tárgyi oldal, azaz általában nincs is cselekmény, ezért valójában elkövető sem lehet. Idetartozik a koncepciók perек és a boszorkányüldözés ítélkezésének szigorúsága. Az ördöggel senki sem paráználkodott, a betegséget nem varázslat okozta, az aszályt sem a boszorkány idézte elő, és a boszorkányszombaton is csak az inkvizítorok kízással kicsikart vallomásaiban lehetett ott bárki. Ugyanígy nem történt szabotázs, nem volt árulás, a tömeges éhhalál és a gazdasági összeomlás sem a kémkedés és az osztályellenség kártevése, hanem a javak erőszakos begyűjtése és a kinevezett politikai komisszárok ostobaságai okozták. Mégis véres szigorral ítélnék el embereket lehetetlen és meg nem történt cselekmények miatt, ehhez a tárgyi oldal elemeit fikciókkal pótolják, a kedvezőtlen természeti és összetett társadalmi jelenségek antropomorfizációja, személyekre való átruházása történik, hogy egy erőszakos, autoriter és gátlástalan politikai elit ne legyen kénytelen nyilvánosan beismerni a tudatlanságát, tehetetlenségét és hatalomvágyát. Ezért az abszurd szigorúság valójában nem is tisztán büntetőjogi kérdés, bár gyakran a büntetőjog-alkalmazás intézményrendszerét használják föl az elérni kívánt célok, illetve ezek leplezésének érdekében, többnyire generális jelleggel, tehát ezeknek bárki áldozatul eshet. Ezek a célok nem büntetőjogi, hanem politikai jellegűek, mint például egy hatalom erődemonstrációja, leszámolás, vagy anyagi javak megszerzése, illetve ezek közül többnek az összekapcsolódása.

A holokauszt, Katyń, Abu Ghraib vagy Guantánamo ezzel szemben legfeljebb csak alakilag tekinthető az abszurd szigorúság megnyilvánulásának, hiszen ezekben az esetekben az üldözés, a fogva tartás nem az igazságszolgáltatás törvényes rendszeréhez, főképp nem a rendes büntetőbíróságok tevékenységéhez kapcsolódik, hiszen többnyire ítélet sincs. A faji, etnikai, ideológiai alapon, háborús események, lázongások során elkövetett tömeges, drasztikus kegyetlenség, pogromok, a mindenféle szabadcsapatok által végrehajtott, vagy paramilitáris szervezetekhez „kiszervezett” állatias rendteremtések valójában az államhatalom, illetve annak helyi birtokosai által elkö-

vethető bűncselekményekhez, a politikai terrorhoz, a félkatonai hadműveletek kíméletlen erőszakosságához kapcsolódnak, nem (vagy legalábbis nem közvetlenül) a büntetőítélkezés szigorúságához.

Nem a cselekményi és az elkövetői oldal mérlegelése, hanem az ítélkező felhatalmazása alapján különböztethetjük meg az abszolút és a relatív szigorúságot. Előbbi esetében az ítélkező felhatalmazása korlátlan mind a követhető eljárás, mind pedig a kimondható ítélet tekintetében. Az ítélkezőt nem köti normatív szempont, ezt eljárási szigor is abszolút módon elősegíti a védekezés és a jogorvoslat lehetőségének (gyakorlati) kiiktatásával, tehát az eljárás is olyan, hogy minimális a vádlott esélye az eljárásból való kikerülésre. A vád és az ítélkezés gyakorlatilag egy kézben van: a gyanú már elég az elítéléshez, a vád önmagában bizonyíték, ártatlanságának bizonyítási terhe a vádlotton van, (érdemi) jogi segítséget ehhez nem kap. Az abszolút szigorúság történetileg összekapcsolódik megsemmisítési céllal, leginkább a kivételes és az abszurd szigorúság esetében fordulhat elő.

Az abszolút szigor nem azonos az abszolút szigorúsági skálával, ami a történelemben idáig előforduló büntetéseket állítja sorrendbe, a figyelmeztetéstől a megszégyenítésen át a bebörtönzésig és a kényszermunkáig, továbbá azon is túl a testcsontkítástól egészen a minősített halálbüntetésig. A relatív szigorúsági skála ezzel szemben az adott társadalomra jellemző joghatáryokat rendezzi sorba az érdeksérelem nagysága szempontjából.

Az abszolút szigorúsági skálán jelentős enyhülés következett be az európai történelem folyamán. Az ítélkezés szigorúsága egy szakmai-szocializációs, tágabban egy társadalmi-kulturális tényezők változása által meghatározott folyamatok következménye is, amely különösen az európai jogfejlődésben az abszolút szigorúsági skálát tekintve enyhülést hozott a büntetőítélkezésben a premodern társadalom óta: megszűnt a halálbüntetés, visszaszorult a szabadságvesztés, amelynek alkalmazási körülményei (tehát a büntetés-végrehajtási szigorúság) is lényegesen enyhébbnek mondható a korábbi időszakokhoz képest. Ez a társadalomtörténeti enyhülési folyamat több tényező következménye, amelyek hatására

- növekedett a társadalmi kontroll és a jogbiztonság,
- visszaszorult a nyilvános hatalmi erődemonstráció, az elrettentés igénye,
- enyhültek a bűncselekmények következményei,
- megváltoztak az ítélkezéssel kapcsolatos felfogások.

Álláspontom szerint azonban nem lehet az enyheséget egydimenziós módon, úgy értelmezni, hogy enyhe az az ítélet, amely a relatív skálán a kevésbé szí-

gorú tartományban helyezkedik el, mert ez azt feltételezné, hogy a mérlegelésben nem az alanyi és tárgyi oldal együttes figyelembevételére, hanem egy előre elrendelt mértékhez való igazodásnak kell megfelelni. Így enyhességnek kellene tartanunk, ha például a vádlott végrehajtható szabadságvesztés helyett pénzbüntetést kap, noha sem a cselekményi, sem az elkövetői oldal mérlegelése nem igényel szigorúbb büntetést. Ezen az alapon azt is enyhének lehetne tartani, ami az abszolút skálán a minősített halálbüntetést nem éri el, mint ahogy erre néha a halálbüntetés visszaállítása követelőinek megnyilvánulásaiból következtethetünk. Ha az enyhességet pusztán aszerint ítélnék meg, hogy a kiszabott joghátrány a szigorúsági skálán hol helyezkedik el, akkor akár arra a logikailag képtelen következtetésre is juthatnánk, hogy még a halálbüntetés is enyhe, hiszen a minősített halálbüntetések a létező legszigorúbb büntetések, és a felmentés a legenyhébb, mivel ez egyáltalán nem jár érdéskérellemmel. Ez azonban azt a boszorkányüldöző, abszurd logikát feltételezi, hogy minden megvádolt személy voltaképpen bűnös, hiszen akkor enyhe a büntetés, ha valójában szigorúbbat kellene kiszabni; csak a bűnös indokolatlan felmentése tekinthető enyhességnek, annak el nem ítéltése, aki a vád tárgyává tett cselekményt például el sem követte, nem enyhesség, hanem törvényes és igazságos jogkövetkezmény.

Beszélhetünk-e enyhességről, illetve enyhülésről a magyar büntetőítélkezés kapcsán?

Vizsgáljuk meg a rendelkezésre álló adatokat az enyhesség és a szigorúság szempontjából. Az ítélezési gyakorlat enyhességére a laikus közvélemény elsősorban a bűncselekmények számának alakulásából következtet, mondván, hogy enyhék az ítéletek, mivel sok bűncselekményt követnek el. A rendelkezésre álló adatok tehát részben a büntügyi statisztika (ENYÜBS) adatai a Legfőbb Ügyészség tájékoztatói alapján¹¹. Ezenkívül vizsgálhatók az úgynevezett bírósági statisztika adatai is, amelyek az OKRI-ban is (engedéllyel) hozzáférhetők. Ez a bírósági statisztika az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program (OSAP) része, ezt az adatgyűjtést a bíróságok végzik a jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás vádlottjairól, és a KSH-ban készítik belőlük személyazonosításra alkalmatlan adatbázist. Minden évben két fájl készül, külön a fiatalokról (OSAP 1294) és a felnőtt korúakról (OSAP 1295).

¹¹ Tájékoztató a bűnözésről. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2007

A fájlokban minden személy adata egy rekordban található, az egyes sorokban azoknak a kérdéseknek a kódszámait szerepelnek, amelyeket az OIT szabályzatai szerinti C–D- és Fk-minták tartalmaztak¹². A fiatalok- és felnőttkorú-adatállományok a kérdések tekintetében részben eltérők, és 1994 óta nem változtak. A bírósági statisztikai adatok gyűjtéséről és feldolgozásáról szóló 8/2003. OIT szabályzat megváltoztatta ugyan az adatbázis alapjául szolgáló kérdőívet, az úgynevezett C–D-mintát, beillesztve több korszerűsítést szolgáló kérdést is. Noha a szabályzat rendelkezéseit 2005. július 1-jétől kell alkalmazni, az új kérdések megjelenésének a 2007-es adatbázisunkban sincs nyoma.

A bírósági statisztika adatbázisai egy személyhez kötődően több elkövetett bűncselekmény estében csak a legjellemzőbbet tartalmazzák. Valamennyi bűncselekménynek nincs is kódszáma, ez nem is azonos az ENYÜBS kódrendszerével, ezért nem is vethető össze vele. Az összehasonlítást az is korlátozza, hogy sokszor csak összevontan található meg egy-egy bűncselekmény a bírósági statisztika adatbázisában. Ugyanezen okok miatt valamennyi erőszakos bűncselekményt is hiába keresnénk, ezek csak az adatbázisban megtalálhatókból voltak kiválaszthatók. Az adatbázis állapotából következően tehát – beleértve a hiányzó tényeket, hibás kódolásokat, elavult fogalmakat – csak erősen egyszerűsített feltevések és összevonások útján, nagy vonalakban mérhetünk, és kiválasztott mintaévek alapján tendenciákat jelezhetünk az elemzés folyamán.

A bűnügyi statisztikából levonhatók-e következtetések a büntetőítélkezés szigorúságára?

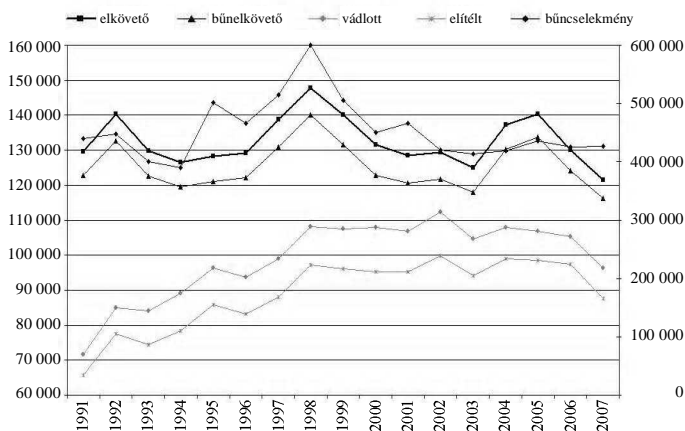
A bűnügyi statisztikából megállapítható tendenciák teljesen mások, mint amik a bírósági statisztikából következnek (1. számú ábra).

Az ábrán látható, hogy az ENYÜBS adatainak görbéi jelentősen különböznek a bírósági statisztika görbéitől. Míg az elkövetők és bűnelkövetők adatsorainak görbéi egymással csaknem párhuzamosan, szinte szabályos hullámzást mutatnak, addig a vádlottak és elítéltek egymással szintén lényegében párhuzamos görbéi inkább egy körívvel jellemezhetők. Mindegyiktől eltér a bűncselekmények számának alakulása, amely az időszak kezdetén

---

¹² Papházi Tibor: A büntetőítélkezés statisztikája. Az ítélezési gyakorlat és az eljárás elhúzódása a büntetőeljárás bírói szakába került felnőtt korúak esetében. Kriminológiai Közlemények 59. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2001

1. számú ábra
 Elkövetők, bűnelkövetők, bűncselekmények, vádlottak és elítéltek számának alakulása
 (1991–2007)

Forrás: Magyar statisztikai évkönyv 2007, KSH, Budapest, 2008, 1.8. tábla;
 Tájékoztató a bűnözésről. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2007
 A bűncselekmények számának adatai a jobb oldali tengelyen található.

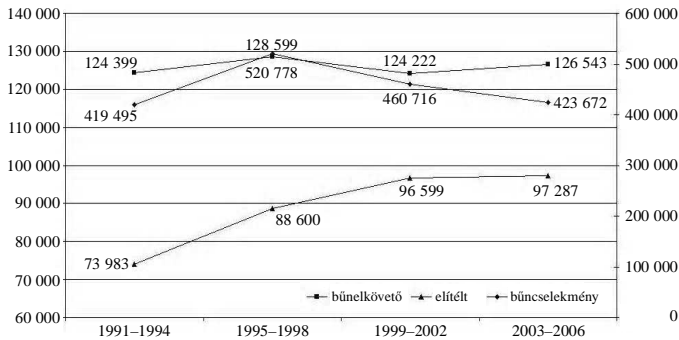
inkább szabálytalanul emelkedik, majd 2002-től alig változó adatokat produkálva csaknem vízszintes egyenest alkotva fut tovább. Az egyes adatsorok négyéves átlagait a 2. számú ábrán vehetjük szemügyre.

Ha megvizsgáljuk az 1. számú ábra adatsorainak korrelációs értékeit, akkor viszonylag kis értékeket kapunk az ENYÜBS és a bírósági statisztika adatsorainak összevetésekor (4. számú táblázat).

4. számú táblázat
 Az 1. számú ábra adatsorainak korrelációs értékei

ENYÜBS- adatsorok	a bíróság statisztikai adatsorai	
	vádlott	elítelt
elkövető	0,23	0,26
bűnelkövető	0,22	0,26
bűncselekmény	0,25	0,23

2. számú ábra
**Bűncselekmények, bűnelkövetők és jogerősen elítéltek számának
 négyéves átlagainak alakulása**

Forrás: Magyar statisztikai évkönyv 2007. KSH, Budapest, 2008, 1.8. tábla. A bűncselekmények számának adatai a jobb oldali tengelyen található.

Teljesen más korrelációs értékeket kapunk, ha az egyes adatgyűjtéseken belül az ENYÜBS és a bírósági statisztika adatsorainak korrelációját vizsgáljuk. Ebben az esetben a korreláció az elkövetők és bűnelkövetők között 0,994, a bűncselekmények és elkövetők között 0,641, míg a vádlottak és elítéltek között 0,990. Mindez számunkra azt erősíti meg, hogy mivel az ENYÜBS és a bírósági statisztika két külön statisztikai rendszer, az egyikből nem lehet következtetést levonni a másikra. Nem mondható el például, hogy a bíróság nem elég szigorú, mivel sok bűncselekményt követnek el, illetve hogy az enyhe ítéletek növelnék a bűncselekmények számát. Az ENYÜBS adataiból a bíróságok munkájára, annak minőségére, illetve teljesítményére semmiféle érdemi következtetés nem állapítható meg, a két statisztikát előállító szervezet céljai, társadalmi szerepvállalásai és felelőssége nagymértékben különbözik, emiatt statisztikáik sem alkalmasak egymás minősítésére.

Az ENYÜBS rendszerét jól ismerő szakemberek kemény megállapításokat tesznek erről a statisztikai rendszeréről. Déri Pál szerint „...*a mai bűnügyi statisztika elemzésekre és következtetésekre levonására általában nem alkalmas...*”¹³,

¹³ Déri Pál: Statisztika vagy regisztráció a „bűnügyi statisztika”? Budapest, 2008.
www.rendeszet.hu/publikaciok/htm

mivel nem is igazán statisztika, hanem inkább regisztráció, amelynek adatait erősen befolyásolja a latencia (és tegyük hozzá, a halmazatok száma is). Mivel az adatai nem homogének – feltételezésem szerint a szerző ezen az egyes regisztrált cselekmények különböző mértékekben való kifejezhetőségét érti –, emiatt a velük való számolás sem lehet matematikailag megbízható, így elsősorban az adminisztráció méretét, egy adott szerv munkaterhelését mutatja, ráadásul nem is manipulálhatatlanul, „...mivel a bűnügyi statisztika volt – mint már említettük – az elmúlt évtizedben, a bűnüldözés vezetői rátermettségének legfőbb mutatója. Tehát a »jó statisztika« egzisztenciális érdeke volt minden vezetőnek.”¹⁴ A bírósági statisztika is számos hiányosságtól szenved, tudomásunk szerint azonban manipuláltsága még soha nem merült fel.

A felmentések alakulásából lehet-e következtetést levonni az ítékezés szigorúságára?

A laikus közvéleményben az a kérdés is felmerülhet, hogy a felmentések is befolyásolhatják a bűncselekmények elkövetését. A 3. számú ábra azonban mutatja a kiválasztott öt év átlaga szerint, hogy az elítélésnek akkor van a legnagyobb valószínűsége, ha az ítélet meghozatalára még abban az évben sor kerül, amikor a vádlott ügyét a bíróságon beiktatták. Minél később kerül sor a jogerős határozat meghozatalára, annál nagyobb valószínűséggel következik be felmentés, vagy kerül sor az eljárás megszüntetésére. Ha a jogerős határozat meghozatalához képest négy éve vagy régebben történt az ügy aktáinak iktatása a bíróságon, akkor már négy és félszer akkora az esélye a felmentésnek és az eljárás megszüntetésének, mintha az iktatásra a határozat meghozatalának évében került volna sor. Korábbi tanulmányomban¹⁵ azonban azt állapítottam meg, hogy a bírósági eljárás elhúzódásának okai, az adatbázisból következően a bonyolultsággal, súlyossággal vannak elsősorban összefüggésben, és ezt még befolyásolja például a részt vevő személyek száma, valamint a bírói ügyszak előtti nyomozati cselekmények eredményessége bírói szempontból. Felmentésre és eljárás megszüntetésére tehát szintén nem enyheségből kerül sor, hanem mert az idő múlásával fokozottan csökken az elítéléshez szükséges jogszerű bizonyítás esélye. A felmentések alakulása tehát nem hozható összefüggésbe a büntetőítélkezés szigorúságával.

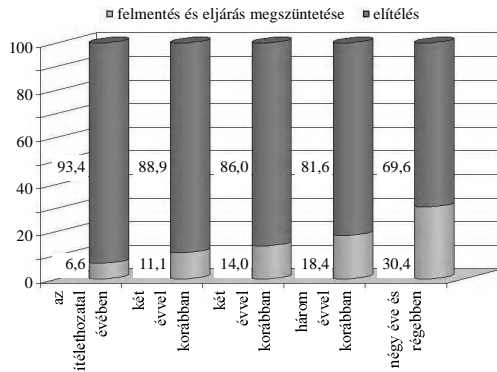
---

¹⁴ Uo.

¹⁵ Papházi Tibor: i. m.

3. számú ábra
A vádlottak aránya az ügy bírósági beiktatási ideje és az eljárást befejező határozat tartalma szerint (a vizsgált öt év átlagában, %)

Végül feltehető az a kérdés is, hogy vajon lehet-e azért enyhé az ítélezési gyakorlat, mert „sok” a felfüggesztett szabadságvesztésre szóló ítélet.

Önmagában a felfüggesztett szabadságvesztések aránya még időbeli növekedés esetén sem feltétlenül mutatná az ítélezés enyhességét, hiszen lehetséges, hogy eleve nem is volt kellő indoka a végrehajtandó szabadságvesztés kimondásának. De nem is igazán növekszik, mert mint az 5. számú táblázat mutatja, a felfüggesztett szabadságvesztések aránya a vizsgált évek közül az utóbbi háromban gyakorlatilag állandó.

Az ítélezési gyakorlatot akkor lehetne enyhének minősíteni, ha nem az elkövető veszélyessége és a cselekmény súlya befolyásolná elsősorban az ítélet meghozatalát. Ennek a vizsgálatához a bírósági statisztika eredeti adatbázisát át kellett alakítani. Létrehoztunk ezért egy olyan változót, amely az ítélezés szigorúságát tükrözi egy 1-től 6-ig terjedő skálán (úgynevezett szigorúsági skála). Ennek szintjei a következők:

1. figyelmeztetés és fenyegetés (megrovás, felfüggesztett pénzbüntetés, próbára bocsátás, büntetés kiszabásának mellőzése),
2. anyagi (végrehajtandó pénzbüntetés),
3. egzisztenciális (felfüggesztett szabadságvesztés, közérdekű munka és önállóan alkalmazott mellékbüntetés, intézkedés, fiatalkorúaknál javítóintézeti nevelés),

5. számú táblázat

Büntetésekben, intézkedésekben részesülők aránya (%)

Büntetés, intézkedés	1991	1995	1999	2003	2007	Átlag
Két év feletti végrehajtható szabadságvesztés	3,4	2,4	2,4	3,2	2,6	2,8
Hat hónap–két év végrehajtható szabadságvesztés	10,9	5,4	6,0	6,6	5,7	6,9
Maximum hathavi végrehajtható szabadságvesztés	4,5	3,3	3,8	2,4	2,1	3,2
Felfüggesztett szabadságvesztés	14,8	17,0	20,0	20,6	19,6	18,4
Közérdekű munka*	0,4	1,0	2,7	4,1	6,2	2,9
Végrehajtható pénzbüntetés	41,3	43,1	41,8	40,4	43,2	42,0
Felfüggesztett pénzbüntetés	0,5	0,6	0,6	0,8	0,8	0,7
Önállóan alkalmazott mellékbüntetés	1,5	1,0	0,8	0,9	0,7	1,0
Próbára bocsátás	20,3	22,5	19,6	18,8	18,8	20,0
Büntetés kiszabásának mellőzése	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Megrovás	2,5	3,6	2,4	2,1	0,1	2,1
Elítéltek és megrovásban részesítettek	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* 1991-ben még javító-nevelő, illetve szigorított javító-nevelő munka.

4. maximum hat hónapig tartó, végrehajtható szabadságvesztés,
5. hat hónaptól két évig terjedő végrehajtható szabadságvesztés,
6. két évnél hosszabb ideig tartó végrehajtható szabadságvesztés.

Létrehoztunk emellett egy olyan mérőszközt, amely a cselekmény súlyát és az elkövető veszélyességét egy változóban (úgynevezett delikvencia-skála) képes megmutatni. Ennek egyik végpontján a legkisebb „delikvenciájú” elítéltek, a vétséget elkövető, de korábban büntetlen egyének, míg másik végpontján a legnagyobb „delikvenciájú” személyek vannak, akiket nemcsak valamilyen súlyos, erőszakos büntetést vontak felelősségre, de (különös és többszörös) visszaesők is. A delikvencia jelentősége, hogy pontosabban értelmezhetővé teszi a szigorúságot, hiszen ha például ugyanolyan delikvenciához ugyanolyan szigorúság társul, akkor nem beszélhetünk sem szigorodásról, sem enyhéségről. Az adatoknak a két mérőszközzel való vizsgálata alapján több megállapítást is tehetünk.

Először is a vizsgált évek adatainak átlagában látható, hogy azok aránya, akik két év feletti végrehajtható szabadságvesztést kapnak, mindössze 2,6 százalék, viszont akik visszaesőként erőszakos büntetést követnek el, azok

41,4 százalékával jár el a bíróság ilyen szigorúan. Akiknél viszont a cselekmény súlya és az előéletük a társadalomra való veszélyesség minimumát mutatja, ott a bíróság leggyakrabban anyagi jellegű szigorúsággal él, esetleg figyelemzetéssel (megrovás) vagy fenyegetéssel (például próbára bocsátás) (6. számú táblázat).

6. számú táblázat
A delikvencia hatása a szigorúságra, a vizsgált évek átlagában (%)

Delikvencia	Felmentés, eljárás megszüntetése	Figyelemzetés és fenyegetés	Anyagi	Fegyszancialis	Max. hat hónap végrehajlandó	Hat hónap-két év végrehajlandó	Két év feletti végrehajlandó	Összesen
Felmentés, eljárás megszüntetése*	80,1	19,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Büntetlen vétsége	0,0	32,6	58,6	8,2	0,3	0,3	0,0	100,0
Bűnismételő vétsége, büntetlen büntette	0,0	18,2	43,4	32,4	1,9	3,2	1,0	100,0
Visszaeső vétsége, bűnismételő büntette, büntetlen erőszakos büntette	0,0	12,3	26,4	36,4	8,2	12,6	4,2	100,0
Visszaeső büntette, bűnismételő erőszakos büntette	0,0	3,4	13,8	26,0	9,2	34,2	13,4	100,0
Visszaeső erőszakos büntette	0,0	1,0	7,5	11,7	9,4	29,1	41,4	100,0
Összesen	7,9	21,0	38,6	20,8	2,9	6,2	2,6	100,0

* Tartalmazza a megrovásban részesítetteket is.

Másodsorban az elkövetett tett súlyosságával és az elkövető előéletével párhuzamosan növekszik a büntetőítélet szigorúsága (7. számú táblázat).

A táblázatban szereplő értékek a szigorúsági skála 1-től 6-ig terjedő értékeinek átlagát jelentik valamennyi bűncselekmény tekintetében. Ezt úgy képzelhetjük el, mintha a vádlottak az iskolai osztályzatokhoz hasonlóan kapnának ítéletet: mintha például a bíróság legenyhébb esetben megrovás helyett 1-essel osztályozna, pénzbüntetés helyett 2-est, önállóan alkalmazott mellék-büntetés helyett 3-ast adna; nem hat (vagy 7–24) hónapig tartó szabadságvesztést mondana ki, hanem 4-est (vagy 5-öst), és nem két évnél hosszabb

7. számú táblázat

A delikvenciának megfelelő átlagos szigorúság értékei (fiatalkorú és felnőtt átlaga)

Delikvencia	1991	1995	1999	2003	2007	Átlag
Büntetlen vétsége	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Bűnismétlő vétsége, büntetlen büntette	2,1	2,0	2,1	2,1	2,0	2,1
Visszaeső vétsége, bűnismétlő büntette, büntetlen erőszakos büntette	3,2	2,6	2,7	2,8	2,7	2,8
Visszaeső büntette, bűnismétlő erőszakos büntette	4,5	3,6	3,6	3,6	3,6	3,8
Visszaeső erőszakos büntette	5,2	4,8	5,1	4,6	4,7	4,9
Összesen	2,3	2,1	2,2	2,2	2,1	2,2

idejű, akár életfogytiglani szabadságvesztést, hanem 6-ost. (A felmentésben és eljárásmegszüntetésben részesülők 0 értékűek, a számításokban nem szerepelnek.) A 7. számú táblázat kerekített értékei ennek megfelelően úgy értelmezhetők, hogy a vizsgált öt évben a szigorúság „átlaga” (valamennyi elítélt és mindegyik cselekmény esetében) összességében „kettes”, azaz anyagi jellegű (pénzbüntetés). Büntetlen vétsége esetében ennél kevesebb (1,5), vagyis a figyelmeztetés-fenyegetés és a pénzben ténylegesen kirótt (anyagi) között van, míg a visszaesők erőszakos büntetést sújtó szigorúság átlagban 5-ös, tehát közepes időtartamú (hat hónap és két év közötti) végrehajtandó szabadságvesztés. Az átlagok ez esetben is számos különbséget mosnak el, amelyet az összevonások még fokoznak is. Az, hogy hatos átlag nem szerepel, nem azt jelenti, hogy senki sem kap két évnél hosszabb, végrehajtandó szabadságvesztést, hanem hogy az ebbe a kategóriába tartozók nagyon kevesen vannak. Hasonló, az elkövető veszélyességével és a cselekmény súlyával emelkedően szigorodó ítélezést mutat, ha csak a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték ítéleteit figyeljük meg, amiket osztályközépsők szerint számítottunk (8. számú táblázat).

Ha a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték átlagos szabadságvesztési időtartamait vizsgáljuk (osztályközépsők szerint számított hónapban), akkor azt látjuk, hogy 1991-hez képest növekedett a kiszabott szabadságvesztések időtartama, a felnőttek esetében jobban (itt életfogytiglanra ítélték is vannak), a két átlag átlaga szerint 17-ről 20 hónapra. Az emelkedés hullámzó, 2007-ben valamelyes csökkenést mutat 2003-hoz képest. A választott években tehát az átlagokból kitűnően következetesen érvényesül, hogy a tett súlyával és az elkövető veszélyességével együtt emelkedik a kiszabott és a végrehajtandó szabadságvesztés hossza, és a végrehajtandóan kiszabott hónapok meglehetősen kis eltérésekkel ingadoznak a választott évek egyes delikvenciakate-

8. számú táblázat
Végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték átlagos szabadságvesztési időtartama,
osztályközépsők szerint számított hónapban

Delikvencia	1991	1995	1999	2003	2007	Átlag
Fiatalkorúak						
Büntetlen vétsége	11,1	6,8	6,8	7,3	6,9	7,8
Bűnismétlő vétsége, büntetlen büntette	14,2	12,9	12,3	11,3	9,8	12,1
Visszaeső vétsége, bűnismétlő büntette, büntetlen erőszakos büntette	18,3	19,5	19,1	20,3	20,9	19,6
Visszaeső büntette, bűnismétlő erőszakos büntette	19,7	21,2	21,4	23,7	20,5	21,3
Visszaeső erőszakos büntette	21,9	33,3	27,7	36,3	18,6	27,5
Összesen	17,5	18,9	18,3	19,8	18,7	18,6
Felnőtt korúak						
Büntetlen vétsége	8,8	7,5	9,9	13,6	13,7	10,7
Bűnismétlő vétsége, büntetlen büntette	14,6	14,1	14,5	16,8	16,9	15,4
Visszaeső vétsége, bűnismétlő büntette, büntetlen erőszakos büntette	12,2	16,3	14,8	19,9	17,8	16,2
Visszaeső büntette, bűnismétlő erőszakos büntette	18,8	18,3	18,3	23,0	23,6	20,4
Visszaeső erőszakos büntette	32,4	35,0	39,0	39,4	36,9	36,5
Összesen	17,0	18,6	17,7	21,8	21,3	19,3

góriáinak átlagai körül (a fiatalkorúak erőszakos büntetteinek kivételével). Megállapíthatjuk, hogy a kiszabott, végrehajtandó szabadságvesztések átlagait emeli a bűncselekmények száma: a felnőtt korúaknál 2003-ban három vagy több bűncselekmény esetében 46 hónap volt az átlagos végrehajtandó szabadságvesztés, 2007-ben 47 hónap (fiatalkorúaknál a halmazatok számának a bevonása – a jóval kisebb esetszámok miatt – nem minden évben ad szignifikáns eredményt). Az adatokból tehát (figyelembe véve az adatbázis lehetőségeit) egy olyan következetes büntetőjog-alkalmazás olvasható ki, amely (a törvényes lehetőségek között) mérlegeli a végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazásának szükségességét, és a szigorúsággal, a kiszabott joghátrány érdeksértő jellegével való élelét döntően a cselekmény és az elkövető figyelembevételével alkalmazza úgy, hogy a nagyobb szigorúságot annak szükségességének megfelelően érvényesíti. Emiatt az ítélezés enyhüléséről önmagában nem sokat mond, hogy 1991-hez képest emelkedett a felfüggesztett szabadságvesztések aránya, hiszen miért kellene végrehajtandó ítéletet hozni, ha ezt sem a cselekmény, sem az elkövető jellegzetességei nem indokolják, a büntetési célok enélkül is elérhetőek?

Milyen következtetéseket vonhatunk le az elméleti megfontolásokból és a bírósági statisztika adatainak feldolgozásából?

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy önmagában nem enyhesség, ha az ítélet nem közelíti meg a törvényi maximumot, vagy egy elképzelt mértéket, mivel a szigorúság egy mérlegelés következménye, amely nem törekedhet pusztán mennyiségi szempontok kielégítésére. Ráadásul a legenyhébb jogkövetkezmény is érdeksértő, amelyet egy szakavatott szervezet képviselője hoz meg, ezért jogerőre emelkedett ítélet esetében ez csak igen alapos okkal kérdőjelezhető meg, nemzetközi szinten.

A szigorúság elméleti kérdéseinek vizsgálata továbbá lehetőséget ad arra, hogy

- megvilágíthatók legyenek olyan extremitások, mint a középérték-elv, a három csapás törvénye vagy a tényleges életfogytiglan,
- mérőeszközöket lehessen kidolgozni megfelelő adatok esetében,
- bizonyos problémák, mint például az, hogy a fiatalokat szigorúbban ítélik-e meg a bíróságok, elemezhetővé válnak.

A bírósági statisztika adatbázisainak vizsgálatából, a változók felbontása és átalakítása által, a nagy számok szintjén, mindenekelőtt megállapítható, hogy

- a bírói gyakorlat meglehetősen egységesnek mutatkozik a büntetés kiszabás terén, ezt a politikai törekvések (ez idáig) kevésbé tudták áttörni,
- legnagyobb arányúak a nem szabadságelvonással járó büntetések, ami teljes mértékben megfelel az európai normáknak és a büntetőtudományok domináns álláspontjának,
- a bírói gyakorlat kevésbé preferálja a (viszonylag) rövid tartamú szabadságvesztéseket, ami szintén tudományos megalapozottságú, bár a szakirodalomban olvashatók olyan vélemények, amelyek szerint már nem egyértelműen negatív megítélésű¹⁶,
- a gyakorlatilag hosszú, azaz két évnél hosszabb végrehajtandóra ítélték aránya a legstabilabb az öt év tekintetében, ebből nem tűnik úgy, hogy csökkenne a büntetőbíróság szigorúsági hajlandósága (5. számú táblázat).

Az adatokból megállapítható, hogy ugyanolyan súlyú és veszélyességű cselekményeket és elkövetőket hasonlóan ítél meg a bíróság a vizsgált években,

---

¹⁶ Kertész Imre: i. m. 525. o.

és egy részletesebb vizsgálatból az is, hogy a kiszabott, végrehajtandó szabadságvesztések átlagait emeli a cselekmény súlya, az elkövető veszélyessége és az elkövetett bűncselekmények száma is. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy Kertész Imre 1994-es következtetései ma is helytállóak. Noha korszerűbb statisztikai rendszerekből finomabb következtetések is kiolvashatók volnának, a jelenlegi bírósági statisztika adataiból meglehetősen következetes büntetőjog-alkalmazás olvasható ki. Az ítékezés enyhesége vagy enyhülése ezek alapján nem értelmezhető, inkább az uniós trendekhez igazodás tükröződik az adatbázisokban. Ezért nem lehetne a büntetőítélkezés terhére róni, hogy

- a büntetés kiszabás konkrét szankciói jelentősen a törvényi maximum alatt maradnak, hiszen a jogalkotó a relatíve határozott szankciórendszerünkben szándékosan széles intervallumot hagy a büntetési tételek alsó és felső határai között, éppen azért, hogy az ítélezőnek módja legyen az egyéniesítés során a legmegfelelőbb büntetés meghozatalára;
- nem lehetne kifogásolni, hogy a középérték alkalmazása a büntetés kiszabás során nem tekinthető tipikusnak, ha nyilvánvaló, hogy a középérték-elv hibás¹⁷, és már a háború előtt is anomáliákat okozott az ítékezésben¹⁸;
- nem lehetne kiragadott példák alapján az ítélezési gyakorlat enyhességével inszINUÁLNI anélkül, hogy tisztázza lenne a bűnözés szerkezetének változása, és ezzel összefüggésben az ítélezési gyakorlat alakulása, amelyek alapján enyheségről nem is beszélhetünk;
- a vádlottak cselekményeinek tárgyi súlya és a személyük veszélyességének ismerete nélkül a felfüggesztéseket sem lehetne sokallni, hiszen a „társadalom érzülete” erre semmiféle szakmai alapot nem adhat.

Mindezek alapján azt mondhatjuk, hogy a bűnözéssel kapcsolatos problémák megoldását alapvetően nem a szigorúság hiányában kell keresni, hanem a szociális és oktatási problémák megoldásában, a családok létbiztonságának megteremtésében, a bűnmegelőzés korszerű rendszerének kidolgozásában. A társadalom kriminalitásával kapcsolatban az ítékezés szigorúságát középpontba állítani azért is disszonáns, mert társadalomtörténeti léptékben a szigor, épp a polgári fejlődés velejárójaként, a polgári társadalom kialakulásának értékeként és vívmányaként lényegesen enyhült az elmúlt évszázadokban.

---

¹⁷ Kertész Imre: A büntetés hozama és ára. Belügyi Szemle, 2003/1.; Györgyi Kálmán: i. m.; Rendeki Sándor: i. m.; Földvári József: A büntetés tana. KJK, Budapest, 1970

¹⁸ Eisner Manó: A súlyosbító és enyhítő körülmények és a büntetés kiszabása. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1932

IRODALOM

- Angyal Pál – Rác György (szerk.):** A büntetés kiszabása bírói gyakorlatunkban. Attila Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1937
- Beke-Martos Judit:** Three Strikes Law. A háromcsapás törvénye Amerikában. *Rendészeti Szemle*, 2009/9.
- Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza:** Magyar büntetőjog. Általános Rész. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980
- Csapó Csaba:** Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A „betyárvilág” felszámolása. Pro Pannonia, Pécs, 2007
- Déri Pál:** Statisztika vagy regisztráció a „bűnügyi statisztika”? Budapest, 2008. www.rendeszet.hu/publikaciok/htm
- Eisner Manó:** A súlyosbító és enyhítő körülmények és a büntetés kiszabása. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1932
- Földvári József:** A büntetés tana. KJK, Budapest, 1970
- Györgyi Kálmán:** Büntetések és intézkedések. KJK, Budapest, 1984
- Kabódi Csaba – Mezey Barna – Lőrincz József:** A büntetőtan elméleti és történeti alapja. Kézirat, 2003. www.jegyzetportal.hu
- Kertész Imre:** Törvénykezésünk szigora. *Magyar Jog*, 1994/9.
- Kertész Imre:** A büntetés hozama és ára. *Belügyi Szemle*, 2003/1.
- Mészáros Ádám:** A büntetés céljának alapkérdései. *Rendészeti Szemle*, 2009/3.
- Papházi Tibor:** A büntetőítélkezés statisztikája. Az ítélkezési gyakorlat és az eljárás elhúzó-dása a büntetőeljárás bírói szakába került felnőtt korúak esetében. Kriminológiai Közlemények 59. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2001
- Papházi Tibor:** A büntetőítélkezés szigorúsága I. *Társadalomkutatás*, 2010/3.
- Papházi Tibor:** A büntetőítélkezés szigorúsága II. *Társadalomkutatás*, 2010/4.
- Rendeki Sándor:** A büntetés kiszabása. Enyhítő és súlyosító körülmények. KJK, Budapest, 1976
- Szolzsenyicin, Alekszandr:** A GULAG szigetvilág 1918–1956, I–II. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1993
- Tájékoztató a bűnözésről. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2007
- Tóth Árpád:** A kivételes hatalomról szóló 1912. évi LXIII. tc. létrejöttének előzményei 1868-tól a századfordulójig. *Acta Juridica et Politica*, Szeged, Tomus XI., fasc. 6., 1964

HOLÉ KATALIN

A büntetőeljárás alapelveinek újraértelmezése

A XX. századi magyar büntetőeljárás-jog fejlődését elemző munkájában *Király Tibor* rámutat, hogy a büntetőeljárás-jognak kényes egyensúly megteremtésére kell törekednie: egyfelől biztosítania kell a társadalmat arról, hogy felelősségre vonják a normáinak megszegőit, másfelől biztosítania kell a polgárokat, hogy a bűnözők elleni fellépéskor a hatalom nem korlátozza a jogait alaptalanul és mértéktelenül.¹

A történelmi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a hatalom bizonyos körökben vagy bizonyos helyzetekben a polgárok jogainak korlátozását a társadalmat fenyegető veszélyek elhárításának, a polgárok megvédésének, a bűnözés leküzdésének nevében hajtja végre.

Az ezredforduló időszakára és a XXI. század első évtizedére visszatekintve megállapítható, hogy – a történész szemével nézve – e korszakban nem zajlottak le olyan nagy horderejű gazdasági, társadalmi változások, mint a XX. században. Továbbra is a globalizáció, valamint a múlt század közepén kezdődő gazdasági, politikai integráció soha nem tapasztalt dinamizmusának lehetünk tanúi. E fejlődés olyan univerzális, abszolút értékek elfogadását idézte elő, mint az alapvető emberi jogok elismerése és garantálása, ami független az egyes – eltérő – nemzeti kultúráktól.² Korunk közjogi gondolkodását, jogalkotási törekvéseit mégis lényeges szemléletváltás jellemzi.

Napjaink közjogi jogalkotásában – globális, regionális és nemzeti szinten egyaránt – általános tendencia, hogy a „biztonságra”, továbbá a „hatékony-ságra” törekvés egyre hangsúlyosabb szerepet kap. A szakirodalomban e folyamat katalizátoraként a migráció fokozódását, továbbá olyan – egzakt jogi kategóriákkal meg nem határozható, ebből következően pontosan nem mérhető, a jog eszközeivel csak korlátozottan kezelhető – globális veszélyforrásokot emlegetnek, mint a „szervezett bűnözés” vagy a „nemzetközi terrorizmus”. Megjegyzem, hogy a magyar Alkotmánybíróság is leszögezte, hogy a normavilágosság követelményének nem megfelelő, így az önkényes jogértel-

¹ Király Tibor: A magyar büntetőeljárás fél évszázados történetének vázlata. In: Király Tibor: Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból, ELTE ÁJK, Budapest, 2005, 11–30. o.

² Martonyi János: Globális jog, európai jog, magyar jog. Magyar Jog, 2001/4., 193–212. o.

mezés lehetőségét immanensen hordozó fogalmakra hivatkozó alapjog-korlátozás nyilvánvalóan sérti a jogállamiság egyik kritériumát, a jogbiztonságot.³ A terrorizmus ingoványosan értelmezhető fogalma különösen a biztonságpolitikát globálisan átalakító, ezért mérőföldkőnek számító, az Egyesült Államokat 2001. szeptember 11-én érő terrortámadások óta legitimációs esz-közzé vált.⁴

A globális jog, az európai jog és a nemzeti jog egymásra hatásának következményeként⁵ a belső és a külső biztonság, az operatív és a stratégiai célú információgyűjtés, a represszió és a prevenció fogalmának összemosása, az egykor ezekhez rendelt önálló intézmények integrálása, valamint a végrehajtó hatalom bővülő normaalkotási és diszkrecionális jogköre kisebb-nagyobb mértékben a jogalkotás minden szintjén jelentkezik, és nyilvánvaló, hogy a hatalmi ágak megosztásának összekuszálódásával jár.⁶ Kiváltképp igaz ez az Európai Unióra, amely „a szabadság, a biztonság és a jog térsége” koncepció alapszerződésbe foglalásával a „biztonság” fogalmát kvázi alkotmányos érték-ké emelte. Kétségtelen, hogy e fogalom hordoz az alaptörvény szintjén megragadható értéktartalmat, ám általában elmondható, hogy a történelem minden korszakában az államhatalom alapjogokat korlátozó intézkedéseinek igazolásá-ra szolgált. Nem volt ez másként az új évezred első évtizedében sem. Az Európai Bizottság által támogatott biztonságpolitikai kutatás, a Challenge-program megállapítása szerint a 2004-ben elfogadott, az EU tagállamainak együttműködését napjainkig meghatározó hágai program fő gyengesége, hogy a szabadságot és a biztonságot olyan autentikus érték-ként mutatja be, amelyek között mindenképpen egyensúlynak kell fennállnia. A program elődje, a múlt században született, 2005-ig érvényes tamperei program még visszautasította a két érték közötti egyensúlyt, mivel paradigmaként leszögezte, hogy „*mindannyian elköteleztünk vagyunk a szabadságjogok mellett, amely az emberi jogokra, a demokratikus intézményekre és a jogállamra épül*”. A Challenge-kutatás következtetése, hogy a hágai program marginalizálja az alapjogok védelmét, a jogegyenlőséget és a demokratikus keretek közötti felelősségre vonás alapelvét, valamint az igazságszolgáltatás általi kontrollt. A program mindent átható elsődleges célja a biztonság megerősítése, amelyen nem ért mást, mint kény-

³ 940/B/2003. AB határozat. ABH 1, ABH, 2003, 525., 536–537.

⁴ L. Horváth Zoltán – Sinka László: Az Egyesült Államokat ért terrortámadások hatása az uniós bel- és igazságügyi együttműködésre. Európai Tükör, 2001/6., 139–149. o.

⁵ Martonyi János: i. m. 194. o.

⁶ Lásd például Hans-Jörg Albrecht: A biztonságkoncepció átalakulása és ennek következményei az európai bel- és jogpolitikára. Belügyi Szemle, 2006/2., 3–26. o.

szerítő intézkedések bevezetését.⁷ „A biztonság mint az első számú szabadság-jog” modern mítoszában rejlő ellentmondás nyilvánvalóan feloldhatatlan, és az ártatlanság védelme, valamint a személyi szabadságjogok sérelmének gyökere. Tény, hogy a közösségi jogot a jogállamiság több évszázados alkotmányos hagyományaival bíró tagállamok hívták életre, e jogrend rendeltetésénél fogva mégis szinte napjainkig nélkülözte az alapjogi szabályozást, és az eddig jobbra precedensekre épülő alapjogvédelmi rendszerét számos kritika érte. Az Európai Unió jogforrásaiban előírt szabályozási minimumok pedig igen alacsony szintű követelmények, és messze elmaradnak a tagállamok alkotmányos előírásaitól. Szerencsére az Európai Unió büntetőjogi, büntetőeljárás jogi, rendészeti természetű jogforrásai – néhány kivételtől eltekintve – igen széles körű mérlegelési jogkörrel adnak a tagállamoknak a nemzeti jogalkotásban.⁸ A jogállam – pejoratív értelemben vett – rendőrállammá válása tehát elkerülhető.⁹

Részben az uniós jogforrások által garantált mérlegelési szabadságból, főként pedig az egyes nemzeti alkotmányok hagyományaiból következően az Európai Unió tagállamaiban még a madridi és londoni bombamerényletek után – az alacsony szintű alapjogvédelmi kritériumokat előíró uniós rendelkezések ellenére – sem merült fel, hogy a jogállamiság biztonsági okokra hivatkozva átléphető. (Kivétel ez alól az Egyesült Királyság, ahol az Emberi jogok európai egyezményét részben lerontó intézkedéseket vezettek be.)¹⁰ Spanyolországban a terrorizmus elleni fellépés alapelveire hivatkozva új büntetőjogi tényállásokat alkottak, többször módosították a büntetőeljárás törvényt, a rendőrségi és büntetés-végrehajtási szabályokat. Főként 2004. március 11. után került sor szigorításokra, ám mindennek ellensúlyaként a büntető igazságszolgáltatás szervei sokkal különlegesebb szerepet játszanak az egyes személyi szabadságot korlátozó intézkedések alkalmazásában is.¹¹ Több európai országban a spanyol példához hasonló folyamat játszódik le. „Az alkotmányos jogállam minőségét jelzi az, hogy a bűnüldözés milyen mértékben áll az igazságszolgáltatás kontrollja alatt.”¹² Az egyes nemzeti büntetőeljárás jogok összehasonlító elemzéséből az a következtetés vonható le,

7 Didier Bigo – Sergio Carraera – Elspeth Guild – Rob B. J. Walker: A szabadság és a biztonság változó összképe Európában. A Challenge-projekt eredményeiről szóló időközi beszámoló. 16. o. www.libertysecurity.org/IMG/pdf_CHALLENGE_MID-TERM_REPORT_HUNGARIAN.pdf

8 Uo.

9 Szikinger István: Rendőrség a demokratikus jogállamban. Sik Kiadó Kft., Budapest, 1998, 83–84. o.

10 Didier Bigo – Sergio Carraera – Elspeth Guild – Rob B. J. Walker: i. m. 9. o.

11 Uo. 10. o.

12 Finszter Géza: A büntetés igénye – hatalom tudás nélkül? In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak. ELTE ÁJK, Budapest, 2009, 60–99. o.

hogy míg az eljárás előkészítő szakaszában az inkvizitórius vonások erősödnek, a tárgyalási szakasz (amennyiben erre egyáltalán sor kerül) kontradiktórius elemekkel gazdagodik, és a tagállamok egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek a tisztességes eljárás normáinak érvényre juttatására. A szupranacionális büntetőjog hívei számára azonban némiképp ünnepontó lehet az a tény, hogy az eljárás fő szakaszában a kontradiktórius vonások hangsúlyosabbá válása részben a kormányközi együttműködésen alapuló Európai Tanács jogi instrumentumainak, valamint az Európai Emberi Jogi Bíróság jogértelmező tevékenységének tulajdonítható. Főként pedig e tendencia annak a következménye, hogy az anyagi igazság megállapíthatóságának – már a XX. században is kétségbe vont¹³ – filozófiája, úgy látszik, ma már csak illúzió, és legfeljebb a kódexekben felejtett, poros, deklaratív szabályként élte túl az ezredfordulót (nem csekély zavart okozva ezzel a jogértelmezőknek).

A kontinentális büntetőeljárás jog e lassú, gyakran be nem vallott paradigmaváltása Európa-szerte lényeges hatással volt a büntetőeljárás egyes alapelveinek, jogintézményeinek – különösen a bizonyítás szabályainak – az újragondolására, és emellett előtérbe kerültek az eljárás racionalizálását, célszerűsítését, egyszerűsítését szorgalmazó jogalkotó törekvések is. Hazánkban a büntetőeljárás egyszerűsítésére irányuló elképzelések és az objektív igazság eszményének feladása vezetett a lemondás a tárgyalásról külön eljárás megszületéséhez, jóllehet e gondolatkör a régebbi konszenzuális eljárásokban is tetten érhető.¹⁴ A magyar jogintézményhez hasonló megoldással találkozhatunk egyebek között az olasz büntetőeljárás törvény tanulmányozásakor.

Példák sorával illusztrálható, hogy napjainkban az Európai Unió tagállamainak büntetőeljárás jogát külső tényezőként elsősorban az Európa Tanács ajánlásain kívül a strasbourgi esetjog alakítja. *Bárd Károly* szavaival: „*A mi kontinensünkön az Európai Egyezmény az alapvető jogok és szabadságok védelméről határozza meg azokat a minimális követelményeket, amelyeket valamennyi államnak tiszteletben kell tartania.*”¹⁵ Utaltam arra, hogy az Európai Unió büntetőeljárás jogot érintő normái nemcsak a tagállamok alkotmányos előírásaitól, hanem az emberi jogi egyezmény követelményeitől is messze elmaradnak, s a lisszaboni szerződésben általános normaként megjelenő kölcsönös elismerés elvén alapuló és az elmúlt tíz évben elfogadott, lassan tucat-

13 Erdei Árpád: Felújítás vagy megújítás. A büntető eljárási jog választási lehetőségei. Magyar Jog, 1993/8., 449–459. o.

14 Uo.

15 Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értelmezés. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 14. o.

nyi jogintézmény pedig kifejezetten leronthatja a nemzeti büntetőeljárások több évszázados jogállami standardjait.

Több szerző is ezen az állásponton van. Érvelésük lényege, hogy a belső piac rendszerében a jogegyesítés eszközeként született elv a közösségi szabadságjogok és a szabad verseny gyakorlásának a garanciája, a tagállamok ellenőrző mechanizmusainak elismerését jelenti, míg büntetőügyekben a kölcsönös elismerés elve a bírósági határozatok kölcsönös elismerését, tehát az állami büntetőhatalom „szabad mozgását segíti elő”¹⁶.

Végül időszerű feltenni azt a kérdést, hogy mennyire ellenállók a jogállami büntetőeljárás elvei az Európai Unió égisze alatt zajló jogegyesítési kísérleteknek, valamint annak az uniós jogalkotást is befolyásoló globális folyamatnak, amely a „biztonság” fogalmát emberi jogok korlátozásának legitimációs eszközeként kezeli. A magyar büntetőeljárás kódexről elmondható, hogy szabályai – kisebb-nagyobb szépséghibák ellenére – megfelelnek a jogállamiság kritériumainak. Megalkotói az emberi jogok tiszteletben tartására és a büntetőjogi felelősségre vonáshoz fűződő érdek összehangolására, egyensúlyára törekedtek. (Mindazonáltal a büntetőjogi jogközelítés követelményeinek túlteljesítése miatt – „a szervezett bűnözés” elleni harc hevében – a harmonizált [tehát EU-konform!] anyagi jogi jogszabály alkalmazása időnként csorbát ejt az ártatlanság vélelmének alkotmányos alapelvén, ugyanis bizonyítási teher megfordulásához vezet.) E példa is illusztrálja korunk legfontosabb tanulságát, azt, hogy elsősorban a meggondolatlan, kapkodó nemzeti jogalkotó lépéseitől, valamint az eljárás szabályaira fittyet hányó jogalkalmazó ténykedésétől kell tartanunk. Büntetőeljárás jogunk értékei ugyanis egyetemes értékek, eddig időtállóan bizonyultak, és megóvásukban az Alkotmánybíróság kiemelkedő szerepet játszik. Ma az alapjogok alkotmányos korlátozásának a kontrollja (állásponthoz szerint is) végső soron – nem más, hanem – e testület kezében van.

„Senki sem mondja, hogy ahol van bűnözés, ott nincs jogállam.”¹⁷ „[...] A jogállamban zavaró elem a bűnözés, amely mindig az általa védett érdekek és értékek ellen irányul; ezt azonban korrigálhatja az igazságszolgáltatás. [...] Mit tegyen tehát az állam, amely jogállam akar lenni? [...] Sokan sokféle receptet írnak fel, sokan a bűnmegelőzés komplex programjait dolgozzák ki és hisznek a sikerükben. De mindez olyan mint gát a folyó mentén, amely az áradást nem szünteti meg, csak összébb szorítja.”¹⁸

¹⁶ Farkas Ákos: Új alkotmányos elv a magyar büntetőeljárás bizonyításban? In: Erdei Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 47–48. o.

¹⁷ Király Tibor: i. m. 241. o.

¹⁸ Uo. 243–244. o.

BÓCZ ENDRE

Adatgyűjtés, felderítés, nyomozás

Gondolatok a szemléletről és a terminológiáról

A címben felsorolt szavak a kriminalisztikai szóhasználatban a leggyakoribb kifejezések közé tartoznak, és szinte mindenki úgy gondolja: általánosan elfogadott jelentésük van. Aki azonban utánanéző – akár valamilyen szaklexikonban, akár a szakirodalomban –, nem kis meglepetéssel tapasztalhatja, hogy ez tévedés; a lexikonokban széles jelentéstartomány kapcsolódik hozzájuk¹, és a szakirodalomban gyakran még ugyanannak a szerzőnek a szóhasználata sem következetes. Mindamellett – talán azért, mert szinte mindenki magától értődőnek tartja az „általánosan elfogadott” jelentést – többnyire kísérlet sem történik e szavak jelentésének definiálására, holott ez egy szak kifejezésnél (*terminus technicus*nál) elengedhetetlen.

„Tény” és „adat”

A „tény” és az „adat” szavak kriminalisztikai jelentősége aligha igényel magyarázatot. A „tény” szó jelentését – a jelek szerint – köztudomásúnak tekintették, és ezzel nem is szoktak fáradozni.

Az „adat”-ról az első magyarországi kriminalisztikai tankönyvben ezt olvashatjuk: „*[A]dat minden olyan jelenség, körülmény, amely közvetve vagy közvetlenül a bűncselekmény alanyi vagy tárgyi tényálladékára felvilágosítást nyújt és ezáltal a bűncselekmény elkövetési módjának és a tettes kilétének megállapításánál felhasználhatónak látszik.*”² A következő – évtizedekig használatos – kriminalisztikai tankönyv szerint „*[a]datnak tekinthető minden olyan tény, amely – közvetve, vagy közvetlenül – a bűncselekménnyel kapcsol-*

¹ Lakatos János öt különböző szakszótárban ötféle meghatározást talált az „adat” jelentéséről. Lakatos János: A nyomozás, a felderítés és a bizonyítás kriminalisztikai alapfogalmai és alapösszefüggései. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998, 55. o.

² Vitéz Ridegh Rajmond – Olchváry-Milvius Attila: Bűnügyi nyomozástan. Hornyánszky Viktor Rt., M. Kir. Könyvnyomda, Budapest, é. n., I. kötet, 14. o. (kiemelés tőlem – B. E.). A „jelenség” és „körülmény” szavak értelmezésére már nem tértek ki a szerzők.

latban felvilágosítást nyújt és ezáltal a felderítés érdekében felhasználhatónak látszik”³.

Az utóbbi időben egyre szélesebb teret nyer az a felfogás, amely nem a tényt, hanem a *tényre vonatkozó ismeretet* tekinti „adat”-nak, és a „tény” fogalmának is szabatosan körülírt jelentést tulajdonít. E szerint a tény – fogalmilag – a világ megismerésére és értelmezésére szolgáló filozófiai kategória. *Ténynek tekinthető a világ bármely olyan jelensége, amely objektíve (tehát a megismerő személy akaratától függetlenül) térben, időben és okozati kapcsolatokban létezik vagy létezett, s így azonosítható és leírható.* Ami – bár létezhetne, s a jövőben létezhet is – még nem létezik, nem tény, csak (ténybeli) lehetőség.

Azok az időbeli, térbeli és okozati határok, amelyekkel a megismerni kívánt jelenségcsoportot körülírjuk, tetszőlegesen választhatók meg. Egyaránt tekinthető ténynek egy történelmi periódus több évszázados, egy bűncselekmény kitervelésének, megszervezésének és végrehajtásának néhány hetes, vagy akár csak néhány napos, avagy pár órás eseménysora, illetve egy közlekedési baleset történéseinek néhány másodperces szakasza.⁴ Ebben az írásban – nem vitatva más definíciók létjogosultságát – a „tény” és az „adat” szóttal ezzel a jelentéssel használom.

A tényre vonatkozó ismeret átadható; átadásának folyamata az *informálás*, és az *információ* a továbbított, átadott ismeret. Az olyan információ, amely az informált szemszögéből új ismeretet tartalmaz, *hír*. Az okozati kapcsolatok révén a tény más tényekkel – mint azok *következménye*, vagy *oka* – bizonyítható.⁵

Ez az értelmezés – mint említettem – mind szélesebb teret nyer ugyan, de távolról sem tekinthető általánosan elfogadottnak, és még kevésbé általánosan követettnek.

3 Garamvölgyi Vilmos (főszerk.): *Kriminalisztika – Általános rész*. BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1961, 687. o. (kiemelés tőlem – B. E.). A „tény” mibenlétét ezúttal sem magyarázta a szerző.

4 Vö. Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika I*. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 91. o.; Balláné Fűszter Erzsébet – Kunos Imre – Lakatos János: *Bevezetés a kriminalisztikába*. Harmadik, javított, átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004, 63. o.

5 Tremmel Flórián a „*bizonyító tény*” kifejezést tautologikusnak, a „*bizonyító ok*” kifejezést félrevezetőnek minősíti – bár a tények közötti ontologikus kapcsolatot nem vonja kétségbe. Tremmel Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2001, 216. o. Érvelése érdekes ugyan, de nem győz meg. Ezzel kapcsolatos álláspontomat lásd részletesen könyvemben: Bócz Endre: *Büntetőeljárás jogunk kalandjai – sikerek, zátonyok, vargabetűk*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006, 79. és köv. o.

Az „adat” szó – és származékai, így az „adatkiegészítés” és az „adatgyűjtés” – a nyomozással összefüggésben leggyakrabban használt kifejezések közé tartozik. Mégsem állítható, hogy szabatos, pontos jelentésű általánosan elfogadott lenne. Általánosnak tekinthető, hogy az „adat”, a „tény”, a „körülmeny” és az „információ” szót szinonimáknak tekintik. Az sem ritka, hogy az „adat”-ot a „bizonyíték”-nál csekélyebb értékű jelenségnek tartják.⁶ Az „adatgyűjtést” e felfogás keretében úgy definiálják, mint valamiféle előkészítő és kiegészítő jellegű információszerző tevékenységet, amelynek célja „*az eljárás sikeres lefolytatásához szükséges feltételek biztosítása*”⁷.

A nyomozás kriminalisztikája azzal foglalkozik, hogy a múltban végbemelő történések részleteit, mint tények összefüggő komplexumát, rekonstruálja.

A büntetőeljárás – mint tudjuk – egyfajta formalizált megismerési folyamat, amely azzal indul, hogy a nyomozó hatóság *tények bizonyos csoportjára vonatkozó ismeretekből* arra a feltételezésre (gyanúra) jut, hogy bűncselekmény történhetett. A kriminalisztikai értelemben felfogott nyomozás feladata a múltban lezajlott történést alkotó azon tények teljes körének a *hatósági* megismerése, amelyhez a tények gyanút keltő csoportja (is) tartozott, vagy következményként kapcsolódott. A megismerés (ismeretszerzés) azonban csak emberi pszichikum közreműködésével lehetséges; a hatóság, mint szervezet, maga *közvetlenül* nem tud ismereteket szerezni. Erre csak úgy képes, hogy az alkalmazottai – nevezzük őket a továbbiakban az egyszerűség kedvéért *beosztottnak* – (egyénil) érzékelnek, észlelnek, észleleteikkel és korábbi eredetű ismereteikkel logikai műveleteket végeznek, stb. – és végeredményben olyan ténybeli következtetésekre (elgondolásokra) jutnak, amelyek valóságtartalmát illetően pozitív vagy negatív meggyőződés alakul ki bennük. A beosztott az általa szerzett ismereteket köteles – a szervezet működési szabályai értelmében – megosztani hivatali előjáróival, és amennyiben közülük az, aki a szervezet nevében kijelentéseket tehet (ez rendszerint a vezető), elfogadja a beosztott ismeretét, ezzel egyben a hatóság ismeretévé is teszi.

6 Vö. Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 73–74. o. A szerző az „adat”-ot a „tény” képmásának nevezi ugyan, de hangsúlyozza, hogy a képmás nem feltétlenül hű – és szerinte ezért helytelen „[a] tény és a reá vonatkozó adat mechanikus azonosítása[.]”. Valójában az adat – vagyis a tényre vonatkozó ismeret – nem azonos a ténnyel, és a képmás nem szükségszerűen – sőt szükségszerűen nem – meríti ki azt az objektumot, amelyet tükröz.

7 Anti Csaba – Barta Endre – Bócz Endre – Illár Sándor – Lakatos János: Krimináltaktika I. Rendőrtiszti Főiskola–Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001, 64. o.; Anti Csaba – Barta Endre – Bócz Endre – Kriszán István – Romasz Árpád: Krimináltaktika I. Második, javított, átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004, 52. o.

A büntetőeljárás előkészítő szakaszában tehát a megismerés – a megismerő tevékenység – egyidejűleg, párhuzamosan, két csatornán folyik: egyfelől a beosztottak részéről egyénileg, másfelől a szolgálati úton tőlük kapott információk alapján, a „hatóság” (voltaképpen a hatóság nevében nyilatkozatni jogosult vezetők) részéről.

Az ideális az lenne, ha a két folyamat eredménye (a létrejövő két ismeretanyag) egyforma lenne. Ez gyakorlatilag lehetetlen ugyan, de jórészt mégis átfedik egymást, hiszen a hatóság ismeretei alapvetően a beosztottak egyénileg szerzett és továbbadott (jelentett) ismereteiből adódnak.

Az eltérés egyik forrása az lehet, hogy a beosztott nem minden egyénileg szerzett ismeretet ad tovább. Ez adódhat felületességből, fegyelmezetlenségből is, de ettől teljesen függetlenül, szükségszerűen előfordul még a legfegyelmezettebb és legalaposabb beosztottal is. Amikor ugyanis a beosztott egy jelenséget érzéki úton is tanulmányoz, akkor a pszichikus folyamat nem korlátozódik az intellektuális megismerésre. Az ismeretszerzés élményének mindig van olyan összetevője, amelyet nem lehet szavakba önteni, megfogalmazni – és így továbbadni sem lehet. Előfordulhat, persze, az is, hogy egy érdektelennek tűnő mozzanatra vonatkozó ismeretet (adatot) – amely pedig a primer, sőt a szekunder emlékezetében⁸ akaratlanul még őrződik egy ideig – a beosztott, éppen mert jelentéktelennek véli, említésre méltónak sem tart, így arról az előjáró nem értesül. Emiatt a két ismeretanyagban mindig keletkezik mennyiségi különbség, de ez az eltérés akár érdektelennek is bizonyulhat, ha a kérdéses mozzanat (adat!) valóban irreleváns.

Előfordulhat azonban más is. Lehetséges, hogy további adatok megszerzése után és feldolgozása (a memória különböző szegmensei közötti cirkulálásuk) során, a velük végzett gondolati műveletek közben a jelentéktelennek vélt adat is felbukkan, kapcsolódik valamely újabb ismerethez, és így új értelmet nyer. Ennek eredményeként a korábban ismert adatok – vagy közülük egyesek – akár új megvilágításba is kerülhetnek. Az is lehetséges, hogy a korábbi adatok megszerzése idején kialakult tudattalan pszichikus jelenségek a további megismerési folyamatban aktivizálódva befolyásolják valamely új érzet vagy észlelet „helyi értékét”. Mindezek következtében a beosztott gondolataiban az ismert adatok összessége által tükrözött tények új összefüggésrendszerben jelenhetnek meg, és ha ez történik, akkor a beosztott és a ható-

---

⁸ Az emberi memória működésére lásd Romasz Árpád: Az emlékezet serkentését szolgáló műfogások és a kihallgatás különös formái. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminálisztika II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 798. o.

ság (a vezető) ismeretanyaga között már nemcsak mennyiségi, hanem minőségi különbség alakul ki, és ez fenn is marad, amíg a vezető – az egyéni megismerési folyamat új eredményeiről értesülve – ki nem egészíti saját elgondolásait a számára eddig ismeretlen, új adattal. Ezzel a mennyiségi különbség megszűnik ugyan, a minőségi különbség viszont csak akkor tűnik el, ha az adatok értékelésében és értelmezésében is közös nevezőre jutnak.

A minőségi különbség nem jelent egyszersmind értékkülönbséget. Egy ismeret értéke annak a függvénye, hogy igaz-e. Az összefüggő ténykomplexum egészére vonatkozó gondolatra ez úgy érvényes, hogy az adatokból logikai úton felépített elképzelések közül melyik tükrözi híven, adekvát módon a rekonstruálni kívánt történést, vagyis melyik az *igaz*. Ez nem attól függ, hogy mi a beosztása annak, akitől az elképzelés származik. Kétségtelen, hogy egyazon múltbeli eseményre vonatkozóan két eltérő elképzelés mindegyike egyidejűleg nem lehet igaz, az viszont nem kizárt, hogy mindegyik téves legyen.

Az adatgyűjtésről

Az egyéni megismerésben a szubjektum – esetünkben a beosztott – korábbi eredetű egyéni ismeretei és tapasztalatai meg az ezeket hordozó, aktuálisan előbukkanó emlékképei is szerepet játszanak. „Emlékezete” van a hatóságnak is: a regisztrált ismeretek gyűjteményei, a hatósági nyilvántartások, de az nem az emberi emlékezet módjára működik. Véletlenszerűen semmi nem bukkan belőle elő, és arra jogosult vezető által érdektelennek minősített értesülés nem is kerül bele, tehát elő sem hívható.

Lényeges itt a *kiinduló adatbázis*, vagyis azoknak a tényekre vonatkozó ismereteknek az összessége, amely a *nyomozó hatóságnak és annak a beosztottnak*, akinek az ügy feldolgozása a feladata, aktuálisan rendelkezésére áll.

Elsőrendű fontosságú, hogy a feldolgozással foglalkozó beosztott a számára közvetlenül hozzáférhető adatokat mielőbb megszerezze, de így szerzett ismereteit egészítse ki azokkal is, amelyek az ügyre vonatkozóan a hatóság adatbázisaiban (nyilvántartásaiban) – sőt esetleg más hatóságok vagy szervezetek nyilvántartásaiban – találhatóak.

A kiinduló adatbázisban és az adatgyűjtő munka korai fázisában gyakran szerepelnek olyan adatok, amelyek a feltételezett bűncselekményt alkotó történések szempontjából valójában irrelevánsak; ezeket – a kérdéses adatforrásra vonatkozó további ismeretek birtokában – ki lehet, és ki is kell zárni. Ehhez természetesen a szükséges kiegészítő adatokat is meg kell szerezni

(például a betörés helyszíni szemléljén talált *minden* ujjnyomot rögzíteni kell, mert azok mind a kiinduló adatbázis elemei; a háziaktól származók azonban irrelevánsak, de kizárni csak akkor szabad őket, amikor eredetük – a szükséges ujjnyomatok birtokában – tisztázódott). A kiinduló adatbázis alapján a *további adatforrásokra* vonatkozó feltevéseket kell kidolgozni, és ezeket ellenőrizni kell, majd az így kapott ismeretek alapján megnyíló lehetőségeket kell kiaknázni, ami szintén újabb adatokat eredményezhet.

Mondható, hogy ez tulajdonképpen a nyomozás. Valóban; a *nyomozás tulajdonképpen adatgyűjtés és -feldolgozás*.⁹ Az adatgyűjtés következtében a beosztottnak az esetre vonatkozó ismeretei és – ezek előírászerű adminisztrációja, a közte és a hatóság közötti normális információáramlás révén – egyben a hatóság ismeretei is bővülnek. Az eljárásjogi értelemben vett nyomozás¹⁰ a tartalmát tekintve tehát felfogható úgy is, mint alakszerűen adminisztrált adatgyűjtés, kiegészítve a hozzá kapcsolódó hatósági intézkedésekkel.

Az adatgyűjtéssel összefüggésben a krimináltaktika tudományában részletes fogalomrendszer alakult már ki, amely aprólékosan ismerteti az alkalmazott szakkifejezések (adatforrás, adatszolgáltató stb.) jelentését. Ami az „adat” mibenlétét illeti, a korábban adott meghatározást változatlanul irányadónak tekintem ugyan, de megjegyzem, hogy a jogszabályok megkülönböztetik az adatoknak egyes körülrít fajtáit (személyes adat, bűnügyi személyes adat, egészségügyi személyes adat, közérdekű adat, minősített adat stb.¹¹), amelyek megszerzésére és kezelésére sajátos jogi előírások vonatkoznak. Ezekhez természetesen az adatgyűjtésnél is igazodni kell.

Az adatgyűjtéssel a megismerést végző szubjektum – az eljáró beosztott és az általa képviselt hatóság – célja az, hogy egy konkrét feladat megoldására irányuló cselekménysor újabb és újabb, *célszerűen következő* elemének meghatározásához szükséges, de aktuálisan hiányzó ismereteket megszerezze. Ilyen típusú ismeretbővítésre egy-egy feladat megoldásához az élet minden területén szükség van; az ismeretszerzés alapvető útja pedig az érzékelés, észreveszés és az észlelés. A bűnügyi munkában – akárcsak az élet más területein is – ezt az utat kell járni.

A megismerendő adatokat a rendelkezésre álló adatbázis, valamint az ügy természete szabja meg, megismerésük lehetőségét pedig az *adatforrások* nyújtják. Ezek felkutatása és az adatok kinyerése, valamint feldolgozása már

⁹ Vitéz Ridegh Rajmond – Olchváry-Milvius Attila: i. m. 14. o.

¹⁰ Ezen a nyomozás elrendelésétől/megindításától a megszüntetéséig vagy a vádemelésig tartó eljárási szakaszt értem.

¹¹ Anti Csaba – Barta Endre – Bócz Endre – Krispán István – Romasz Árpád: i. m. 53. o.

az 1936-ban kiadott *Bűnügyi nyomozástan* című (csendőrségi) tankönyvben is szerepelt, tehát erre – úgy gondolom – nem szükséges sok szót vesztegetni. Az 1960-as években azonban a hazai kriminalisztika szemléletében lényeges változások történtek, és ezek hatása máig érzékelhető, így inkább erre térek ki.

A szemléletváltozás gyökerei az 1950-es évek közepére, a „szocialista törvényesség” megszilárdítására szánt 1954. évi V. törvényre nyúlnak vissza. Ekkor öltött egyre határozottabb alakot – a „*terheltként való felelősségre vonást elrendelő*” indokolással ellátott írásbeli határozat bevezetése nyomán¹² – az a felfogás, hogy a nyomozást végző hatóság csak formalizált körülmények között érintkezhet más személyekkel. Mivel pedig az eljárásban mindenkinek jogilag pontosan körvonalazott jogállása van (tanú, szakértő vagy terhelt), a hatóság eljáró tagja és közöttük a kommunikációnak jogilag szabályozott eljárási cselekmény keretei között kell végbemennie ahhoz, hogy az eredménye eljárásjogi értelemben törvényes bizonyítási eszközből nyert bizonyító tény – vagyis (*perrendszerű*) bizonyíték – legyen. A büntetőeljárás jog és a kriminalisztika közötti szerepmegoszlásra vetítve ez azt jelenti, hogy a kriminalisztika rendeltetése nem a releváns tények kiderítésének, hanem csupán az ezt szolgáló alakszerű büntetőeljárás cselekmények „technológiájának”, célszerű lebonyolítási módjának kidolgozása. Ehhez a szemlélethez társul az az eljárásjog-központú elgondolás, amely az adatgyűjtési módszereket eljárásjogi skatulyákba próbálja kényszeríteni, és amelyikkel kapcsolatban ezt a törekvést nem tudja érvényesíteni, azt legszívesebben egyszerűen „nem létezőnek” tekintené. Mindez alapvetően a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika viszonyának, és ennek folytán a büntetőeljárás előkészítő szakaszában, a nyomozásban folyó megismerésnek az értelmezéséből adódik.

Ennek a felfogásnak a hátterében a szovjet büntetőeljárás jognak az a – miénktől eltérő – szabályozása húzódik meg, hogy ott a bírósági eljárás előkészítése két szakaszra, a *nyomozásra* és a *vizsgálatra* oszlott; az előbbi a rendészeti, az utóbbi az alapvetően ügyészégi keretek között működő vizsgálati szervek feladata volt. A vizsgálatnak – amely csak a törvényben tételesen felsorolt információk alapján volt indítható – általában kötelező előfeltétele volt a nyomozás; kiinduló adatbázisát tehát a nyomozás eredménye szolgáltatta, célja pedig „perrendszerű bizonyítékok” (jegyzőkönyvek, szakértői vélemények) produkálása volt.

---

¹² 1954. évi V. törvény 26. §; 1951. évi III. törvény 91/B §.

A kriminalisztikai tananyagok a vizsgálathoz kapcsolódtak, és a hazai kriminalisztika fejlesztése a szovjet tananyagokon alapult. Az adatgyűjtés – amelynek tere a tényfelderítés kezdeti stádiuma – értelemszerűen az (így felfogott) nyomozáshoz, vagyis a szovjet büntetőeljárás rendszerben a rendészeti szervek tevékenységéhez kapcsolódott, s kevésbé tekintették a kriminalisztika tárgyának. Az 1961-es kiadású – egyébként magas színvonalú – magyar *Kriminalisztika* tankönyvben is csak szinte függetlenül kapott teret. A magyar jogban azonban nem különült el a „nyomozás” és a „vizsgálat”; valójában a „vizsgálat” volt a törvényben „nyomozás” néven szabályozott eljárás, és így a *főként adatgyűjtés formájában megvalósuló tulajdonképpeni nyomozás mintegy törvényen kívül került*. Ennek nyomán az adatgyűjtés „bevett” módszereinek egy részét illetően a gyakorlatban nem kis bizonytalanság alakult ki; kérdésessé vált, hogy ezeket egyáltalán szabad-e alkalmazni.¹³ Az 1990-es évek elején e bizonytalanság kiküszöbölése érdekében került bele az 1998. évi XIX. törvény (Be.) javaslatába – később a törvénybe – a 178. § a nyomozó hatóság *egyéb adatszerző tevékenységéről*, amely erre az egykori bűnvádi perrendtartás¹⁴ szóhasználata nyomán a „*puhatolás*” kifejezést használta, figyelmen kívül hagyva a már évtizedek óta hatályos „belső” rendőrségi utasítások terminológiáját, amely e szónak meghatározott normatív jelentést tulajdonított.¹⁵

A helyzet azonban változatlanul nem könnyen tekinthető át. A (köznyelvi értelemben vett) „nyomozás” hagyományosan rendészeti természetű tevékenység, túlnyomórészt a rendőri nyomozó hatóság tagjai végzik, akik rendőrök, és az „adatgyűjtés” keretében „*személyi adatforrások*”-tól is igyekeznek adatokat szerezni – azaz megkérdeznék olyan embereket, akikről feltételezhető, hogy felvilágosításokat tudnak adni. A korábban említett „törvényességi követelmény” szerint viszont az (eljárásjogi értelemben vett) nyomozást a Be. szabályai szerint kell végezni, amelyek – a jelek szerint – nem számoltak azzal, hogy a személyi adatforrások ilyen hasznosítására is szükség lenne. A 178. és 178/A § szövegében a „*felvilágosítás kérése*” mint az „*egyéb adatszerző tevékenység*” megengedett módszere, ma sem szerepel.

A problémát látszólag megoldja a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cse-

13 Ezt részben az adminisztráció fokozásával igyekeztek ellensúlyozni; például a Legfőbb Ügyészség instrukciói szerint az ismeretlen tettes által elkövetett bűncselekmények ügyeiben a sikertelen adatgyűjtés keretében kikérdeztet személyek nyilatkozatait, amelyek szerint semmi érdemlegesről nincsen tudomásuk, jegyzőkönyvbe is kellett venni, nem volt elegendő többé a nyomozó jelentése.

14 Az 1896. évi XXXIII. törvény 83. §.

15 Később ezt a 2001. évi I. törvény 108. és a 2006. évi LI. törvény 80. §-a korrigálta.

lekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet 116. § (1) bekezdésének bb) alpontja (és az ennek mintájára készült többi hasonló rendelet analóg rendelkezései), amely a rendőrségi törvény egyéb – rendészeti természetű – jogszabályainak alkalmazása mellett a felvilágosításkérés is megengedi a Be. 178. § keretében. Ez védhető ugyan azzal, hogy a rendőri nyomozó hatóság tagja maga is rendőr, akinek szolgálata ellátása során joga van felvilágosításokat kérni, de mégis kérdéses, hogy a törvény végrehajtásának szabályozása keretében megengedhető-e olyasmi, amire a végrehajtandó törvény maga – bár ésszerű lenne – nem ad engedélyt. Talán ezzel is magyarázható, hogy a kriminalisztikai tananyag a felvilágosításkérés mint adatgyűjtési módszert a „megkeresés” fogalomkörén belül „személyes megkeresés” elnevezéssel tárgyalja.¹⁶ Megjegyzendő, hogy a rendőrségi törvény szerint „[A]kitől a rendőr felvilágosítást kér – ha jogszabály másként nem rendelkezik –, az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatos választást nem tagadhatja meg” (32. §), tehát, ha képes rá, köteles felvilágosítást adni. E kötelezettség ugyan úgynevezett *lex imperfecta*, nincs szankciója, de – mivel bűnügyről van szó, és az illetőről nyilvánvalóan feltételezhető, hogy releváns tényt ismer – a válasz megtagadása alap arra, hogy a rendőrhatalomhoz idézzék tanúként, és akkor már a válasz az eljárási törvény alapján kikényszeríthető.

A tárgyi adatforrások hasznosításának módja a tárgyak megtekintése – szemrevételezése, tanulmányozása –, aminek eredménye azok mibenlétének, milyenségének, tulajdonságainak észlelése. Az ilyen módon megismerhető anyagi sajátosságok, elváltozások – tág értelemben felfogott nyomok – azonban csak relatív eredményeket hozhatnak, mert a keletkezésük időpontjára vonatkozó információ általában nem szerezhető belőlük. Egy – lényegében természeti – folyamat időtartama a megfelelő természettudományi ismeretek segítségével állapítható meg, de ezek az ismeretek rendszerint *szakismeretek*, amelyeket valakitől (egy szakembertől, felvilágosítás kérése útján) meg kell tudni. Ha azonos helyen több, eltérő időpontban lezajlott nyomképződési folyamat következtében létrejövő több elváltozás részben fedi egymást, szerencsés esetben megállapítható, hogy melyik a korábbi és melyik a későbbi, de a nyomok keletkezési időpontja a (csillagászati alapú) emberi időszámításban nem helyezhető el. A történelem – és benne az időszámítás a rendszert jellemző, egységes, mértékadó kezdőidőponttal (Krisztus születése, a Világ kezdete, Mohamed menekülése Mekkából Medinába) – emberi találmány. Személyi

---

¹⁶ Lásd Antí Csaba – Barta Endre – Bócz Endre – Krispán István – Romasz Árpád: i. m. 59. o.

adatforrásból tudható csak meg, hogy mikor nem volt még, és mikor volt már ott az elváltozás. Ha az agyagos talajon található térfogatnyi nyomban – például cipőtalpbenyomatban – esővíz van, bizonyosra vehető, hogy a nyom az eső előtt keletkezett, de azt egy embertől – *valakitől* – kell megtudni, hogy mikor esett az eső. Az időpontok kriminalisztikai jelentősége nem szorul bővebb magyarázatra. Ezért elmondható, hogy a felvilágosítások kérése az adatgyűjtés nélkülözhetetlen, és túlzás nélkül állítható, hogy a legfontosabb módszere.

Az adatgyűjtés további ismert módszerei a megfigyelés különböző változatai, amelyeknek a segítségével folyamatok, eseménysorozatok stb. kísérhetők figyelemmel. A kriminalisztikai csapdák a megfigyelés sajátos válfajának foghatók fel. Segítségükkel egy – a múltbeli tapasztalatok alapján az adott környezetben nagy valószínűséggel várható – bűncselekmény elkövetésének feltételezett helyszínét huzamos időn át úgy lehet technikai úton vagy alkalmilag titkosan együttműködő megbízott személy (a „csapdagazda”) segítségével megfigyelés alatt tartani, hogy ha a bűncselekményt valóban elkövetik, erről igen rövid időn belül értesülni lehessen, és az elkövetésre, valamint az elkövető személyére bizonyíték keletkezzen. Ezeket a szakirodalom bőven tárgyalja.

Mint látható, az adatgyűjtés módszereinek többnyire van megfelelője az eljárásjogi értelemben vett nyomozás módszertanába illő, alakszerű eljárási cselekmények között is. A *felvilágosításkérés* nem feltétlenül – sőt többnyire nem – szorítkozik egyetlen kérdésre, öltheti akár huzamos ideig tartó *kikérdezés* formáját is, amelyet csak azért nem nevezünk kihallgatásnak, mert arra a törvény szigorú alakszerűségeket ír elő. A tárgyi adatforrások „*vallatásának*” az eljárásjogi értelemben vett nyomozás (vizsgálat) keretében a *szemle* – beleértve a *szakértői szemlét* (és a szakértői vizsgálatot), amelyre azonban csak akkor van mód, ha (akár úgynevezett „negatív nyomok” – azaz *elváltozások hiányának* hiteles megállapítása érdekében) már van mit megszemlélni. A megszemlélni való dolog (tárgy, elváltozás stb.) meglelése azonban rendszerint feltételezi a kérdéses dolog hollétének megismerését, és erre már az eljárásjog nem ismer receptet. A *kutatás* nem eljárási cselekmény, hanem *kriminalisztikai módszer* a tárgyi adatforrás hollétének kiderítésére, a *házkutatás* és a *motózás* eljárásjogi előírásai pedig azokat az előfeltételeket szabályozzák, amelyek meglelése garanciális követelmény akkor, ha a módszer az alkotmányosan védett magánszféra (a házi jog és a személyi integritás) határain belül kerülne alkalmazásra.¹⁷

¹⁷ Hasonlóképpen, a lefoglalás és a zár alá vétel, valamint a biztosítási intézkedés is alkotmányosan garantált jog – a tulajdon – korlátozásának előfeltételeit és garanciális követelményeit szabályozza, nem a nyomozás lényegét tevő megismerést.

Az 1954 utáni hazai eljárásjog a már korábban említett szemléletváltást tükröző szabályozással a kontinentális büntetőeljárás jogban honos „(rendőri) nyomozást” és „(bírói) vizsgálatot” összeolvasztotta. Ennek következtében a kriminalisztikai értelemben vett, alapvetően rendészeti természetű adatgyűjtés és az eljárásjogi szabályozás alá vont nyomozás szimultán érvényesült és a rendészeti szervek hatáskörébe került. Mindmáig ez a helyzet. A rendészeti jellegű – korábban „operatív munkának” nevezett – módszerek (informátorok és alkalmi titkos együttműködők, titkos [technikai] megfigyelési eljárások stb.) beépítése az eljárásjogi értelemben vett nyomozásba ennek a megnyilvánulása.

Ki gyűjti az adatokat?

A Be. 178. § (1) bekezdése az adatgyűjtést a „nyomozó hatóság” részére engedélyezi.

Ha az adatgyűjtés alapvető módszereit – a felvilágosításkérést, a kutatást és szemrevételezést meg a megfigyelést – a szavak hétköznapi értelmében fogjuk fel, akkor még bűncselekmény gyanúját keltő körülmények esetén is nyilvánvaló, hogy ez nem hatósági privilégium, hiszen a károsult magánszemély is érdeklődhet, szemrevételezhet stb., vagyis próbálhatja maga is kideríteni, hogy mi történhetett, ki követhette el a tettet. Végére is nincsen (jogi értelemben) általános feljelentési kötelezettség, és nem jogszerűtlen az, hogy például csak magánjogi úton érvényesítse kártérítési igényét, ha sikerül a lehetséges és szükséges bizonyítékokat megszereznie.

A nyomozó hatóság esélyei természetesen több okból is jobbak, mint egy magánszemélynek, de előnye nem elsősorban a *hatósági* – különösen nem a *nyomozó* hatósági – státusából adódik, hanem abból, hogy nagyobb a létszáma, és rendelkezésére áll a szükséges szaktudás, hozzáértés és felszerelés. Nem elhanyagolandó persze bizonyos esetekben a rendészeti státusból eredő kényszerítés lehetősége, valamint a különféle saját adattárak mellett más nyilvántartások tartalmához való hozzáférés sem, de az adatgyűjtés sikerének nem a kényszerítés, hanem az együttműködési készség kiváltása a záloga.

A nyomozó hatóság részére az adatgyűjtést ténylegesen a szervezet alkalmazottai, a beosztottak végzik.

Azt az ügy természete dönti el, hogy az ügy előadója egyedül, vagy az erre a célra szervezett nyomozó csoport végzi a munkát. Lehetőség van arra is, hogy egyes feladatokra a szervezet más beosztottjait – esetleg más állomány-

csoportokat, sőt külső segéderőket (például nagyobb terület átkutatásához a polgárőrséget, vagy a lakosság köréből önként jelentkezőket) is bevonjanak. A Be. 178. § (2) bekezdése kifejezetten megengedi a nyomozó (rendészeti) hatóság olyan tagjának az igénybevételét, aki e minőségét leplezi, és ezzel kapcsolatban a *fedett nyomozó* kifejezést használja. Ez azt jelenti, hogy a nyomozó hatóság eljáró tagja ténykedhet e minőségét leplezve akkor is (például *puhatolás* keretében), ha nem tartozik a speciális állománycsoportba, a törvénynek abból a rendelkezéséből pedig, hogy a hatóság „*a rá irányadó törvény szerint más, bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés is végezhet*”, az következik, hogy e tevékenységben akár alkalmi titkos együttműködők közreműködésére (például csapdagazda) is támaszkodhat. Ezeknek – és a struktúrájukban hasonló szerkezetű, de jóval bonyolultabb fedett műveleteknek, amelyek végső soron büntetőjogi tilalomba ütköző megállapodás (vesztegetés, befolyással üzérkedés, csalás, kábítószer-, vagy fegyverkereskedés stb.) leleplezését készítik elő, és amelyekben alkalmi titkos együttműködők közreműködése ugyancsak nem tekinthető kizártnak – fontos követelménye a *provokáció elkerülése*. Ezt szolgálja az az elv, hogy a csapdaszerű fedett műveletekben szereplő „*csalétek*” ne jelentsen szembeszökően nagyobb csáberőt, mint amilyen kísértéseknek a mindennapi élet rendes menében is ki vannak téve az emberek; a való életet kell modellezni.¹⁸

A szervezet keretében – nyomozó csoportban – végzett adatgyűjtés sajátos problematikáját a kriminalisztika elméletében már régen feldolgozták és rendszereztek, megfogalmazva a legfontosabb követelményeket. Nagy hangsúlyt kapott az, hogy a csoport *tagjainak* rendszerint nincs áttekintésük az ügy egésze felett, így a relevanciát nem képesek helyesen megítélni, és ezért a megszerzett adatokat nem szabad szelektálniuk. A lehető legpontosabban, torzulásmentesen és maradéktalanul továbbítaniuk kell őket, mert így lehet elejét venni annak, hogy a beosztott és a vezető – ebben az összefüggésben a nyomozó csoport és a hatóság illetékes vezetője – ismeretanyaga között lényeges különbség alakuljon ki.¹⁹ Kevesebb figyelem jutott e veszély *fordított-jára*, nevezetesen arra, hogy a nyomozást végző hatóságnak az a vezetője –

¹⁸ Philip B. Heyman, az Egyesült Államok igazságügyi minisztériuma büntügyi főosztályának munkatársa a Kongresszus igazságügyi bizottságának polgári és alkotmányos jogokkal foglalkozó albizottsága által 1980-ban, az FBI fedett műveletei körében végzett vizsgálat folyamán tett észrevételeiben fogalmazta ezt meg, mint állandóan alkalmazott elvet. Lásd Garry S. Katzmann: *Inside the Criminal Process*. W.W. Norton & Company, New York–London, 1991, p. 82.

¹⁹ Lásd Anti Csaba – Barta Endre – Bócz Endre – Krispán István – Romasz Árpád: i. m. 49. o.

aki esetleg az adott ügyön dolgozó több nyomozó csoportot irányít – hogyan kezelje és ossza meg az információkat a nyomozó csoportokkal.

E téren érdekes és tanulságos példával szolgált a közismert móri bankrablás esete.

Mint ismeretes, 2002. május 9-én Mórton egy bankfiókban a fegyveres rablók az alkalmazottakat és az aktuálisan ott tartózkodó ügyfeleket – összesen nyolc embert – agyonlőtték. A nyomozást az Országos Rendőr-főkapitányság Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatósága – ezen belül a Különleges Ügyek Osztálya – végezte, legfőbb irányítója az igazgató és az említett osztály vezetője volt, de más szervek is kaptak feladatokat. Alakult egy nyomozó csoport a helyszíni adatok gyűjtésére és feldolgozására is. Miközben ez a csoport dolgozott, a nyomozás legfőbb vezetői „kívülről”, egy körözött büntettestől közvetítő útján kaptak egy tippet, amely gyanúba keverte a később elítelt *Kaiser Edét* és *Hajdú Lászlót*. Ezt eleinte nem osztották meg a többi – köztük a helyszíni adatgyűjtést és -feldolgozást végző – nyomozó csoporttal. Július 21-én a tippadót elfogták, egyezkedtek vele, majd Kaiseréket is elfogták és – bár a terhelő adatok szegényesek voltak, ami vitára adott okot – le is tartóztatták. A helyszínen sem az eddig, sem az ez *után* szerzett adatok nem szóltak ellenük, és ahogy az idő múlt, ez egyre inkább a javukra szolgáló megfontolásokat erősítette.²⁰

Kaiserék elfogása után a nyomozás vezetői érdemben megszüntették a helyszíni adatgyűjtő és -feldolgozó csoport tevékenységét azzal az indokkal, hogy az ügy „vizsgálati szakba került”²¹, holott – mint utólag kiderült – még lett volna tennivaló. A végeredmény ismert: a valódi tettesek csak Kaiserék – részben jogerős – elítélése után kerültek kézre.

Mindez azt sugallja, hogy a büntetőeljárás és a rendészeti tevékenység összekeverése – amely a kriminalisztikai elméletben a „felderítés” és a (nyomozási feladatként kezelt, vagyis nyomozásbeli) „bizonyítás” viszonyának problémájaként tükröződik – nem feltétlenül és maradék nélkül szerencsés.

A „felderítés”-ről

A hatályos Be. a „felderítés” szót felismerhető rendszer és jelentésének pontos körülírása nélkül használja. Szabatos értelmezést csak a *felderítetlenség*

²⁰ Kovács Lajos: *A Mór megette... Az elmúlt évek legmegrázóbb magyar gyilkosságai*. Korona Kiadó, Budapest, 2009, 193. és köv. o.

²¹ Bolcsik Zoltánnak, az ORFK Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatósága vezetőjének a HVG egy újságírója kérdésére adott nyilatkozatát idézi Kovács Lajos. Uo. 277. o.

mint az elsőfokú ítéleti tényállás megalapozatlanságának nevesített változata kapott.²²

A „felderítés” főnévnek és a „felderíteni” igének természetesen van egy – meglehetősen tág – jelentéstartalma a magyar köznyelvben, ez azonban nem nyújt olyan tudományos fogalom meghatározást, amilyenre a kriminalisztikában mint szaktudományban – nézetem szerint, és nem egyedül vélekedem így²³ – szükség lenne.

Lakatos János a szóhasználat áttekintésekor rámutatott arra, hogy a szaksargonban a „felderítés” kifejezést az „operatív munka” szinonimájaként is, és az ismeretlen tettes kilétének megállapítására irányuló nyomozás megkülönböztetésére is alkalmazzák, de használják az ügy „szélesítésének”, vagyis annak a ténykedésnek a jelölésére is, amely a már ismert büntetett még nem ismert vagy nem azonosított bűncselekményeinek, vagy ismeretlen társainak megállapítására irányul. Fejtegetésének konklúziója szerint „[K]riminalisztikai szempontból a felderítés a vizsgált – a nyomozás, illetve az eljárás tárgyát képező – esemény, azaz a történeti tényállás megismerésére irányuló adatgyűjtő tevékenység, amelynek során mindenféle adat, tény, vélemény, információ és adatforrás felhasználható, amely alkalmas az objektív igazság feltárására”²⁴.

Tremmel Flórián szerint a felderítés a bűnügyi bizonyítás előkészítő szakasza, a bizonyítékok felkutatása²⁵, az eljárásjogi szabályozott nyomozáson belül a vizsgálttól mint sajátos előzetes bizonyítástól megkülönböztetett „(szűkebb értelemben vett) nyomozás, azaz alakszerű felderítés”²⁶, „többverziós megismerési stádium”, amelyben egy jelenségnek több változatát, magyarázatát adjuk.²⁷

Nézetem szerint a „felderítés”-ben a megismerés folyamatának egy olyan szakaszát kell látnunk, amely részben a bűnügyi rendszet, részben pedig a büntetőeljáráshoz tartozó nyomozás területén érvényesül.

22 Be. 351. § (2) bekezdés a) pont. Magyarázatát lásd Berkes György (szerk.): Büntetőeljárásjog – Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2004, II. kötet, 874. o.

23 Lakatos János (1998): i. m. 8. o.

24 Uo. 9. o. Később ezt úgy egyszerűsítette, hogy „[a] nyomozáson belül a felderítés a történeti tényállás megismerésére és a nyomozási feladatok elvégzéséhez szükséges feltételek biztosítására irányuló adatgyűjtő és feldolgozó tevékenység”. Balláné Füsster Erzsébet – Kunos Imre – Lakatos János: i. m. 94. o.

25 Tremmel Flórián (2001): i. m. 209. o.

26 Uo. 349. o.

27 Tremmel Flórián (2006): i. m. 31. o.

A bűnügyi rendszet egyik feladata a napi események számbavétele és elemzése, valamint a kétes, szokatlan vagy gyanúsnak tűnő jelenségek számon tartása, fejleményeik figyelemmel kísérése révén a bűnügyi érdeklődést felkeltő történések kiválasztása. Ezt sorolom a „felderítés” fogalomkörébe. A nyomozásra tartozó ügyek egy részének a kezdeti szakaszában – nyilvánvalóan az eljárásjogi értelemben vett (formális) bizonyítás előkészítése végett – a feltételezett bűncselekményt (esetleg) hordozó történéstényelemeinek egy viszonylag széles körét kell abból a szemszögből osztályozni, hogy kapcsolódhatnak-e akár közvetlenül, mint alkotó elemek, akár közvetve, mint a bizonyítást lehetővé tevő kauzális rendszer (a „történést”) elemei, a „történeti tényállás” valamelyik eleméhez. Ennek az eredményeként válik világossá, hogy van-e ok eljárást indítani – tehát lesz-e egyáltalán szükség bizonyításra –, s ha igen, mely tényeket kell majd bizonyítani, és erre a konkrét történést figyelembe véve milyen bizonyító tények kínálkoznak; melyek és hol találhatóak azok az adatforrások, amelyekből a megfelelő bizonyítási eszközökhöz hozzá lehet jutni. A „felderítés” így a köznapi történések megismerési folyamatában egyrészt a bűnügyi szempontú szelektálás kerete, másrészt a bűnügyi érdeklődésre számot tartó történésekben belül a (mind logikai, mind formális/processzuális értelemben vett) bizonyítás feltételeinek gyakorlati megteremtése.

Általánosságban fogalmazva mondhatjuk úgy: a *felderítés az elméletileg (formálisan) lehetséges bizonyítási okok számbavétele, és annak gyakorlati megállapítása, hogy közülük melyek léteznek reálisan is*. Kézenfekvő példái ennek a tanú kutatás különféle változatai: kik szoktak az elkövetés feltételezett időpontjában az elkövetési hely környékén járni? Kik jártak valóban arra? *Formálisan* (elméletileg) mindenki, aki arra szokott járni, adatforrás lehet, de aki – szokásától eltérően – ténylegesen mégsem járt akkor arra, nyilvánvaló, hogy *reálisan mégsem az*.

A reálisan lehetséges adatforrásból sem biztos, hogy ténylegesen adathoz lehet jutni. Aki tényleg arra járt, és ezért észlelhetett volna releváns tény, de például rövidlátó, és nem volt rajta szemüveg, ezért nem látott semmit, nem *valóságos*, hanem csupán *látszólagos (virtuális)* adatforrás.²⁸

E szerint a „felderítés” fogalma átfogja egyrészt azt a – titkos és nyílt – adatgyűjtést, amely a bűnügyi rendszetben a bűnügyi érdeklődést felkeltő történések kiválasztását szolgálja, másrészt a köznyelvi értelemben vett nyomozás keretében folytatott adatgyűjtésnek azt a fázisát, amelynek rendeltetése a feltételezett bűncselekmény tényeihez kapcsolódó, *elméletileg* lehetsé-

²⁸ Részletesebben Bócz Endre (2006): i. m. 105. o.

ges bizonyítási okok és az ezekhez kapcsolódó adatforrások számbavétele, valamint a számításba jövő lehetőségek realizálásának és virtuális vagy valóságos voltának feltárása. Ezzel nyílik lehetőség a relevánsnak ígérkező adatok megismerésére. Az így megismert („*begyűjtött*”) adat feldolgozása és értékelése már kívül esik a felderítés fogalmi határain.

Az adatgyűjtés és a processzuális bizonyítás

Nem téved, aki azt olvassa ki ebből az írásból, hogy a büntügyi nyomozás során adatgyűjtés útján gyakorlatilag mindaz az ismeret megszerezhető, amelyre szükség van, és az eljárásjogi értelemben vett nyomozás formalizált eljárási cselekményei sem adnak több ismeretet, mint a sokkal rugalmasabb adatgyűjtési módszerek. Ahol – mint például az angolszász területeken – a nyomozás rendőri (vagyis rendészeti ügykörben) ellátandó feladat, némi egyszerűsítéssel szólva ebből áll a vádemelés – és ezzel a bírósági eljárás – előkészítése.

A probléma vetülete elméleti síkon az „adat” és a „bizonyíték” viszonya. Lássuk ezt egy egyszerű példán!

Tegyük fel, hogy *A* betörte a munkában lévő *B* lakásának ablakát, bement, a meglelt háromszázezer forint készpénzt zsebre vágta, továbbá nyolcszáz-ezer forint értékben ékszereket és más értéktárgyakat batyuba kötött, magához vett, és elvitte. Távozásakor meglátta és megismerte őt a szemközti ház udvaráról *C*. A károsult a lopást észlelve telefonált a rendőrségre, majd tudakozódott a környéken, és mielőtt a rendőrségi helyszínbiztosító megérkezett volna, ily módon *C*-től hírül vette, hogy mit látott. Ezt a járőrrel, majd a helyszíni szemlét tartó nyomozókkal is közölte. Mindezt *C* személyesen is megerősítette, mikor az adatgyűjtés keretében őt is kikérdezték. Ezek után a „forrónyomos” felderítést végző nyomozó csoport még a szemle idején felkereste *A*-t a lakásán, és ő felszólításra a tettet beismerte, a zsákmányt hiánytalanul előadta, és bár a lakását mégis átkutatták, mást nem találtak. A *B* lakásából származó zsákmányt lefoglalják, és *A*-t a bűnjelekkel együtt előállítják.

Van-e még „kinyomoznivaló”? Bár a gyanúsított beismerő nyilatkozatot tett, és felszólításra („*Hol a lopott holmi?*”) a bűnjeleket is előadta, házkutatást is tartottak az esetleges más bűncselekményekből származó tárgyi bizonyító eszközök felkutatása érdekében. Büntársak szerepére nincs adat. *A* *B*-től kapott leírás ráillik az *A*-tól kapott tárgyakra, *C* megnevezte kikérdezésekor *A*-t, a történet tehát ismert. *B* ugyan a sérelmét telefonon jelentette be, de nyilatko-

zata – beleértve az eltűnt tárgyak leírását és C elbeszélését is – szerepel a helyszínbiztosító járőr és a nyomozó csoport jelentésében, C elbeszélése úgyszintén, a lefoglalt tárgyak önmagukért beszélnek – vagyis nyilvánvaló a történésekben túlmenően az is, hogy mivel lehet a történeteket bizonyítani.

Mégis, mi történik a továbbiakban?

A helyszíni szemle dokumentációjára feljegyzik a nyomozás megindulását, majd az előállított A-val közlik a gyanúsítást, kihallgatják és jegyzőkönyvbe veszik a vallomását, döntenek az őrizetbe vételéről, stb. vagy a szabadon bocsátásáról, és elvégzik a mindezzel összefüggő adminisztrációt. Megidézik B-t és C-t, és már többszörösen írásba foglalt nyilatkozataikat ezúttal jegyzőkönyvbe veszik, végül a lefoglalt értéktárgyakat – amelyek forgalmi értéke nyilvánvalóan meghaladja a félmillió forintot, és egymillió forintnál kevesebb – a kárösszege szerűen pontos megállapítása céljából esetleg szakértővel is megvizsgáltatják.

Okosabb lesz valaki mindentől? A jegyzőkönyvekben ugyanazok a tényismeretek („*amikor reggel 7 órakor elmentem, a dolgok itt voltak a lakásban, és sértetlen volt az ablak, amikor délután 16 órakor megjöttem, az ablak betörve, minden felforgatva, a pénz, az ékszerek, stb. hiányoztak*”; „*délután fél 3 körül a kiskertben dolgozva láttam az általam személyesen ismert A-t, amint B-ék szemközti portájának kapuján kijött, kezében egy batyuval. Még szöveget is ütött a fejembe, mit kereshetett ott, hiszen tudja, hogy ilyenkor senki sincs náluk otthon...*”) jelennek meg, mint a jelentésekben, csak az állítmányi ízelek és az iromány formája más.

A nyomozó hatóság adatgyűjtést végző tagja írásbeli jelentést tesz a szolgálati előjárójának (végső soron a hatóság vezetőjének) a szerzett ismeretekről és forrásukról. A „nyomozás”-nak nevezett vizsgálat keretében jegyzőkönyv készül. Ebben az adatforrás és az adatgyűjtő együttesen igazolja, hogy az adatforrás mit jelentett ki a tényre vonatkozó tudomásáról („*láttam, amint...*”, „*hallottam, amikor mondta...*” stb.), vagy az eljárási cselekmény részvevői (a nyomozó és például a gyanúsított, a védő, a hatósági tanúk) együtt jelentik ki, hogy mit tapasztaltak.

Az írásbeli jelentés *szolgálati okirat*, amely csak azt igazolja, hogy a jelentéstételre kötelezett beosztott mikor és mit közölt a jelentés címzettjével – például a megkérdezettől kapott felvilágosításról –, de nem *közokirat*.²⁹ A be-

²⁹ Az okirat fogalmáról lásd a Be. 116. §-át, a közokirat fogalmáról az 1952. évi III. törvény 195. § (1) bekezdését. Sokan – mint a 2006-os eseményekkel kapcsolatos semmisségi törvény előkészítéséről szóló sajtóhírekéből kitétnék, még jogszabály-előkészítéssel foglalkozó kormánytisztviselők és országgyűlési képviselők is – a jelek szerint ezzel nincsenek tisztában, s a rendőri jelentést közokiratnak hiszik.

osztott, aki készíti, maga nem azonos a *hatósággal*, az írásbeli jelentést nem a „hatóság ügykörén belül”, hanem a saját feladatkörén belül készíti. Az írásbeli jelentés nem is a benne közölt adatban tükrözött tény („esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének”) bizonyítására készül, hanem azért, hogy a beosztott az adatról történő értesülése felőli tájékoztatást adjon hivatali előljárójának. Önmagában nem is bizonyítja sem azt, hogy az adatszolgáltató valóban azt mondta, amit a jelentéstevő tulajdonít neki, sem azt, hogy az adatforrás (ha valóban megtette a neki tulajdonított kijelentéseket) igazat mondott.

A nyomozó hatóságon belül a hivatali előljáró eldöntheti, hogy hisz-e a beosztottjának, és ha igen, hisz-e az adatforrásnak. A jegyzőkönyv ellenben *közikirat*, amely az ellenkező bizonyításáig igazolja a benne leírt események megtörténtét, és/vagy nyilatkozatok elhangzását, de nem bizonyítja azt, hogy a nyilatkozat tartalmilag is megfelel a valóságnak. Jegyzőkönyvbe foglalt kijelentés esetén a kijelentés elhangzása elvileg nem tehető vitássá, csak az adatforrás hitelt érdemlősége vonható kétségbe.

Az okirat a tárgyaláson felolvasható mint bizonyítási eszköz.³⁰ Ha az adatgyűjtés során kikérdeztet tanú olyan felvilágosítást ad, amely bizonyítandó tény igazolására ígérkezik alkalmasnak, szükségessé válhat az is, hogy majd a bíróság előtt tanúsítsa aényt. Ha ez valamilyen okból lehetetlenné válik (például a tanú meghal, vagy a tárgyalás idején betegen fekszik), a kihallgatási jegyzőkönyv felolvasható; ha azonban csak az adatgyűjtést végző nyomozó jelentéséből tudható, hogy a tanú mit bizonyítana, ha kihallgatnák, a nyomozónak kell(ene) tanúsítania, hogy mit mondott neki az illető a kikérdezéskor.

Senki nem állíthatja azt, hogy kazalnyi jegyzőkönyv nélkül, csupán adatgyűjtésről szóló jelentések, tárgyi bizonyítékok és szakértői vélemények segítségével nem készíthető elő sikeresen mégoly bonyolult és szerteágazó bűnügyben is a vádemelés. Gyakorlati tapasztalatok és nagy terjedelmű, szerteágazó bűnügyek igazolják, hogy lebonyolítható a tárgyalás is.

---

³⁰ A Be. 301. § (2) bekezdése értelmezhetetlen. A „nyomozó hatóság” a Be. 36. §-a értelmében a rendőrség, továbbá a vám- és pénzügyőrség, illetőleg az ügyészség. A rendőri nyomozó hatóságokat a 15/1994. (VII. 14.) BM rendelet sorolja fel, de a felsorolt hatóságok, mint olyanok, nem szoktak jelentéseket tenni, a beosztottjaiknak az előljáróikhoz intézett (írásbeli) jelentései sem a rajtuk kívül fekvő tény igazolására szolgálnak, hanem, mint szolgálati okiratok, arra, hogy a jelentési kötelezettség teljesítését dokumentálják. A jelentéstevő a jelentés tárgyát alkotó tudomásszerzését és szerzett tudomását tanúként bizonyíthatja. A *hatóság* jelentését – azaz azt a jelentést, amelyet a hatóság tesz – csak a *hatóság vezetője* (a kapitányságvezető, igazgató) írhatja alá, vagy olyan alárendeltje (például osztályvezető, alosztályvezető), akire a jogkört delegálta.

Tapasztalhatjuk, hogy a bonyolultabb bűnügyek nem kis hányada a hazai bíróságokon elhúzódik; hogy a bizonyítékok bírósági vizsgálatában a közvetlenség követelménye inkább hirdetett hangzatos elvként, mint gyakorlati törekvésként jelenik meg; hogy jóval egyszerűbb egy tanúnak a nyomozás során tett vallomásáról felvett jegyzőkönyvet felolvasni, mint tudattartalmát türelmes kihallgatással kideríteni. Ezek mindegyike amellet szóló érvként használatos, hogy a már évtizedek óta megszokott eljárásmodot akkor sem kell háborgatni, ha bevezetését nem igazolta szakmailag megalapozott elvek koherens rendszere, sőt az alapjául szolgáló szemlélet is több bírálatot kapott, mint elismerést.

E megfontolás miatt tették – a törvény eredeti törekvéseivel ellentétben – kötelezővé a tanúk nyomozati kihallgatásáról jelentés helyett jegyzőkönyv készítését.

Az adatgyűjtés során megismert és bizonyítási szempontból relevánsnak tűnő adatokat így az eljárás során – biztos, ami biztos – a törvényben szabályozott nyomozási cselekmény keretében a bíróság előtti bizonyításra alkalmas módon, jegyzőkönyvben vagy szakértői véleményben rögzíteni kell, akkor is, ha ez sokszor nem egyéb, mint bürokratikus és értelmetlen többletmunka.

CSERÉP ATTILA

A Nyugati téri tragédia margójára

A rendezvényszervezés évek óta vörös posztó a jogalkotás számára. Nem akarják, vagy nem tudják jogszabályba foglalni a rendezvényszervezés követelményeit, jóllehet a rendezvények köztudottan sokféle veszélyforrást hordoznak. Jogi normákat csupán a gyülekezési jog körébe tartozó rendezvények, valamint egyes sportrendezvények szervezése vonatkozásában találunk. Kulturális, társadalmi és gazdasági rendezvényt bárki szervezhet, lényegében alanyi jogon. Nincsenek megkötések. Ez abból a szempontból elfogadható, hogy nem szerencsés részletekbe menő előírásokkal övezni ezt a tárgykört. A másik oldalon viszont hiányoznak azok a garanciális szabályok, amelyek a résztvevők, a közönség, sőt a közrend szempontjából nézve igencsak fontosak.

Tessék megmondani, napjainkban ki és milyen alapon szabhatná meg, hogy egy helyszín alkalmatlan meghatározott rendezvény megtartására. Ki szabhat feltételeket az alkalmassá tételre, avagy ki tilthatja meg végső esetben a kulturális rendezvényt a biztonsági feltételek hiánya okán? Egyáltalán, melyek azok a biztonsági feltételek, amelyeket be kellene tartatni? Égbekiáltó, hogy 2011-ben ártatlan embereknek kell meghalniuk azért, mert nincs megfelelő szakmai protokoll. Miért kell tragédiának bekövetkeznie ahhoz, hogy megszülessenek a szükséges és indokolt normák?

A sajtó szigorításról beszél ugyan, de legyen világos: nem a meglévő rendelkezések szigorítására, hanem hiányzó szabályok megalkotására kell hogy sor kerüljön. A biztonsági szempontok ugyanis kimaradtak ebből a szakmai protokollból, de legalábbis nem a súlyuknak megfelelően jelentek meg.

Abban egyetértés van, hogy a szervező felelős a rendezvényért, de az már nem annyira egyértelmű, hogy ez mit takar. Az elvárás általában arra szorítkozik, hogy a program sikeresen bonyolódjon le, minden baj és veszteség nélkül. Ez a felelősség elsősorban szakmai: siker vagy bukás, esetleg pénzügyi csőd. A szervező felelős persze jogilag is. Egyrészt közigazgatási szankcióval sújtható, ha valamilyen normatív rendelkezést megsért (például nem kér hangosítási engedélyt). Köteles másrészt megtéríteni azt a kárt, amelyet mulasztásával (gondatlanságával) másnak okozott. Harmadrészt büntetőeljárás indítható ellene, ha súlyos sérülés vagy haláleset történik, és nem alkalmazott rendezőt, akire átháríthatná a felelősséget.

A rendezvényszervezés sajátossága, hogy mindennek idejében a helyén kell lennie és jól funkcionálnia, különben botrány lehet. Jól tudjuk azonban, hogy a költségtényező olyan determináló körülmény, amely nemcsak a biztonsági érdeket előzi meg, hanem gyakran a jogi felelősségérzetet is. Inkább bevállalnak néhány tízezer forintos büntetést, mintsem hogy megtegyék a szakmailag szükséges lépéseket (más helyszín keresése, a biztonsági örök számának megduplázása, technikai védelem alkalmazása), hiszen az jelentős többletköltséggel jár. A szervező (aki menedzseli, részben vagy egészben finanszírozza az adott rendezvényt) többnyire úgy bíz meg rendező szervezet, hogy előre megszabja a biztonságra fordítható keretösszeget. Tehát nem a biztonsági szükséglet, a kockázatelemzés ismeretében határozzák meg a teendőket, hanem fordítva: a pénz nagysága alapján határozzák meg a biztonsági intézkedéseket és az erők nagyságát. Ez egy paradoxon, mivelhogy – jogi és szakmai előírások hiányában – a szervező könnyen azt mondja az igényeket támasztó magánbiztonsági cégnek: ez van, és ha nem tetszik, másik vállalkozásnak adja a megbízást, olcsóbban. Az árverseny egyértelműen a biztonság rovására megy!

Azt általános tapasztalatként kimondhatjuk, hogy nem a szakértelem determinálja a rendezvények biztonságát, hanem a laikus szervező akarata, illetve az, hogy mennyit szán biztonsági kiadásokra. Részesem voltam olyan ingyenes köztéri rendezvénynek, ahová több tízezer embert vártak, és amelynek helyszínét a szakma alkalmatlannak ítélte, de nem volt mit tenni: a főszervezők már határoztak, a nyilvános helyszín meg volt hirdetve, a rendezvényig pedig alig volt hátra néhány nap. A biztonságról a lehetőségekhez mérten és a keretek között kellett gondoskodni. A szervező cég számára amúgy sem a tömeg volt a fontos, hanem a híres külföldi főszereplő kiszolgálása és a VIP-szektor védelme. Sok ezer résztvevő számára maradt két igencsak szűk kapu a mozgáshoz, miközben a kézenfekvő átjárót protokoll okból lezárták. Az ingyenesség miatt a belépést nem ellenőrizték, így az emberek addig érkeztek, amíg befértek, néhányan még kutyával is. Az égieknek hála, az eseményt megúsztuk balhé nélkül.

Szokták mondani, hogy könnyű utólag okosnak lenni. Ez esetben részemről nem utólagos okoskodásról van szó, hanem egy idevonatkozó szabályozás bemutatásáról. Pécssett az Európa kulturális fővárosa évre tekintettel 2009-ben sikerült elérni, hogy legalább a közterületi tömegrendezvények biztonságos lebonyolítására szülessen önkormányzati rendelet.

A Pécs Megyei Jogú Város Közbiztonsági és Bűnmegelőzési Tanácsa (a továbbiakban: KBT) erre irányuló előterjesztésében megállapította, hogy az

önkormányzatnak nincs igazán ráhatása a rendezvényekre, miközben a legjobban szervezett kulturális programok értékét is lerontja, ha valamilyen biztonsági probléma miatt a résztvevők elégedetlenek. Önmagában az, hogy tud a tömegrendezvényekről, kevés, mert nincsen hatásköre a megtarthatóság és a biztonsági kérdések tekintetében (eltekintve a saját rendezvényektől). A közterület-használati és útlezárási kérelmek ügyében a Pécs Holding Zrt., illetve a Magyar Közút Kft. megyei igazgatósága dönt, ám az elbírálásban a biztonsági szempontok nem játszanak szerepet. A város rendjére, a közbiztonságra vagy a résztvevők személy- és vagyonbiztonságára alapozó megtagadási okot sem a közterület-használatról szóló önkormányzati rendelet, sem a közlekedési törvény nem tartalmaz.

Létezik egy jogszabálynak nem minősülő jogforrás, nevezetesen a nemzeti és állami ünnepek, valamint más kiemelkedő fontosságú rendezvények előkészítéséről és lebonyolításáról szóló 2106/2005. (VI. 6.) kormányhatározat. Ez az egyéb rendezvények lebonyolítása tekintetében is iránymutató szabályokat tartalmaz. A kormányhatározat melléklete részletesen szabályozza a rendezvények előkészítésének és lebonyolításának irányítását, az irányításhoz alkalmazott operatív törzs feladatait, a közreműködő szervezetek (rendőrség, mentők, katasztrófavédelem, meteorológiai szolgálat, nemzetbiztonsági hivatal) közötti együttműködés rendjét, továbbá a biztonsági terv tartalmát. A határozat az államtitkári rangban lévő operatív irányítót hatalmazza fel a rendezvény elhalasztására vagy megszakítására irányuló döntés meghozatalára. A határozat azt is kimondja, hogy a rendezvény megvalósítására irányuló vállalkozási szerződés keretében rendelkezni kell a biztonsági és helyszíni közlekedési, az egészségügyi, a tömegközlekedési, valamint a programterv elkészítéséről, az operatív irányítóval való együttműködési kötelezettség tartalmáról, a hatósági engedélyek megszerzésére, valamint a jogszabályi, a hatósági és a szakmai előírások betartására irányuló kötelezettségről.

A kormányhatározatot nyilvános jogszabály nem követte, ezért a rendezvények bejelentésére és a riasztások rendjére – jobb híján – a Baranya Megyei Védelmi Bizottság elnöke intézkedést adott ki, ennek tárgya a veszélyes időjárási hatások következtében előálló katasztrófavédelem megelőzése. Az intézkedés – amely az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság és az Országos Meteorológiai Szolgálat közötti együttműködési megállapodás végrehajtására, a polgármesterek és a katasztrófavédelemben részt vevő szervek feladatainak egységes végrehajtása érdekében készült – a rendezvényszervezőkre nem hatályosult. Az intézkedés jogforrástani szempontból aggályos, de hát nem volt más.

A KBT annak érdekében, hogy a biztonsági kérdések ne jelentsenek időzített bombát, konkrét normaszöveg előterjesztésével rendeletalkotást kezdeményezett a közterületi tömegrendezvényekre. Azért csak azokra, mert az önkormányzat rendeletalkotási hatásköre korlátozott, a tárgykör általános szabályozására nem terjed ki. Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata az előbbiekre tekintettel a 2009. december 17-i ülésén módosította a közterületek használatáról szóló 31/2008. (X. 15.) önkormányzati rendeletét, és a következő fejezettel egészítette ki:

„A tömegrendezvények közterület-használatára vonatkozó speciális szabályok

14/A §

(1) A szervező a tömegrendezvény megtartására vonatkozó kérelmét vagy bejelentését köteles a közterület kezelőjének a tervezett időpont előtt legalább 30 nappal írásban bejelenteni. A bejelentésnek tartalmaznia kell:

- a) a szervező, nem természetes személy esetén a képviselőjére jogosult személy nevét és elérhetőségét;*
- b) a tömegrendezvény megnevezését, kezdési és befejezési időpontját, valamint a programmal és a várható létszámmal kapcsolatos előzetes adatokat;*
- c) az igénybe venni kívánt közterület nagyságát a helyszín pontos megjelölésével;*
- (2) A kérelemhez, vagy a bejelentéshez csatolni kell a tömegrendezvény biztonsági tervét, amely tartalmazza:*
  - a) a tömegrendezvény adatait, jellegét, a helyszín leírását, illetve vázlatrajzát, a biztonsági veszélyek értékelését,*
  - b) a helyszínen való belépés rendjét, a bebocsátható maximális létszámot, és azon szabályokat, amelyek miatt a belépés megtagadható,*
  - c) a belső rendre vonatkozó biztonsági rendszabályokat, a résztvevők tájékoztatásának módját, továbbá azon magatartásokat, amelyek tanúsítója a rendezvényről eltávolítható,*
  - d) a rendezvény biztosítását ellátó rendező szerv nevét, címét, a biztosításért felelős vezető nevét és elérhetőségét, a rendezők (biztonsági őrök) számát és feladatait, valamint az alkalmazni kívánt technikai-védelmi berendezéseket,*
  - e) a rendezvényhelyszín baleset, elemi csapás, tömeges rendbontás esetére vonatkozó kiürítési, menekítési tervét.*

(3) Tömegrendezvény csak olyan közterületen szervezhető, ahol a rendezvény a résztvevők személyét és vagyonát, valamint a környezetet nem veszélyezteti.

(4) A szervező köteles meghatározni a rendezvényen való részvétel feltételeit, a be nem vihető tárgyak körét, a belső rendre vonatkozó egyéb szabályokat, amelyeket a résztvevők tudomására kell hoznia.

(5) A szervező köteles a veszélyes időjárási hatások következtében esetleg előálló katasztrófa helyzet megelőzéséről intézkedni. Ennek érdekében folyamatosan tájékozódnia kell az Országos Meteorológiai Szolgálatnál a térségre irányadó előrejelzési adatokról, és második szintű (narancs) veszélyességi fokozat esetén megfelelő óvintézkedéseket bevezetni.

Harmadik szintű (piros) veszélyességi fokozat esetén a résztvevők tájékoztatása és megfelelő óvintézkedések mellett a rendezvényt megszakíthatja vagy berekesztheti.

(6) Ha a tömegrendezvény résztvevőinek magatartása annak biztonságos megtartását veszélyezteti és a megbomlott rend másként nem állítható helyre, továbbá, ha pánikhelyzet alakul ki, a rendező köteles a szükséges és elégséges személyi- és vagyonvédelmi intézkedések megtétele mellett a rendezvényt megszakítani vagy berekeszteni.

Vegyes rendelkezések

28. §

(1) A rendezvények előkészítéséért, szabályszerű és biztonságos lebonyolításáért a szervező felel. A szervező köteles minden szükséges és elégséges intézkedést megtenni a rendezvényvel összefüggő károk bekövetkezésének elkerülésére, az élet-, vagyon- és közbiztonság védelmére – a már bekövetkezett káresemény esetén – a kárenyhítés érdekében.”

Az önkormányzati rendelet meghatározta továbbá, hogy hatálya a közterület-használattal járó olyan kulturális, szabadidős, sport, továbbá karitatív vagy egyéb társadalmi tömegrendezvényre terjed ki, amelyen a résztvevők száma – az adott terület adottságaira is figyelemmel – várhatóan meghaladja az ezret, és a megtartására nem a gyülekezési jogról vagy a sportról szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni. Az idézett rendeleti szöveg nehezen létrejövő konszenzus gyümölcse, nem állítható róla, hogy hibátlan jogalkotási termék. Külön nehézséget okozott, hogy a közterületek használatáról szóló önkormányzati rendelet polgári jogi alapra helyezte a közterületek igénybe vételét és kezelését. Az önkormányzat a tulajdonosi, hatósági jogait a városüzemeltetési és vagyonkezelő részvénytársaságra ruházta, miáltal a rendezvény célú

igénybevételhez nem hatósági engedélyre, hanem szerződésre, illetve közterület-használati megállapodásra van szükség.

A jogszabály kihirdetése után a KBT konzultációt, illetve felkészítést tartott az ismert rendezvényszervezők, illetve a biztonsági szakma képviselőinek. Azt nem állítanám, hogy tapsvihar fogadta a szabályozást. A rendezvényszervezők úgy élték meg, hogy ők enélkül is tudják a feladataikat és tisztában vannak a saját felelősségükkel. A magánbiztonsági szféra és a rendőrség képviselői ugyancsak fanyalogtak. Kemény vita bontakozott ki arról, hogy ki készítse el a biztonsági tervet, hogyan gondoljuk a kockázatelemzést, és mindezt ki hagyja jóvá. Többen felvetették, hogy a kockázatelemzéshez szakértőt kell majd bevonni, és ezáltal drágul a rendezvénybiztosítás. Nehezen, de megértették a felek, hogy a tervekészítés folyamata, benne a kockázatok felmérése és értékelése, valamint a hatósági egyeztetés a lényeges elem. Szakértői véleményt senki nem követel, de az minden szervezőtől elvárható, hogy ha egy helyszínre tömeget vonz, legyen tisztában a veszélyekkel. Legalább tekintse át a veszélypontokat, és adja írásba, hogy mit tesz a biztonságért. A felelősség az övé, a közterület kezelője – lévén hogy maga is gazdasági társaság – nem ír elő semmit, és nem hagyja jóvá a tervet. Ő legfeljebb megtagadja a közterület-használati megállapodás megkötését, amennyiben a biztonsági feltételek egyértelmű hiányát észleli. Lehet, hogy ez nem tökéletes megoldás, de arra jó, hogy rákényszerítse a szervezőket a biztonságra. Azt sem volt könnyű elfogadtatni az érintettekkel, hogy a szervezőt azért kell felhatalmazni a rendezvényen való részvétel feltételeinek meghatározására, mert különben nem lehet mit kezdeni a közterületen szeszest italt magánál tartó, esetleg kutyával érkező résztvevővel.

A KBT 2010 februárjában útmutatót bocsátott ki a tömegrendezvények biztonsági tervének elkészítéséhez, ami tartalmazott egy blankó biztosítási-, valamint kiürítési- és menekítésterv-mintát. A rendeleti szabályozás, a bevezetett intézkedések nem hozhattak mindenre kiterjedő változást, de az érezhető volt az EKF-programok folyamán, hogy a szervezők körültekintőbben, jobban álltak hozzá a biztonság kérdéséhez. Megtörténtek a kívánatos egyeztetések, és minimálisra csökkent a kritikusként mondható rendezvények száma.

Baj nemcsak a szervezők hozzáállásával és a pénztelenséggel, hanem a biztonsági emberek felkészültségével is van. Döbbenetes volt megtapasztalnom, hogy vagyondédelmi vállalkozások milyen színvonalatlan biztosítási tervekkel mennek bele hatalmas rendezvényekbe, mennyire nem foglalkoznak a kiürítés, a menekítés tervezésével, milyen felületesen készítik fel embereiket a biztosításra, mekkora ismerethiánnyal küszködnek a vezetők és a

beosztottak egyaránt, milyen csapdahelyzetben teljesítenek szolgálatot a hírösszeköttetés nélkül felállított örök. Legyen szabad két példát felemlítenem. Több mint ötezer szurkolót léptettek be az egyik sportlétesítménybe, amikor észleltem, hogy a vészkijáratok zárva vannak. A biztonsági szolgálat nem tudta kinyitnia kapukat, mivel nem találták a kulcsokat. Rendőrkapitányi szigorral kellett fellépni, hogy kerítsék elő a létesítmény vezetőjét, és a segítségével végül lekerültek a láncok. Egy másik esetben pedig az amúgy elégtelen létszámú biztonsági őrökkel a biztosítás vezetője nem tudott kommunikálni, és úgy verekedte át magát a tömegen, ha beszélnie kellett az embereivel.

Érdekes és tanulságos jelenségre világított rá az, amikor az EKF-finanszírozás alapján rendezvénybiztosító őrri szakképesítésre hirdettünk nyolcvanórás intenzív tanfolyamokat 2010 tavaszán. Az EKF Menedzsmentközpont szerződést kötött minimum 36 rendezvénybiztosító őr kiképzésére és OKJ-s vizsgáztatására egy oktatásra specializálódott részvénytársasággal. Az illetékesek azt tervezték, hogy két 25 fős csoportot indítanak. A lehetőségéről a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara útján valamennyi magánbiztonsági vállalkozást értesítették. Felvételi beszélgetésre és szűrésre készültünk, mivel erős túljelentkezésre számítottunk. Ehhez képest nem jött össze a minimális létszám.

Mi volt az oka? A biztonsági cégek nem abban érdekeltek, hogy emberek megszerezzék a rendezvénybiztosító őrri képesítést, hiszen ezt a többletkövetelményt egyetlen megrendelő sem igényli (meg sem fizeti). A rendészeti szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről szóló 15/2008. (VII. 28.) IRM rendelet tartalmazza a biztonsági őröknek ezt a kiegészítő képzést, de a gyakorlat nem veszi komolyan. Addig, amíg ténylegesen nem követelik meg, hogy a rendezvényeken szakképzett rendezvénybiztosító őrök dolgozzanak, nem is várható más. A legmeglepőbb az volt, amikor kiderült, hogy az ingyenes tanfolyam jelentős pénzébe kerül a biztonsági őröknek, és emiatt nem jönnek. Többségük egyéni vállalkozó, az őket foglalkoztató magánbiztonsági cégek pedig nem fizetik meg azt az időt, amíg a tanfolyamon vannak. Volt, aki arról számolt be, hogy neki az ingyenes képzés negyvenezer forint bevételkiesést okozott. Akkor miről beszélünk?

A tanfolyamon azt is megtapasztaltam, hogy a személy- és vagyonőri végzettségük mennyire nincsenek tisztában a rendezvények morfológiájával, intézkedéstaktikai lehetőségeikkel, valamint a tömegpszichózissal. A résztvevők többsége arról számolt be, hogy rutinos rendezvénybiztosító, mégis ropant nehezen sikerült beléjük égetni a pánik kialakulásának megelőzését és a tömegpánik kezelésének módszertanát. Azok a biztonsági őrök, akik ezt a

tanfolyamot végigcsinálták velem, kritikusan nyilatkoztak saját korábbi beidgzódéseikről, és belátták: a tömegpszichózis kezelését életszerű körülmények között be kell gyakorolni. Ezt nem lehet másképpen megtanulni. Az már csak hab a tortán, hogy a régi, nem OKJ-s bizonyítvánnyal bíró személy- és vagyonőrök a rendezvénybiztosító képzettséget meg sem szerezhetik, mert a jogszabály nem engedi meg a vizsgára bocsátásukat.

Az előbbieik alapján sajnós azt kell mondanom, hogy a Nyugati téri eset a jogi és szakmai aspektusból egyaránt tarthatatlan magyarországi helyzet ok-szerű következménye volt. Csoda, hogy eddig nem történtek hasonló kataszt-rófák. Jó lenne, ha a mostani tragédia kapcsán mélyreható következtetéseket vonna le a jogalkotó, és nem egysíkú „szigorítás” következne be. A rendszer egésztét kell áttekinteni a rendezvényszervezés kritériumaitól kezdve a biz-tonsági örök felkészítéséig.

KÖNYVISMERTETÉS

Párhuzamos recenzió

Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének új irányjai
(Ad Librum, Budapest, 2009) és
Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok
(HVG-ORAC, Budapest, 2009)
című könyvről

Ujvári Ákos és Belovics Ervin PhD-értekezése szolgált alapul a büntetőjogi dogmatika időszerű és kétségkívül bonyolult kérdéskörével foglalkozó könyvek megjelenéséhez. A téma komplex feldolgozásának garanciája, hogy mindkét szerző egyetemi oktató és Ujvári a bírói, Belovics pedig az ügyészi tapasztalatait tudta kiválóan hasznosítani a munka folyamán.

Mind a két könyvre jellemző, hogy nagy hangsúlyt helyez a társadalomra veszélyesség kategóriájával kapcsolatos problémakörre, szemléletében érvényesül a történeti és jog-összehasonlító megközelítés, illetve hogy rengeteg jogeset illusztrálja a felvetett problémákat. Belovics Ervin könyve kapcsán a jogos védelem helyezem a hangsúlyt, mivel arányait tekintve ez teszi ki a mű legnagyobb részét, illetve így válik lehetővé az Ujvári művével való összevetés.

Mindkét könyv megjelenése kétségkívül időszerű, hiszen annak a folyamatnak a lezárásakor jelent meg, amely a büntető törvénykönyv újragondolását tűzte ki célul. A kodifikációs kudarcot a 2009. évi LXXX. törvény enyhítette, és annak 2009. augusztus 9-én hatályba lépő rendelkezései a jogos védelem szabályait is átfogalmazták. A dolgozatok vélhetően többéves kutatómunkával megalapozott eredményeit a törvényi változás is érintette, erre a későbbiekben kitérek.

A szerzők nagy hangsúlyt helyeztek a *kitérés kötelezettség* bírói gyakorlat által megkövetelt, de alkotmányossági aggályokat felvető érvényesítésére. Ujvári arra mutat rá, hogy a kitérés vagy menekülési kötelezettség alkotmányellenes azért, mert egy a büntetőjogi felelősségre vonást kizáró körülmény (jogos védelem) hatókörét törvényi felhatalmazás nélkül a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve leszűkíti, ezáltal büntetőjogi felelősséget alapít olyan helyzetekre is, amelyeket a jogalkotó a felelősséget kizáró normaszöveg megalkotásakor kivett a kriminalizáció alól.¹ Belovics szintén felhívja a

---

¹ Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének új irányjai. Ad Librum, Budapest, 2009, 9., 231. o.

figyelmet az említett irányelven alapuló ítélkezési gyakorlat helytelenségére – annak törvénysértő voltára tekintettel –, mivel a jogos védelem törvényi szabálya semmilyen formában nem említi a kitérés kötelezettségét.² A már említett érveket azzal egészíti ki, hogy az irányelv a támadó személyére tekintettel konstituál büntetőjogi felelősséget, azaz jogszabályi háttér nélkül tesz különbséget megtámadott és megtámadott között, ennek következtében az ugyanolyan jellegű jogellenes magatartás az egyik esetben megalapozza a jogszerű védekezést, a másokban ellenben nem.³ Végkövetkeztetése szintén az, hogy az irányelven alapuló jogalkalmazói gyakorlat összeegyeztethetetlen a jogbiztonság alkotmányos elvével.⁴

Mindkét szerző ennek a helyzetnek a rendezését sürgető törvénymódosítási javaslatot fogalmazott meg, amit az említett Btk.-módosítás – bár kevésbé magasztos megfontolásból⁵, de – időközben el is végzett. Erre Ujvárinak figyelemmel kellett volna lennie a dolgozat könyv alakú megjelenítése előtt, mivel a jogszabályi változásra a kézirat lezárása előtt került sor, és így elkerülhetővé vált volna az időközben kinyíló kapuk döngetése.

Ehhez a témakörhöz kapcsolódóan röviden ki kell térni arra a kérdésre, hogy vajon a törvényi szabályozást nélkülöző tételek valóban nem tekinthetők-e a jogrend részének. Erre a kérdésre Ujvári tagadó választ ad.⁶ Szerinte semmilyen, a tételes jogon kívüli tantétel nem része a jogrendnek, mivel nem utal rá a pozitív jog.⁷ Anélkül, hogy a *Gustav Radbruch* által megfogalmazott formulát, a jogbiztonság és igazságosság konfliktusát igyekeznek most részletesebben elvenni⁸, a jelen viszonyok közötti praktikus szempontokat figyelembe véve a kérdés akkor is elvezet egyrészt a *nullum crimen* elvekig, másrészt a büntetőjogi felelősség szabályaihoz. A *nullum crimen* elvek és a belőlük levezethető következmények alapvetően az elkövető hátrányára szolgáló tételek érvényesítését tilalmazzák. A *nullum crimen et nulla poena sine lege scripta* elve az írott büntetőtörvény követelményét fogalmazza meg, egyben tiltja a büntetőjogi felelősséget megalapozó vagy szigorító bírói vagy

---

² Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC, Budapest, 2009, 103. o.

³ Uo. 105., 206. o.

⁴ Uo. 105. o.

⁵ A törvény indokolása kizárólag a megváltozott társadalmi viszonyokra, a családon belüli erőszak megváltozott megítélésére utal, és nem is említi az egyébként fennálló alkotmányos aggályokat. A 2009. évi LXXX. törvény 4. §-ához fűzött részletes indokolás 2. pont.

⁶ Ujvári Ákos: i. m. 206., 231. o.

⁷ Uo. 206. o.

⁸ Lásd erről bővebben: Mészáros Ádám: A radbruchi formula. In: Kiss Anna (szerk.): Büntények a könyvtárszobából. Complex Kiadó, Budapest, 2010, 293–296. o.

szokásjog alkalmazását. A büntetőjogi felelősséget kizáró okok ismeretesen nem merülnek ki csupán a Btk.-n vagy más jogszabályon alapulókon, hanem léteznek az elmélet és a gyakorlat által kimunkált, úgynevezett törvény feletti jogellenességet és bűnösséget kizáró okok is. Ezek például a sértett beleegyezése, az indokolt kockázat, a fegyelmezési jog gyakorlása, a jogellenességet kizáró homogén köteleesség-összeütközés, vagy az elvárhatóság hiánya.⁹ Ezen kívül számos példa van arra, hogy valamely jogszabályi rendelkezést a büntetőjogi dogmatika vagy a joggyakorlatban megszilárdult elv tölti ki tartalommal. Ezek némelyike később megjelenik pozitív jogi formában, mások ellenben nem. Gondoljunk az okozati összefüggés értelmezésére, az előkészület és a kísérlet elhatárolására a nyitott törvényi tényállású bűncselekmények esetén, a egyes bűnösségű bűncselekményekben való részeség és társtetteség kérdésére, a közvetett tetteségre, a befejezettség és a bevégeztség stádiumának szétválására és annak konzekvenciáira. Ebből következően nem feltétlenül helyeselhető a (büntető)jogot leszűkíteni pusztán a pozitív jogszabályokra, és tagadni az elvek, „tantételek” helyét a büntetőjog rendszerében.

A szerzők több olyan kérdést is felvetnek és egyben meg is válaszolnak, amely a hazai büntetőjogi gondolkodásban problémát okozhat. Az egyik ilyen témakör a *jogtalan támadás* értelmezése. A támadás Ujvári szerint kizárólag aktív (emberi) magatartás lehet.¹⁰ Ennek kapcsán foglalkozik azzal a legfelsőbb bírósági döntéssel (BH, 1997/512.), amely a jogellenes állapot fenntartását célzó passzív magatartás esetén is megállapíthatónak tartja a jogos védelmet. Ennek megoldásaként azt a „tantételt” (!) hívja fel, amely a befejezettség és a (törvény által nem ismert) bevégeztség szétválását elismerve, megengedi a jogos védelmi cselekmény kifejtését a jogi tárgy elleni támadás megszűnéséig. Ezzel egyébként egyet lehet érteni, arra a kérdésre azonban nem ad választ, hogy az egyébként nem intézett vagy éppenséggel közvetlenül nem fenyegető aktív támadás hiányában min alapul a jogos védelmi cselekmény. Szintén problémás a támadó aktív magatartásának kérdése az olyan esetben, amikor például az önmagától támadó kutyát a felügyelőre bízott személy nem hívja vissza. Az állat támadása alapvetően

---

⁹ Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK, Budapest, 1984, 245–294. o.; Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 165–168. o.; Wiener A. Imre: Büntetendőség – büntethetőség (felelősségtan). In: Wiener A. Imre (szerk.): Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok. MTA ÁJI–KJK–Kerszöv, Budapest, 2000, 200–201., 205–210. o.; Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: Magyar büntetőjog. Általános rész. BM Kiadó, Budapest, 1980, 172–197. o.

¹⁰ Ujvári Ákos: i. m. 82., 230. o.

KÖNYVISMERTETÉS

---

végzsükséghelyzetet alapoz meg a megtámadott részére, azonban ha van mögötte (aktív vagy passzív) emberi magatartás, a jogos védelem kerül előtérbe. Belovics egy 2003-ban megjelent tankönyvfejezetben még szintén említett történelmi példát, hogy a támadás kizárólag aktív magatartás lehet.¹¹ Doktori tanulmányai során azonban több szempontot figyelembe véve arra a következtetésre jutott, hogy a jogtalan támadást megalapozhatja mulasztás is. Álláspontja szerint az a magatartás minősül támadásnak, amelyik megvalósítja valamely bűncselekmény (szabálysértés) törvényi tényállásának objektív ismérveit. A támadás így aktív magatartás és mulasztás egyaránt lehet, és vagy arra irányul, hogy bizonyos fennálló állapotot megváltoztasson, vagy arra, hogy bizonyos állapotot fenntartsa.¹² Ennek megalapozására egyrészt számos példát hoz fel¹³, másrészt kifejti, hogy a mulasztásos jogos védelem nem oldható meg a többek által javasolt végzsükség intézményével. A végzsükség differentia specificája ugyanis az, hogy jog áll szemben joggal, a „mulasztásos jogos védelem” eseteiben azonban jogtalanság konfrontálódik a jogszerűséggel, ezért a megoldás csak az lehet, ha a jogszerűtlen magatartás mikénti megvalósításától függetlenül az ellene fellépőre a jogos védelem szabályrendszerét vonatkoztatjuk.¹⁴ Tanulmánya végén Belovics kodifikációs javaslatot tesz a probléma megoldására: a „jogtalan támadás” szövegrész helyett a „jogtalan cselekmény” terminológiát javasolja, ezzel ugyanis egyértelművé válna, hogy a jogtalan cselekmény tevékenység és mulasztás is lehet.¹⁵

Véleményem szerint nincs dogmatikai indoka annak, hogy elveszük a mulasztásos jogtalan támadás lehetőségét. Itt azonban több dologra kell figyelemmel lenni. Az első, hogy nem lehet eltekinteni attól, hogy a mulasztás önmaga intézett vagy közvetlenül fenyegető jogtalan támadást valósítson meg. Szintén fontos utalni a mulasztás büntetőjogi értelmezésére, ami nem azonos pusztán a passzív magatartással, a nemtevéssel. A mulasztás fogalmához hozzátartozik a cselekvési lehetőség és képesség, illetve a cselekvési kötelesség elleni nemtevés. Dogmatikai értelemben csak az ezeknek megfelelő magatartás alapozhat meg mulasztásos támadást a jogos védelem körében. A jogellenes állapotot létrehozó, megelőző aktív magatartást követő pusztá passzivitás így nem tartozik a mulasztásos támadás alá. Ez a helyzet az úgynevezett ál-

---

¹¹ Belovics Ervin: A büntethetőséget kizáró okok. In: Békés Imre (szerk.): Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC. Budapest, 2003, 152. o.

¹² Belovics Ervin (2009): i. m. 81. o.

¹³ Uo. 79–82. o.

¹⁴ Uo. 81. o.

¹⁵ Belovics Ervin (2009): i. m. 203. o.

lapot-bűncselekmények esetén, ahol a jogos védelem kérdése a befejezettség-bevégzettség stádiumának értelmezésével oldható meg.¹⁶ Ilyen például a személyi szabadság megsértése (Btk. 175. §) vagy az azt magában foglaló bűncselekmény [emberrablás (Btk. 175/A §)¹⁷]. A személyi szabadság megsértése nyitott törvényi tényállás, ami mulasztással is megvalósítható, ám csak akkor, ha az elkövetőt valamilyen speciális jogi kötelezettség terheli az eredmény elhárítása érdekében.¹⁸ Ha viszont a személyi szabadságtól megfosztott állapotot büntetőjogilag értékelhető aktív magatartás hozta létre, ez kizárta teszi a mulasztásos változat megvalósulását. A megfosztott állapot fenntartása kétségtelenül passzív magatartás, de (intézett) támadásként nem értékelhető. Ezért az ilyen esetekben az állapot-bűncselekmény kategóriájának jellemzője nyújthat megoldást.

A befejezetté válás utáni, de még be nem végzett jogtalan állapotban történő védekezés további kérdéseket vet fel, főként az időbeliség kérdését illetően. Ahogy a jogi tárgy elleni támadás nem szűnik meg személyi szabadság megsértése esetén a „fogva tartás” fennállásáig, ugyanúgy lopás esetén sem¹⁹ a tulajdonviszonyok helyreállításáig. A lopást többen olyan bűncselekménynek tartják, ahol a jogos védelem a büntetőjogi értelemben vett befejezté válás után is tovább tarthat.²⁰ Ebből az következik, hogy mindaddig, amíg a tulajdonjog sértése fennáll, a jogos védelem kifejthető. Ez pedig azt a kérdést implikálja, hogy lopás (Btk. 316. §) esetén valóban leszűkíthető-e a jogos védekezés, mint például az ellopott dolog visszavétele, a tolvaj meneküléséig, ahogy azt Ujvári írja?²¹ És ha épp nincs tettenérés? Vagy ha a dolog tulajdonosa csak később látja meg az ellopott dologát más birtokában? Ezekben az esetekben vajon kifejthető jogos védelmi cselekmény? Az ezekre az elvi kérdésekre adott válaszokra a továbbiakban is szüksége lenne a büntetőjog tudományának.

Rendkívül tanulságosak Ujvárinak a *védekezési szándékkal* kapcsolatos fejtegetései. Valóban szükséges annak kimondása, hogy jogos védelmi helyzetben a védekező a szándékán túlterjedő eredmény okozásáért nem tartozik büntetőjogi felelősséggel. A védekezési szándékkal kapcsolatban egyetlen megjegyzést kell csupán tenni, pontosabban ezt a kérdést kell föltenni, hogy

---

16 Tokaji Géza: i. m. 298., 332. o.

17 Lásd ennek példájául: BH, 1997/512.

18 Tokaji Géza: i. m. 178. o.

19 Uo. 253. o.

20 Uo.

21 Ujvári Ákos: i. m.

mi a helyzet akkor, ha az hiányzik. Kizárja-e ez szükségképpen a jogos védelmet, vagy sem. A probléma ott jelentkezik, ha a megtámadott nem tud arról, hogy vagy őt vagy másét éppen jogtalan támadás ér, azt azonban elhárítja. Tehát nem vélt jogos védelmi helyzet van, mert a védekező nem azt hiszi, hogy jogtalan támadás érte (közben pedig nem), hanem nem tudja, hogy az áll fenn, és mégis elhárítja. Tokaji Géza példája szerint a járdán szabálytalanul kerékpározó az utcasarkon felbukkanó támadót elütve akadályoz meg egy élet elleni támadást.²² Belovics helyesen utal arra, hogy az ilyen és hasonló esetekben, figyelemmel a bűncselekmény és a jogos védelem törvényi fogalmára, „rendeltetésére”, valójában nincs ok arra, hogy elvesssük a jogos védelem megállapítását a „védekező” javára.²³ Ezzel ellentétes véleményt fogalmaz meg Ujvári, szerinte a védekezési szándék hiánya vagy korlátozottsága esetén az objektív arányos sérelmet okozó védekezés nem tekinthető jogszerűnek.²⁴

Véleményem szerint önmagában nem zárja ki a jogos védelmi helyzetet az a kivételes eset, amikor a védekezési szándék hiányzik, azaz a védelmi cselekmény kifejtője nem tud arról, hogy jogtalan támadást akadályoz meg. A tipikus azonban az, amikor a védekező tisztában van a jogtalan támadás tényével. Ilyen esetben pedig azzal az állásponttal lehet egyet érteni, amely a védekezési szándéknak kettős szerepet tulajdonít: egyrészt az objektív arányos elhárító cselekmény túllépéssé válik, ha a kísérleti szándék szerinti elmaradt eredmény már aránytalan sérelmet jelentene; másrészt a védekezés arányossága szempontjából figyelmen kívül marad az olyan sérelem, amelyet az elhárító cselekmény kifejtőjének szándéka nem fog át.²⁵

Több aspektusban foglalkozik Ujvári az *élet kioltásával járó védekezés* lehetőségével. Ezzel kapcsolatban voltaképp utal arra az általam is helyesnek vélt álláspontra, amely az élet kioltásának jogszerűségére vonatkozik, ennek markánsabb megfogalmazása azonban végeredményben elmaradt. Véleményem szerint azt az esetet, amikor az élet elleni támadást a megtámadott az élet kioltásával járó védekezéssel hártja el, alapvetően más paradigma szerint kell megítélni, mint ahogy azt sokan, így az Alkotmánybíróság korábbi tagjai tették. Ebben esetben voltaképp szó nincs ölési jogról, vagy annak átengedéséről, szó nincs a „halálbüntetés átengedéséről”²⁶ (ennek felvetése

---

²² Tokaji Géza: i. m. 253–254. o.

²³ Lásd erről bővebben: Belovics Ervin: i. m. 55–56. o. 2009

²⁴ Ujvári Ákos: i. m. 225. o.

²⁵ Tokaji Géza: i. m. 261. o.

²⁶ Sólyom László párhuzamos véleménye a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz, 4. pont.

már csak azért is abszurd, mert a jogos védelem körében kifejtett cselekmény nem lehet megtorlás!), és valójában jogon kívüli állapotról sincs szó.²⁷ Védekezési jogról van szó: az állam a védekezés jogát adja át a polgárnak abban az esetben, ha maga a védekezésről nem képes gondoskodni. Mivel pedig senki sem köteles az életét veszni hagyni, ha módja van menteni, ez a védekezési jog adott esetben elmehet odáig, ami a támadó életének kioltásához vezet.

A joggyakorlat és a jogirodalom által a jogos védelem körében megkövetelt *arányossági kritériumot* Ujvári elvetendőnek tartja²⁸, mivel az a törvény szövegén túlterjeszkedő, az alkotmányos büntetőjogban megengedhetetlen *contra legem, in peius* jogértelmezés következménye.²⁹ Az arányosság fogalmát a szerző alkotmányos, jogértelmezési és elvi szempontból is negligálná.³⁰ Az arányosság megkövetelése mint felelősséget tágtító bírói jog, véleménye szerint a büntethetőséget konstituáló bírói jog alkotmányos tilalmába ütközik, akárcsak a kitérés kötelezettség esete. Ennek alátámasztására hivatkozik egyrészt az alkotmány *nullum crimen* elveket lefektető rendelkezésére: senkit sem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog szerint nem volt bűncselekmény [57. § (4) bek.]; illetve a jogalkotási törvény azon passzusára, amely szerint az Országgyűlés törvényben állapítja meg az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit, ezek feltételeit és korlátait, illetve törvényben kell szabályozni a bűncselekményeket (1987. évi XI. törvény 2., 3. §). Mindezekből a pozitív jog kizárólagosságára következtet, és elveti minden olyan tétel jogon kívüli „tantétel” alkalmazhatóságát, amelyre nem utal pozitív jog, ezáltal nem része a jogrendnek.³¹ Ennek a tételnek a helyességével a recenzió elején már foglalkoztam. Ujvári további érvei között szerepel, hogy az arányos védekezés megkövetelése csak azon az alapon lenne lehetséges, ha az egymással szemben álló jogi tárgyak minden esetben homogének és így egymással összemérhetők lennének, a tisztán vagyon elleni támadások is elháríthatók azonban testi épség elleni védekezéssel.³² Ez Ujvári szerint a testi épség forintra átválthatóságát okozza, illetve nincs tekintettel a megtámadott vagyoni helyzetére, nevezetesen előfordulhat olyan eset, amikor az elköveté-

---

27 Uo.

28 Ujvári Ákos: i. m. 10. o.

29 Uo. 204. o.

30 Uo. 217. o.

31 Uo. 206. o.

32 Uo. 217. o.

si tárgy viszonylag csekély értékű, és így az arra irányuló cselekmény csekély absztrakt társadalomra veszélyességgel bír, a vagyon elleni bűncselekmény azonban a megtámadottnál egzisztenciális problémákat vet fel.³³ Az ebben a kérdéskörben kialakuló jogirodalmi vita kapcsán számomra Belovics Ervin megállapításai tűnnek meggyőzőbbnek. Belovics szerint az absztrakt társadalomra veszélyességet kifejező *törvényi büntetési tétel* az a közös nevező, amelynek alapján minden bűncselekmény „megmérhető”, így a javak elleni támadás is elhárítható a testi sértés alap- vagy bármely minősített esetét megvalósító védekezéssel. Én ehhez csupán annyit kiegészítést tennék, hogy a vagyon elleni támadás büntetési tételével a testi sértésben megnyilvánuló elhárító magatartás *szándékos alakzatának* büntetési tétele állhat, a gondatlan eredményt okozó alakzat (így például a halált okozó testi sértés) büntetési tétele e tekintetben nem kerülhet a mérleg serpenyőjébe. A védekezési szándéknál megállapítottakból ugyanis ez következik. Végül Belovics megemlíti, hogy a jogtalan támadó életének szándékos kioltása vagyon elleni támadás esetén nem jöhet szóba.³⁴ (Ujvári „vizonválaszában” arra utal, hogy ez a megközelítés nem veszi figyelembe, hogy a törvény nem támaszt ilyen feltételt, azaz nincs törvényi alapja az „egybevetésnek”, illetve az elhárítás szükséges mértékének meghatározása nem szűkíthető le a törvényhozó által büntetéstani, kriminálpolitikai szempontok alapján megállapított büntetési tételek vizsgálatára, végül, hogy a jogos védelem vizsgálatánál az eset összes körülményeit, így a tényállásszerű cselekmények konkrét tárgyi súlyát is figyelembe kell venni.³⁵) A testi épség forintra átválthatóságának kérdése során Belovics a polgári jogi nem vagyoni kártérítés szabályaira utal, és a jogrend egységének elvére figyelemmel nem látja semmilyen dogmatikai akadályát ezen elv büntetőjog területén való alkalmazásának. (Ezt Ujvári azzal próbálja kivédeni, hogy a nem vagyoni kártérítésre utalás a büntetőjogtól mind előfeltételeit, mind jogkövetkezményeit, mind dogmatikai természetét tekintve idegen, a más jogág által szabályozott jogintézmény szabályrendszere nem adhat választ a felvetett kérdésre.³⁶) A megtámadott vagyoni helyzetének, egzisztenciájának kérdését pedig azzal válaszolja meg, hogy az nem releváns, mert nem dogmatikai érv, így cáfolni sem szükséges.³⁷

---

33 Uo. 219. o.

34 Belovics Ervin (2009): i. m. 118–119. o.

35 Ujvári Ákos: i. m. 221–223. o.

36 Uo. 223. o.

37 Belovics Ervin (2009): i. m. 121. o.

Ujvári a megoldást egyfajta teleologikus szemlélet érvényesítésében látja, e szerint a támadás elhárítás mint cél szabja meg a jogos védelem határát, ez jelöli ki a jogszerű védekezés érvényességi területét.³⁸ Abból kiindulva, hogy a törvény nem nevesíti az arányosság követelményét, a támadás elhárításának szükséges mértékét véleménye szerint két egymásba kapcsolódó kritérium hordozza: a szükségesség és a támadás elhárítására irányuló védekezési szándék. Ujvári szerint a védekezési szándék hiánya vagy korlátozottsága esetén az objektíve arányos sérelmet okozó védekezés nem tekinthető jogszerűnek.³⁹ Ennek az elgondolásnak a helyességéről korábban már volt szó. Ki kell viszont emelni azt, hogy a hatályos törvény szövege, de általában a jogos védelem eddigi megfogalmazásai, nem tartalmaznak semmiféle utalást a védekezési szándéokra. Ezért az az érvelés, hogy az arányosság kritériuma azért ne lehetne alkalmazható, mert tételes jogon kívüli, igencsak kétségessé válik egy olyan érvelés nyomán, amely egy szintén nem nevesített kategóriában látja az üdvözítő megoldást. Arról nem is beszélve, hogy ez a fajta értelmezés bizonyos esetben büntetőjogi felelősséget alapít, mivel „a *védelmi szándék hiánya vagy korlátozottsága esetén az objektíve arányos sérelmet okozó védekezés nem tekinthető jogszerűnek*”, azaz az ilyen esetben kifejtett formálisan bűncselekményi tényállást megvalósító cselekmény e szerint valószínűleg is megalapozza a büntetőjogi felelősséget. Végül az említendő meg, és ezzel valójában egyet is lehet érteni⁴⁰, hogy Belovics Ervin szerint az felelne meg a határozott normaalkotás jogállami követelményének, és az jelentene megnyugtató megoldást, ha az arányosság fogalma megjelenne a jogos védelem definíciójában. Ekkor ugyanis a szükségességet a támadásból kellene származtatni, az arányosságot pedig kizárólag a védelmi cselekményre lehetne vonatkoztatni, így már normára hivatkozva.⁴¹

A magam részéről szükségesnek tartom az arányosság követelményét valamilyen formában megjeleníteni a jogellenességet kizáró jogos védelem [Btk. 29. § (1) bek.] fogalmában. A határozott normaalkotás jogállami követelményének ugyanis ez felelne meg.⁴² Ebben a tekintetben csak egyetérteni lehet Belovics Ervin előbbiekben idézett megállapításával: a szükségességet a támadásból kellene származtatni, az arányosságot pedig kizárólag a védel-

---

38 Ujvári Ákos: i. m. 224. o.

39 Uo. 225. o.

40 Mészáros Ádám: Megjegyzések az új büntető törvénykönyv tervezetének a büntetőjogi felelősséget érintő rendelkezéséhez. Rendészeti Szemle, 2008/3., 62–63. o.

41 Belovics Ervin (2009): i. m. 124., 203. o.

42 Mészáros Ádám (2008): i. m. 62–63. o.

KÖNYVISMERTETÉS

---

mi cselekményre lehetne vonatkoztatni, így már normára hivatkozva.⁴³ A szükségesség és az arányosság fogalmának elkülönülése egyébiránt a bírói gyakorlatban is általánossá vált.⁴⁴ Az arányosság törvényszövegbeli hiánya jelenleg problémás, nem utolsósorban jogállami szempontból. Az arányosság túllépése ugyanis *de lege lata* ha nem ijedtségből vagy menthető felindulásból származik, nem szolgálhat alapul a büntetőjogi felelősség megállapítására, mert nincs olyan törvényi rendelkezés, amelynek hiánya ezt megalapozná, vagy amely azt kifejezetten lehetővé tenné. Azaz, mivel a törvény nem követeli meg az arányosságot a jogos védelem Btk. 29. §-ának (1) bekezdése szerinti fogalmában, ha a védekezés egyébként szükséges, de a védekező az arányosságot túllépi úgy, hogy az nem ijedtségen vagy menthető felinduláson alapul, a jelenlegi szabályozás szerint a túllépőt fel kellene menteni, mivel a törvény csak a szükségességet követeli meg (ami megvalósul), az arányosságot ellenben nem (aminek a túllépése, pontosabban hiánya következik be). Ennek furcsa megnyilvánulása érhető tetten abban a paradox helyzetben, amelyben a Legfelsőbb Bíróság egy döntésében előbb kimondta a jogos védelem fennállását, majd azt, hogy az nem alkalmazható, mivel a védekezés olyan mértékben aránytalan volt.⁴⁵ A büntetőjogi felelősségnek egy a törvényben nem megkövetelt kategória hiányán alapuló megállapítása azonban ellenkezik a *nullum crimen sine lege* elvével. A helyzet rendezésére jogtechnikailag két megoldást tartok elképzelhetőnek: az egyik az, hogy a Btk. 29. § (1) bek. szabálya a szükségességet követően egészüljön ki azzal a szövegrésszel, hogy „és azzal arányos”. A másik pedig – és ez inkább tekintettel van más problémákra, nevezetesen a gondatlan sérelemokozás miatti felelősség negligálására –, hogy egy új (2) bekezdés írja elő azt, hogy „Aki a jogos védelem szükséges mértékét szándékosan túllépi, felelős ezért a cselekményért”.

Készítette: Mészáros Ádám

---

⁴³ Belovics Ervin (2009): i. m. 124., 203. o.

⁴⁴ BH, 2007/178.; BH, 2004/92.; BH, 2004/91.; BH, 1996/405.

⁴⁵ BH, 1998/464.

PÁLYÁZAT

BOZÓ CSABA – DÉRI ATTILA

A számítástechnikai alkalmazások térhódítása
a bünygyi technikában¹

Napjainkra az európai úgynevezett kontinentális joggyakorlatban a tárgyi bizonyítási eszközök túlsúlya vált jellemzővé. Ehhez azonban a tárgyi bizonyítékok feltárásának, összegyűjtési folyamatainak, az alkalmazott eljárásoknak, a bizonyítási eljárásban szereplő hivatalos és kirendelt személyeknek (lásd szakértői törvény) abszolút és relatív értelemben is hitelesnek, hitelt érdemlőnek kell lenniük. A bizonyítás egyik legalapvetőbb premisszája ez. A hitelesség személyi oldala a képzettség és a professzionalizmus igazolt megléte, a tárgyi oldal az alkalmazott módszerek és eljárások tudományosan igazolt validitása, amelyek a bizonyítási eljárásban megismételhetők és mérhető valószínűségekkel bírnak.

Az ötvenes években a rendőri szervek a kísérleti szakaszból világszerte kezdtek áttérni a lyukkártyás, esetleg dossziés nyilvántartásuk számítógépekre történő átvezetésére. A kezdeti sikertelenségek után megjelentek a számítógépes rendszereket érintő kételyek. A sikertelenség oka főként a komplex fejlesztés hiánya és az, hogy a számítógép rendőri hasznosításának módszerét kezdetben teljesen átengedték az informatikusoknak. Végül a külföldi példák alapján olyan munkacsoportok jöttek létre, amelyek mindkét munkaterületen jártas szakemberekből álltak. Így a szakmai igényeket a megfelelő informatikai tudással voltak képesek ötvözni, így indult el a Robotzsaru fejlesztése.

Déri Pál 1971-ben elsőként dolgozta ki az integrált bűnüldözési rendszer elméletét és gyakorlatát. Új, korszerű, komplex rendszer működtetését kellett megalkotni, amely elsőrendű távközlő eszközöket igényelt. Erre a legalkalmasabb – néhány ismert hátránya ellenére is – a rádiókapcsolat, hogy a legkülönbözőbb adottságú helyszínekről is megteremthető legyen az összeköttetés. Meg kellett szervezni továbbá a személyek, írások, tárgyak képeinek továbbítását. Megvalósítani például a mozaikképek távolból való összeállítását, vagy a központban tartózkodó szakértők ismereteinek még a helyszínen való hasznosítását az egyes bűnjelek vagy a helyszíni körülmények bemutatása által.

---

¹ A tanulmány fődíjas lett a Belügyminisztérium és a Belügyei Szemle szerkesztősége által kiírt pályázaton. A következőkben a pályázati anyag szerkesztett, rövidített változatát közöljük.

PÁLYÁZAT

Az adatbázisok korában már számos nyilvántartás és kriminalisztikai adatgyűjtemény segíti a helyszínes bűncselekmények nyomozását:

- a szokásos büntettek nyilvántartása;
- a fel nem derített bűncselekmények;
- a körözött vagy eltűnt személyek;
- az osztályba sorolást elősegítő tárgyi gyűjtemények;
- az igazgatásrendészeti jellegű adatok;
- más állami szervek, üzemek, intézmények stb. adatbankjai;
- ADFIS-nyilvántartás²;
- AFIS;
- képalapú adatbázisok;
- lábbelinyom-adatbázis (Bács-Kiskun megyében);
- szagminta-adatbázis (Bács-Kiskun megyében);
- némely szakértői területen úgynevezett összehasonlító mintagyűjteményként (például elemi szál, kábitószer stb.) helyi adatbázisok állnak rendelkezésre;
- nemzetközi adattárak.

A személyes adatot tartalmazó valamennyi adatbázis esetében felvetődik az adatvédelmi szabályoknak való szigorú megfelelés. A személyek azonosítása az úgynevezett biometrikus vagy fizikai jellemzőjük alapján történik. Jelenleg személyes adatnak tekinthető az az információ, amely valamely tartalmi ismeretet hordoz az adott személyről. Az emberi méltóság alapelvéből következően a személynek önrendelkezési joga van. Így az arc, a fül, de még a mozgás, mint fizikai adottság a személyes adat körébe tartozó információ. Tehát minden a személy azonosítására vonatkozó adat (például kéznyomat, hangminta), vagy ezek gyűjteménye személyes adat.

Az uniós és a hazai szabályozás

Az Európai Unióban az Európai Parlament és a Tanács 1995/46/EC számú közös irányelve tartalmazza a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályokat. Az irányelv kifejezetten kiemeli a szabályozási tárgykörből a tagállami hatáskörbe tartozó nemzetbiztonsági, bűnüldözési és belügyi célra végzett képi adatokat (ilyenek a videomegfigyelés során született adatok). Az 1999. május 1-jén hatályba lépő amszterdami szerződés tovább erősítette a tagál-

---

² Automatic DNA Fingerprint Identification System.

PÁLYÁZAT

---

lamok bel- és igazságügyi együttműködését, ennek nyilvánvaló következménye, hogy az említett adatok az együttműködés keretében más tagállamnak átadhatóvá válnak.

Az irányelv az adatkezelés célhoz kötöttségének elvét mondja ki, ebből egy másik alapelv, a készletre tárolás tilalma következik. Az adatokat csak a cél által meghatározott okkal és csak a szükséges ideig szabad tárolni.

A magyar szabályozás összhangban van az EU-irányelvekkel. A személyes adatok védelmét Magyarországon az 1992. évi LXIII. törvény teremtette meg az alkotmány 59. § (1) bekezdésében foglaltak alapján. Az adatvédelmi törvény követi a nemzetközi jogfejlődés tendenciáit, olyannyira, hogy fogalmi meghatározásai egyértelműen megfeleltethetők az uniós irányelveknek. A törvény 2. § 1. pontja definiálja a személyes adat fogalmát: „*bármely meghatározott természetes személlyel (érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. A személy különösen akkor tekinthető azonosíthatónak, ha őt – közvetlenül vagy közvetve – név, azonosító jel, illetőleg egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális, vagy szociális azonosságára jellemző tényező alapján azonosítani lehet.*”

A kriminálisztika szerint a nyom keletkezésében három tényező együttesen vesz részt:

- a nyomképző, amely a nyomképződési folyamat során a nyomhordozón nyomot hagy;
- a nyomhordozó, vagyis amelyn a nyomképző a nyomképződési folyamat során nyomot hagy;
- a nyomképződési folyamat, vagyis a kölcsönhatás módját meghatározó folyamat, amely meghatározza a nyom egyedi jellemzőit, fajtáját.

A kölcsönhatási folyamatban a vizsgálat célja dönti el, hogy az inkriminált tárgyak elemzésére nyomként vagy anyagmaradványként kerül sor. A nyom és az anyagmaradvány ilyen értelemben is szorosan összefüggő fogalmak, hiszen

- nyomként a nyomhordozón a nyomképző érintkező felületének formája (alakbeli sajátosság) a vizsgálat tárgya (például eszköznyom);
- anyagmaradvány, amikor is a felületek közötti kölcsönhatás során úgynevezett nyomkereszteződés alakul ki, és a nyomhordozón a nyomképző anyaga lerakódik, és ennek elemzése a vizsgálat tárgya (például járművek ütközésekor).

PÁLYÁZAT

Ezek szerint: „*Kriminalisztikai nyom valamennyi a vizsgált ügy szempontjából releváns objektum kölcsönhatása révén keletkező anyagi jellegű elváltozás (nyomok és anyagmaradványok egyaránt).*”

A nyomkutatás legfontosabb terepe a *helyszín*, eljárási formája a *szemle*, végrehajtásának taktikáját a *helyszíni szemle kriminalisztikai ajánlásai* alakítják.

Helyszínbiztosítás

A helyszín biztosítása során a cél a változtatások, változások megakadályozása. A helyszín biztosítása történhet passzív vagy aktív módon.

A passzív helyszínbiztosítás során a helyszínelők nem módosítják a helyszínt, csak a helyszín körülhatárolásáról, esetleg élőerős védelméről gondoskodnak.

Aktív helyszínbiztosítás során a helyszínelők a nyomok megőrzése érdekében olyan intézkedéseket végeznek, amelyek bár részben módosítják a helyszínt, de gondoskodnak a releváns nyomok megőrzéséről (például külső helyszínen az időjárástól letakarással védik a nyomokat, informatikai bűncselekmények esetén leválasztják a hálózatról a helyszínen lévő számítógépeket).

A helyszínelőnek a biztosítás során gyorsan kell felmérnie, hol vannak a helyszín valódi határai, hol lehetnek olyan érintett számítástechnikai eszközök, amelyek vezetékes vagy vezeték nélküli kapcsolattal csatlakoznak a szűk értelemben vett helyszínen lévő számítógéphez. Informatikai igazságügyi szakértők anekdotáznak arról, hogy a feltételezett helyszínt az elkövető internetes kamerával figyelte, és valamilyen távoli kapcsolaton keresztül megindozta (pontosabban szisztematikusan megsemmisítette) az érintett informatikai rendszer adatait.

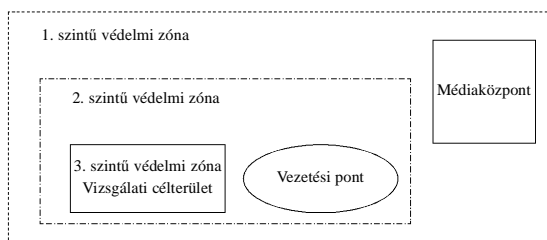
A helyszíneken javasolt a háromszintű biztosítás a következők szerint (lásd ábra).

A gépi azonosító rendszerek az 1950-es években jelentek meg. Elterjedésüket gátolta az akkor még drága és bonyolult elektronikai háttér. A számítástechnika fejlődésével egyidejűleg kezdtek elterjedni ezek az eszközök. A felhasználók egyre jobban belátták előnyeiket. A nyolcvanas évek végén már a nyugat-európai országokban sok helyen megtalálhatóak voltak. Magyarországon a kilencvenes évek második felében terjedt el.

Általában háromféle rendszerrel találkozhatunk. Az egyik a személyi igazolványon, útlevelemben található géppel olvasható OCR karakterkészlettel írt

PÁLYÁZAT

A helyszíni szemle zónás védelmi rendszere

jelsorozat. Ez a jelsorozat tartalmazza a nevet, állampolgárságot, születési időt, nemet, okmányszámot.

A másik, szintén elterjedt alkalmazás a vonalkód. A vonalkóddal leggyakrabban a kereskedelemben kapható termékeken találkozunk. A vonalkódot a termék csomagolására nyomtatják rá, költsége minimális. A vonalkódok a kereskedelmen kívül az élet egyéb területein is elterjedtek. Használják az iparban (például az autógyártásban), a légi közlekedésben, igazolványokon (például rendőrigazolvány), szerencseszelvényeken stb. A vonalkódoknak két fajtáját különböztetjük meg.

1. Az egydimenziós vonalkódok (a kereskedelemben használatos EAN–13 jelű kód is egydimenziós). A kereskedelmen kívül is legtöbbször az egydimenziós vonalkódot használják, közülük is a Kód128 jelű. A Kód128 vonalkóddal az angol abc összes betűjét, a számokat, valamint más abc-k karaktereit és vezérlő karaktereket is tudunk kódolni (lásd szerencseszelvények). A Kód128 mellett rengeteg típus létezik, ilyen például az I2of5, Kód39.
2. A másik nagy csoport a kétdimenziós vonalkódok. Ebben lényegesen több jelet tudunk kódolni, mint az egydimenziósban. Gyakorlatilag nemcsak egyedi azonosítók tárolására, hanem adatok átvitelére is használható. Ebben a csoportba tartozik a PDF–417 jelű halmozott kód. A karakterek sorfolytonosan vannak kódolva. Ez a típus a legelterjedtebb, a kétdimenziós vonalkódok több mint nyolcvan százaléka PDF–417 típusú. Kilenc hibajavító szintje van. A legrosszabb szintnél 2750 számjegy, vagy 1850 karakter, vagy 1108 byte információ tárolható. Erősebb hibajavítási szinteknél természetesen ez az érték csökken. A nyolcadik hibajavító szint esetében 830 karakter tárolható. Ennél a hibajavítási szintnél az adat akkor is visszaállítható, ha 54 százaléka megsérült (például bepiszkolódott a papír stb.). Lehetőségünk van

PÁLYÁZAT

---

több PDF-417 vonalkód összekapcsolására, és így a tárolt adat mennyisége növelhető. A gyakorlati életben sok helyen használják, például PDF-417 kódot találunk a rendőrigazolványon is. Szintén kétdimenziós kód a datamatrix és a QR-Code jelű vonalkód. Ezek úgynevezett mátrixkódok, mert az egyes kódszavak nem sorfolytonosan követik egymást. Mind a két vonalkód az iparban használatos, a QR-Code főleg Japánban. A hétköznapi életben akkor kezdtek elterjedni, amikor a fényképezőgépes mobiltelefonra megjelentek az olvasóprogramok. Az interneten generálhatunk datamatrix és QR-Code vonalkódokat a datamatrix.kaywa.com és a qrcode.kaywa.com oldalakon. Lehetőségünk van olyan vonalkódot létrehozni, amely a nevünket és elérhetőségünket VCARD protokoll szerint tárolja. Ha az ilyen kódot mobiltelefonnal beolvassuk, akkor a telefon eltárolja nevünket és az elérhetőségünket.

A gépi azonosító rendszerek harmadik nagy területe a rádiófrekvenciás azonosító rendszerek. Az áruházakban, könyvtárakban és a legújabb útlevelekben találkozunk ezekkel a rendszerekkel, amelyek a lopást hivatottak megakadályozni. A termékekbe, könyvekbe egy passzív RFID-chipet raknak. A kijáráshoz telepített érzékelők nemcsak rádióvevőt, hanem adót is tartalmaznak. Az adó állandóan sugároz, és elektromágneses teret hoz létre. Ennek az energiáját csapolja meg a chip, és az így kapott energiát felhasználva sugároz ki előre meghatározott kódolt jelsorozatot. A vevő ezt veszi, és további feldolgozás céljából továbbítja a hozzákapcsolt számítógépnek.

Az RFID lényegesen drágább, mint a vonalkód. A megtérülése függ a felhasználás módjától, lopás megelőzésére például kiváló. A vonalkódnál könnyebben kezelhető, nem kell az adathordozót a vonalkódolvásó által kibocsátott fénynyaláb alá tartani, lehetőség van távoli olvasásra is. Pont ez teszi sebezhetővé is, hiszen a chipen tárolt adatokat illetéktelenek is elérhetik.

A leírásból látszik, hogy vonalkódos, illetve RFID rendszerű gépi azonosító rendszerekben óriási lehetőség van, amelyet a rendőrségen nem használunk ki. A 2000-es évek elején az állami futárszolgálat tervezte a vonalkód bevezetését, de valamilyen ok miatt nem valósult meg.

Adatbázis-kapcsolatok

Egyedi esetekben is gyakran felvetődik a kérdés, de sokkal nagyobb eséllyel merül fel sorozat jellegű elkövetéseknél. Hogyan lehet az egyes adathalma-

zok között kapcsolatot találni? Az adathalászat célpontjai között megtalálhatók az adott cselekményre vonatkozó idő- és térbeliségre irányuló kérdések.

A térinformatika jobban vizualizálható, pontosabb képet alkot, hangsúlyosabban megjelenítve az események térbeliségét. Az adatfeldolgozás több időt igényel, mint a bűnüldözés korábbi idősorokra bontott manuális elemző módszere, a kiértékelés azonban pontosabb. Szemléletessége mellett a vizsgálati szempontok, az alternatív vizsgálati lehetőségek (verziók) könnyebb ellenőrizhetőséget tesznek lehetővé.

A kriminalisztika, de lényegében a kriminológia területén is – főként a társtudományok, határdiszciplinák által elért eredményekre támaszkodva – az informatikai támogatottság töretlen fejlődést mutat, és ez a tendencia a továbbiakban is prognosztizálható.

Specifikusan a bűnüldözés szolgálatába állított vívmányok jelentek meg a hazai bünygyi szakterületen. Igazán jelentős fejlődési kiindulópont a Robotzsaru rendszer egységes bevezetése volt, ami további kapcsolódási lehetőséget teremtett a részben már meglévő, civil vagy más speciális szolgálatok által kifejlesztett alkalmazásokhoz, másrészt adatbázisként is szolgál a térinformatikai elemzésekhez.

A digitalizált bűnüldözés egyelőre gyerekcipőben jár Magyarországon. Ez a korszak azonban az európai uniós környezet miatt számos fejlődési irányt tesz egyértelművé. Természetesen elsősorban az egyes adatbázisok közötti adatcseréről, jelzések rendszeréről jelenthető ki, hogy egyenértékű, bármely tagországot vesszük az összehasonlítás alapjául. Tényszerűen ezek működtetése alapvető nemzeti és uniós érdek.

A kiemelt adatbázisok által produkált, elért eredmények azonban megvilágítják a fejlődés egyik lehetséges útját. A helyszíni szemlék vizsgálati gyakorlatából azonban Európa-szerte hiányzik a folyamatok teljes körű minőségbiztosítása. Az európai tapasztalatokat szemlélve megállapítható az egyértelmű törekvés a módszerek, folyamatok egységesítő gyakorlatának kialakítására. Elsődleges azoknak a protokoll-leírásoknak az elkészítése, majd mind az oktatásba, mind a helyszíni és laboratóriumi gyakorlatba integrálása, amely az ORFK Oktatási Igazgatóságának kezdeményezésére elkezdődött.

A cél egy a teljes folyamatot regisztráló, elemző-feldolgozó, kiértékelő rendszer működtetése. Ennek a folyamatnak egy lényeges eleme lehet, amely egyes vélemények szerint támogatón hatna a kijelölt célok eléréséhez, ez pedig a bünygyi térinformatikai alkalmazások fejlesztése.

A rendszernek több alrendszerre szükséges tagolódnia, lényegében az egyes szakterületek szerint. Kiemelten elsősorban a bünygyi területet érintő

lehetőségekkel foglalkozunk. Az egyes lekérdezhető adatbázisokon túl többé-kevésbé kidolgozott kereső- és adatelemző rendszerek léteznek rendszerített alkalmazásként, illetve a már tesztelt kategóriában is.

Valamennyi kereső és elemző-értékelő alkalmazásra jellemző, hogy az értelmezési tartománya a tér-idő-esemény koordinátarendszerben található.

Kijelenthető tehát, hogy alapvető szükséglet, igény eredményeként jelenik meg minden olyan alkalmazás, amely egy adott vagy kérdéses tárgy, személy vagy esemény pozícióját határozza meg törekedve arra, hogy minél precízebben tegye ezt lehetővé.

A térinformatika³ kriminalisztikai alkalmazása a bűnjelek térbeli elhelyezkedésének azonosítására

A földrajzi helymeghatározás több ezer éves története során az elmúlt 35 év fejlesztései hozták a legnagyobb változást, mind a módszerek, mind a lehetőségek tekintetében.

A hagyományos, földi pontról földi pontra történő mérések mellett megjelentek az űrtechnika melléktermékei, a kozmikus és szatellita módszerek.

A helymeghatározás módszerei:

- abszolút vagy relatív,
- statikus vagy kinematikus.

Az abszolút helymeghatározás egy független, egyponτος meghatározás, ahol a koordinátákat kód mérésből, pszeudo-távolság-meghatározásból kapjuk a WGS-84 koordinátarendszerben, a méréssel egy időben. Ehhez a mérési módszerhez egy vevőkészülék szükséges.

A relatív helymeghatározás a pszeudo-távolság vagy vivőfázis szimultán mérését jelenti két vagy több ponton, ugyanazon holdakra. Ehhez a mérési módszerhez legalább két vevőkészülék szükséges. Fázismérésnél a relatív pontosság 1 ppm.

A kapott koordináták a referenciaponthoz viszonyított értékek.

---

³ Bartha Csaba: A műholdas helymeghatározás elve és gyakorlati alkalmazása. <http://www.musze-roldal.hu>

**Térinformatikai alkalmazási lehetőségek –
a gyakorlati alkalmazás kísérletei Bács-Kiskun megyében**

A helyszíni szemlék pozicionálása

A Kecskemét illetékességi területén előforduló bűncselekményeknél a helyszínekre vonuláskor az ügyeletes bűnügyi technikusok a mindennapi gyakorlatban alkalmazzák a mobil GPS-készülékeket. Nemcsak az úti cél azonosításában, hanem igény esetén a kitérőút kijelölésére a későbbi eljárási cselekményekhez a pontos koordináták rögzítése is megtörténik. Ez különösen a helyrajzi számmal nem jelölt vagy nehezen azonosítható címek esetében jelent nagy segítséget. A nagy, nehezen behatárolható helyszínek esetében kiemelt jelentőségű. Egyrészt pontos területhatárolást tesz lehetővé, másrészt a rögzített objektumok későbbi azonosítását, feldolgozását teszi könnyen hozzáférhetővé. Ezáltal precízen dokumentálható a bűnjelleg egy-máshoz való viszonya, térbeli elhelyezkedése.

A bűncselekmények helyszínén a különféle tárgyak (például fegyver, töltény, hüvely stb.) szakszerű keresése könnyebben tervezhető.

Az ismeretlen környezetben a bűnügyi technikai és természetesen az egyéb bűnügyi munka is könnyebben átlátható, tervezhető.

A későbbi eljárási cselekmények során az ily módon dokumentált adatok segítségével hitelesebben végrehajthatók az egyes feladatok (például bizonyítási kísérlet, szakértői vizsgálat).

A szakértői vizsgálatok közül a fegyverszakértői vizsgálatoknál különösen a változatos domborzati viszonyok és a különféle tereptárgyak jelenléte esetében fontos a paraméterek, koordináták alkalmazása⁴.

Egy esetleges esemény bekövetkezésekor az esemény pontos rekonstrukciója mellett kiemelt jelentőségű az áldozatok azonosítása, a tárgyak és áldozatok helyzetének felmérése.

A katasztrófáknál az egyes veszélyes vagy fertőző anyagok térbeli terjedése is csak térinformatikai adatok ismeretében prognosztizálható.

Hasonlóképpen, egyes szennyeződések behatárolásához, terjedésének valószínűsítéséhez, illetve a korrekt haváriatervek elkészítéséhez elengedhetetlenül fontos a térinformatikai adatok rögzítése.

Segít a természetkárosítás mértékének a későbbi büntetőeljárásban a cselekmény súlyának meghatározásában, valamint a különféle védelesei kate-

---

⁴ Nagy Tivadar: A „vadászbaesetek” során felmerülő speciális bűnügyi technikai feladatok. Bűnügyi Technikai Országos Értekezlet, Salgótarján, 2006

góriába sorolt élőlények előfordulásával és a hivatalosan regisztrált adatokkal (például élőhely) való összehasonlításban.

A mérések elvégzésére a Magellán Mobilmapper6 készüléket alkalmaztuk. A szoftveres felmérések a Digiterra explorerrel készülnek. Az utófeldolgozásra alternatív lehetőségként az ArcGIS szoftver desktop változatát kaptuk meg tesztelésre.

Összefüggések felismerése – informatikai hálózatok

Az 1980-as és a kilencvenes évek óriási fejlődést hoztak a számítástechnika területén, ami lehetővé tette, hogy a számítógépek először kísérleti jelleggel, majd tömegesen megjelenjenek a rendőrségen. A rendszerváltozás után a bűncselekmények száma ugrásszerűen megnőtt. Igény mutatkozott arra, hogy a nyomozati munka során felkutatott információk rendszerezésére igénybe vegyék a számítógépek segítségét.

A rendőrségen a kilencvenes években országos és területi szinten is elkezdődött a bünygyi rendszerek fejlesztése. A párhuzamosan fejlesztett programrendszerek közül a Robotzsaru került ki győztesként.

A rendőrség 2000. január 1-jén vezette be a Robotzsaru rendszert, amely ekkor csak a rendőrkapitánysági elemből állt. Ez magában foglalta a kliensgépeken futó szoftvert (Robotzsaru–2000) és a rendőrkapitánysági Novell szervereken található adatbázist. A programot 1999 őszén telepítették a rendőrkapitányságokra. A megyében az első telepítést a fejlesztők végezték. A próbatelepítésre a megyeszékhelyhez közeli kis rendőrkapitányságon került sor. A telepítés során több probléma merült fel, amelyeket a fejlesztők csak úgy tudtak megoldani, hogy átparaméterezték a szerveren futó operációs rendszert.

A Robotzsaru–2000 program csak a bünygyi ügykezelést és ügyfeldolgozást támogatta. Az ügykezelés során megvalósult a bünygyek iktatása, lezárása. Az ügyfeldolgozó modulban lehetővé vált a személyek, események, tárgyak főbb (releváns) adatainak rögzítése. Ugyanebben a modulban programozzák az irat-előállításra szolgáló részt. A nyomozók a programban készíthetik el a bünygyek iratait. Megkönnyíti az iratok elkészítését, hogy a program felajánlja a már rögzített adatokat.

A későbbiekben elkészültek a többi munkafolyamatot támogató programrészek is, vagyis az általános iktatói, ügyeleti, közbiztonság modulok. Az országos adatgyűjtés támogatására elkészült a NetZsaru-rendszer, amely egy

PÁLYÁZAT

---

központi adatbázisból és a ráépülő webes elérésű programból áll. A rendőrkapitánysági Novell szerverekre telepítettek egy kommunikációs programot, amely a helyi Robotzsaru-adatbázisból küldte a releváns adatokat a NetZsaru szerverére. Az iratok nem tárolódnak a NetZsaru szerverén. Ha a felhasználó iratokat akar megtekinteni a NetZsaru programban, akkor azokat közvetve a rendőrkapitánysági adatbázisból kérdezi le.

A rendszer életében nagy változást hozott 2007. Ebben az évben a Robotzsaru–2000 programot felváltotta a Robotzsaru-NEO program. A váltás minőségi ugrást jelentett, viszont a program használatához a meglévő informatikai infrastruktúra szűknek bizonyult. A Robotzsaru-NEO program, ellentétben az előző programmal, központi adatbázisszervert használ. Az adatbázisszervereket régióként telepítették. A Robotzsaru-NEO kommunikációigénye lényegesen kevesebb, mint a Robotzsaru–2000 esetében, így módon lehetővé vált a rendőrörsökön, körzeti megbízotti irodákban a program online használata. A szerverek elhelyezéséből adódóan a Robotzsaru-NEO program összes kommunikációja távadatátviteli hálózaton keresztül zajlik, azt nagyon megterheli, mert nem a Robotzsaru-NEO program használatára volt méretezve. A program sebessége lényegesen alatta maradt az előző szoftverének. Ennek nemcsak az adatátviteli hálózat szűk keresztmetszete az oka, hanem az adatbázisszervereknél tapasztalható lassabb adatelérés is. 2008-ban a szabálysértési modul került a programba. Szintén abban az évben a jogszabályoknak megfeleltették az iktatói modult. Ez azt jelentette, hogy a teljes ügyviteli munkafolyamat programozták, az érkeztetéstől a selejtezésig. Az elmúlt két évben is további funkciók kerültek be a Robotzsaru-NEO programba. A fejlesztések nyomán a program mérete megnőtt. Ez további problémákat hozott felszínre. A rendőrség számítógép-állományának jelentős része néhány 100 MB méretű operatív memóriával bír. Az operációs rendszer (Windows 98, Windows XP), a Robotzsaru-NEO és a szintén egyre növekvő víruskezelő és egyéb programok már alig férnek el az operatív memóriában. Több esetben meg kellett növelni a lapozó fájl méretét, ami szintén lassulást okozott.

Szintén jelentős probléma, hogy a rendőrség számítógépei oly mértékben elavultak, hogy részükön csak Windows 98 operációs rendszer futtatható elviselhető sebességgel. A Windows 98 nagyon elavult, programokat is alig fejlesztenek már rá. A víruskeresés is nagyon nehezen oldható meg. A Robotzsaru-fejlesztőknek is párhuzamosan kell programozniuk Windows 98 és Windows XP operációs rendszerekre.

Az állomány hozzáállása is nehezítette a Robotzsaru–2000 bevezetését. Gyakorlatilag néhány hét alatt kellett átállni az írógépről a számítógép hasz-

nálatára. Ez sokaknak nehéz volt, mert írógéppel sokkal könnyebben és gyorsabban tudták az irataikat elkészíteni. Másrészről sok nyomozó akkor látott először számítógépet. A számítógép alapvető kezelésével sem voltak tisztában. Nem ismerték sem az operációs rendszer, sem a felhasználói programok (Word, Excel, internet böngésző) használatát. Szintén ellenérzést váltott és vált ki napjainkban is, hogy a programot sokszor félkész állapotban bocsátják a felhasználók rendelkezésére. Ez az úgynevezett „éles teszt”. A program fejlesztésekor a kezelhetőség nem volt elsődleges szempont, ezért az állomány ellenkezése csak lassan csökkent.

Az elmúlt tíz évben a Robotzsaru rendszer átformálta a rendőrséget. A Robotzsaru-NEO használata bonyolult, a program rosszul modellezi a rendőrségen kialakult munkafolyamatokat. Mindenképpen szükség lenne a program ésszerűsítésére, hogy használata egyszerűbbé váljon. Égető probléma az infrastruktúra modernizálása. Sajnos nem egy irodában olyan számítógépet találunk, amelyen a program nagyon lassan fut, percek telnek el, hogy betöltődjön, és használata is nagyon lassú. A hardver cseréje elodázhatatlan.

A kollégák idegenkedése csökkent, ez egyrészt abból adódott, hogy a dolgozók megszokták a számítógépet, azon belül a Robotzsaru-NEO használatát, sokan már otthon is használnak számítógépeket egyszerűbb szövegszerkesztési feladatokra, internetezésre. Másrészről az idősebb dolgozók elemek nyugdíjba, a fiatalok pedig már az iskolában elsajátították a számítógép használatát.

A program kezelésének könnyítése meggyorsítaná a munkát, és a kollégák szívesebben használnák azokat a funkciókat is, amelyeket jelenleg nem vagy csak azért használnak, hogy eleget tegyenek a hatályos normáknak.

A Robotzsaru-NEO fejlesztései

A fejlesztési lehetőségek részletezése előtt le kell szögezni, hogy az informatikai fejlesztéseknek is ára van. Ezt az árat kell szembe állítani a fejlesztéstől várható előnyökkel. Ezek az előnyök lehetnek olyan funkciók, amelyek hagyományos úton elérhetetlenek maradtak volna, gondolunk itt az ügyek távoli eléréssel történő azonnali megtekintésére akár a parancsnokok, a megyei, az országos szakirányítás, illetve az ügyészség részéről. Szintén az előnyök közé soroljuk, hogy lehetőség nyílik a gyorsabb, hatékonyabb munkavégzésre és koordinációra, ezáltal a feladatok végrehajtása alaposabb, eredményesebb lehet. Az előnyök és hátrányok mérlegelése a vezetői döntés alapja.

PÁLYÁZAT

Mielőtt a program fejlesztését részleteznénk, általánosságban javasoljuk az avionikában elterjedt „dark cockpit” koncepciót, vagyis amikor semmi plusz-információ nem jelenik meg a monitoron, ami nem az adott munkafolyamathoz tartozik (például bűntügyek iktatásakor a tárgykör bekérésének lehetősége).

A továbbiakban a Robotzsaru-NEO program részletes fejlesztési lehetőségeiről lesz szó, amit két részre bontunk. Az első részben a program használatának könnyítését szolgáló fejlesztésekről, szabályozásról, a második részben pedig az új funkciókról lesz szó.

A program használatának legproblémásabb része az ügykezelési programrészek kezelése. A kollégák nem ismerik a szabályzatot, és sokszor felesleges adminisztrációs tehernek érzik a Robotzsaru-NEO programban is elvégezni azokat az ügykezelési munkafolyamatokat, amelyeket az iraton már elvégeztek. E hozzáállás megfordítása érdekében változtatni kell a programon.

Az elektronikus átadókönyvet úgy kell átalakítani, hogy innen is lehessen indítani az ügykezelési műveleteket. Ilyen ügykezelési művelet lehet a szignálás, a kiadmányozás és az expedálás.

Az elektronikus átadókönyv indításakor a program tudja, hogy melyik ügyet, iratot miért küldték az adott felhasználóhoz. Az átadókönyvben az adott ügyet, iratot kiválasztva lehetőség nyílik arra, hogy az ügyhöz tartozó ügykezelési munkafolyamatot a felhasználó az ügy átvétele nélkül az elektronikus átadókönyvből behívható rutinnal végezze el.

Mindezt a következő példával érzékeltetnénk. Az iratok elkészítésekor a program tudja, hogy ki az aláíró. Az irat hitelesítésekor lehetőség lenne azonnali kiadmányozásra. Abban az esetben, ha az irat készítője a kiadmányozó is, akkor a program automatikusan iktatja az iratot alszámra, és kiadmányozza. Ha a programba rögzítve van az irat címzettje is, és a címzettnek van Robotzsaru-jogosultsága is, akkor a program az iratot automatikusan továbbítja.

Abban az esetben, ha a kiadmányozó más, mint az irat készítője, az irat hitelesítésekor a program automatikusan átküldi az iratot a kiadmányozóhoz. A kiadmányozó az F8 billentyű lenyomásával behozza az elektronikus átadókönyvet. Az elektronikus átadókönyvben a kiadmányozásra átküldött iratra lépve megjelenne a kiadmányozás nyomógomb, ezt megnyomva aktív lesz a kiadmányozó modul. Az iratot meg lehet tekinteni, bele lehet javítani. Abban az esetben, ha az irat megfelelő, akkor azt a kiadmányozó kiadmányozza. Az irat csak ekkor iktatódik be alszámra. Ha ismert a címzett, és van Robotzsaru-jogosultsága, akkor a program automatikusan elküldi neki az iratot.

Jelenleg vannak olyan feladatok, amelyeket csak a vezető végezhet el, így garantált az adott feladat megfelelő szintű teljesítése. Ilyen például a szolgálá-

PÁLYÁZAT

---

ti napló pénzügyi hitelesítése. Úgy gondolom, hogy ezeket a munkafolyamatokat is rá lehetne bízni más személyre, és a vezetőknek csak a munkafolyamat során előállított iratot kell kiadmányoznia. Az irattal egyidejűleg előállított, kigyűjtött adatok csak a kiadmányozáskor küldődnének el a szerverre.

Az előzőekben leírtakhoz hasonlóan gondoljuk a bűnügyi statisztikai lap (ENYÜBS) vezetői hitelesítését is. A nyomozó által elkészített lapot a vezető hitelesíti, és az ügy lezárásakor automatikusan küldődik az ügyészségre vagy a statisztikai adatbázisba.

Másik probléma, hogy a Robotzsaru-NEO programban a helyettesítés nincs megoldva. Javasoljuk, hogy minden felhasználó ideiglenes jelleggel vagy tartósan ki tudjon jelölni egy vagy több személyt, aki megkapja az adott felhasználónak küldött iratokat is. A helyettesítő a megkapott iratokon ugyanazokat a műveleteket el tudná végezni, mint az, akit helyettesít. A helyettesítőt az adott dolgozó vezetője jelölné ki.

Az Robotzsarun belüli iratpostázáskor az érkeztetést és a postabontást automatizálni lehetne, hiszen a program ismeri a küldő szervet, a küldő személyt, a küldött irat iktatási számát és a tárgyát.

Jelenleg a program az iktatási művelet elején mondja meg a soron következő üres iktatószámot, viszont az iktatószámot az iktatás végén adja az iratnak. Ha egyidejűleg több számítógépen párhuzamos iktatás folyik, az iktatók elvehetik egymástól az iktatószámot. Az iratkezelés könnyítése érdekében javasoljuk, hogy az iktatószámot az iktatói munkafolyamat végén írja ki a számítógép.

Az ügykezelésben az ideiglenes irattár műveletek végrehajtása munkaigényes feladat. Jelenleg sok rendőri szervnél helyhiány, praktikuság és egyéb okból a segédhivatalban van az ideiglenes irattár is. Az ügyek ideiglenes irattárba helyezését, majd a végleges irattárba történő áthelyezését is a segédhivatalban végzik. Az ideiglenes irattárból a végleges irattárba történő áthelyezés pluszmunkát jelent, ami a jelenlegi körülmények között a nagy ügyforgalmú kapitányságokon nehezen megvalósítható. A végleges irattárba helyezés és a selejtezés nagyon lassan halad, mert a program minden egyes tételnél kommunikál a szerverrel. Javasoljuk, hogy az ügyek végleges irattárba helyezését, illetve selejtezésre kijelölését végző programmodul a helyi adatbázisba gyűjtse a felhasználó által bevitt adatokat, és a modulból történő kilépéskor kommunikáljon a szerverrel.

Jelenleg a program az irattárba kerülő ügyeket az irattárba helyező nevének hagyja. Ez a megoldás olyan problémát vet fel, hogy ha az ügykezelő máshova megy dolgozni, az összes addig általa irattározott anyagot le kell venni a nevével. Erre született az a javaslat, hogy az irattárnak fiktív szervezetet kell

PÁLYÁZAT

---

létrehozni. A fiktív szervezeti egységek sem jelentenek általános megoldást, mert ebben az esetben a programban szereplő szervezetek nem követik az állománytáblát, és ez a későbbi fejlesztéseknél esetleg gondot okozhat. Javasoljuk, hogy a program az irattározásnál rendelje hozzá az ügyhöz az irattár megnevezést, és az ügy egyetlen személyhez se tartozzon.

Az ENYÜBS-adatlap kitöltésének átalakítása

Az ENYÜBS statisztikai rendszer a bűnözés alakulásának és a rendőrség munkájának egyik legfontosabb mérőeszköze.

Az ENYÜBS statisztikai adatlapokat a nyomozó tölti ki a nyomozás lezárásakor a Robotzsaru-NEO program segítségével. A nyomozó behívja az adatlap kitöltő modult. A megjelenő felület az adatlap mása. Az adatbeviteli mezők egy része ki van töltve a programba előzetesen bevitt adatok alapján. A többi mezőt a nyomozó tölti ki. A program az adatlap mezői közötti összefüggéseket ellenőrzi a BM által biztosított alprogrammal.

Ha a bevitt adatok hibásak, akkor a nyomozó javítja az adatokat, míg az adatlap jó lesz. Azokat az adatokat, amelyeket a program már beajánlott, csakis az adatlapkitöltő részből kilépve, az ügykarbantartást behíva lehet javítani. Az adatkarbantartást befejezve vissza kell lépni az adatlapkitöltő modulba, és ott frissíteni az adatlap mezőit. Csak ekkor emelődnek be az adatlapba az adatok. Az adatlap frissítésekor elvesznek azoknak mezőknek az adatai, amelyek nem a program adataiból emelődnek be, hanem a nyomozó írja be. Ezeket a mezőket újra ki kell tölteni.

Javasoljuk, hogy az ENYÜBS statisztikai lap kitöltésekor is lehessen javítani a beajánlott adatokat, és ezek a javítások visszahatóan átíródnának az ügyadatokat tartalmazó adatbázisba. Így egyszerűbbé, gyorsabbá válna a statisztikai lap kitöltése.

A Robotzsaru-NEO programban kibővültek a felhasználók lehetőségei, a regionális adatbázis lehetővé tette ugyanis, hogy más rendőrkapitányságról is be tudjunk jelentkezni. Szintén kibővültek a parancsnokok és a rendszergazdák lehetőségei is, hiszen az irodájukból ellenőrizhetik a más kapitányságokon dolgozók munkáját, illetve karbantarthatják az adott kapitányság rendszerét.

Az új lehetőségekkel csak úgy tudunk élni, hogy az adott kapitányságra felhasználóként felvisszük a megyei rendszergazdákat, parancsnokokat, ellenőrzéssel megbízott kollégákat. Egy személy több szervezetben történő szerepeltetése még mindig nehézségeket okoz.

Javasoljuk, hogy a jogosultsági rendszerben a szerepkörök beállításánál legyen lehetőség az alárendelt rendőrkapitányságok kiválasztására. Az adott felhasználó a kiválasztott rendőrkapitányságra is megkapná a jogosultságot. Ennek több előnye lenne: a felhasználót csak egy szervezetbe kellene felvenni; a felhasználó adatainak karbantartása könnyebbé válna; a helyi rendszergazda nem tudná a jogosultságát átírni.

A program fejlesztésének szabályozása

A program fejlesztése nem felel meg az élet követelményeinek. A fejlesztők a jogszabályi változások és a rendőrség igénye szerint rendszeresen átírják a programot, és kiadnak újabb verziókat. Tapasztalataink alapján leszögezhető, hogy az új verziók rendőrszakmai szempontok alapján nincsenek letesztelve. Programhiba ritkán fordul elő, a fejlesztői akarat viszont sokszor nem találkozik a gyakorlattal. Abban az esetben, ha egy új, a programban eddig még nem modellezett területre készül programmodul, akkor hónapokig „élelteszt-üzem” folyik, mire az új modul sikerül annyira átírni, hogy az mindenben megfeleljen a normáknak és a kialakult gyakorlatnak. Eddigi tapasztalatunk szerint egyszer sem készült el úgy egy fejlesztés, hogy rögtön alkalmas lett volna a bevezetésre. Az „éles teszt” bevett gyakorlat, a fejlesztők szerint azért van rá szükség, mert kevés idő volt a fejlesztésre.

Javasoljuk, hogy ha felmerül egy új programmodul bevezetésének az igénye, akkor az adott szakterület vezetése a programrész megrendelése előtt mérje fel a jogszabályi környezetet, valamint a kialakult gyakorlatot, és ennek megfelelően a kérdéses munkafolyamatokat részletesen szabályozza normákkal, majd készítsen rendszertervet a fejlesztőknek. A fejlesztők a rendszerterv alapján végezzék el a programmodul fejlesztését. A kész programmodult a megrendelő tesztelje, majd ha annak működését mindenben megfelelőnek találja, rendelje el a bevezetését.

Jelenleg mentori rendszerben történik az oktatás. Rendőr-főkapitányságonként néhány kollégát oktatnak a fejlesztők, majd ők adják tovább a rendőrkapitánysági mentoroknak és a főkapitányság állományának. A Robotzsaru-2000, majd a Robotzsaru-NEO bevezetésekor kampányszerűen folyt az oktatás. Mindkét alkalommal országosan ötezerszáz kolléga oktatása történt meg.

Jelenleg a mentorokat csak az új modulok (például: szabálysértési modul, ügyészi modul) bevezetésekor oktatják. A program változásairól kapott leírás

PÁLYÁZAT

---

nem pontos, a rendszergazdák, mentorok számára nehezen vagy alig követhető. Az is probléma, hogy a mentorok egy része nem is azon a szakterületen dolgozik, amelyet oktatnia kell, így a felvetett problémákat nem érti, nem tud megoldást nyújtani rájuk. Az új dolgozók oktatását sok esetben az adott szakterületen dolgozó kollégák végzik el.

A kialakult rendszerben megvan annak a veszélye, hogy a kapitányságon dolgozók egy idő után nem a fejlesztők akarata, illetve a rendszertervben leírtak szerint használják a programot.

További gond, hogy a rendőr-főkapitányságokon az oktatásra használt számítógépterem szűkös, a mentorok csatolt munkakörben végzik az oktatást. A rendőrkapitányságokon nincs oktatókabinet. A körülmények miatt nincs lehetőség az állomány újraoktatására.

Jelenleg az oktatáshoz használt tananyag csak az alapvető munkafolyamatokra tér ki. Az oktatóprogram régi, elavult, nem követi az éles program változásait, a lehető leggyorsabban aktualizálni kellene. A program új verzióit csak akkor lehetne kiadni, ha az oktatóverziója is elkészül. Ez nemcsak az oktatást könnyítené meg, hanem lehetővé válna az új programrészek kipróbálása is. Az oktatás céljából rendelkezésre álló virtuális rendőrkapitányságok száma a jelenlegi oktatókabinetekhez elegendő.

A program hibáüzenetei hiányosak, nehezen segítik a felhasználókat. A program használata közben felmerülő hibák jelentős részét orvosolják a rendszergazdák. Amelyik hibára ők sem tudják a választ, telefonon segítséget kérnek a fejlesztőtől (support). Szükség lenne bővebb hibáüzenetekre, vagy egy listára, hogy az adott hibáüzenetnél mi a rendszergazda teendője.

A leírtakból kitűnik, hogy a jelenlegi oktatási rendszer nehézkes, nem korszerű. A kollégák nem tudják követni a program változásait.

Szükséges az oktatási és támogatási rendszer átalakítása. Törekedni kell arra, hogy a naprakész ismeretek a rendőrség minden egyes dolgozójához eljussanak.

Az oktatási kapacitás kibővítésére nem látunk lehetőséget. A felhasználók továbbképzésére megoldás csak a megfelelő oktatási anyag egyéni elsajátítása lehet.

A programhoz kétszintű leírást tartunk jónak. Az egyik a fejlesztők által adott szakterület előadóival együttműködve minden munkafolyamatra elkészített listaszerű leírás. A leírást minden verzió kiadásakor aktualizálni kell. A leírást lehetne a súgóba beleírni, vagy külön fájlban a programhoz mellékelni. Ebben a leírásban csak az adott munkafolyamat elvégzéséhez szükséges teendők legyenek felsorolva, a főmenüből kiindulva. Ezáltal az egész állomány

PÁLYÁZAT

---

egységes útmutatást kap a program használatához, csökkenne a support munkaterhelése. A fluktuáció miatti problémák is jelentősen csökkennének.

A másik szint egy átfogó, a program működését magyarázó, esetleg az oktatásban tankönyvként is használható bővebb leírás. Ezt lehetne használni a program működésének elsajátítására. Ennek a leírásnak is követnie kell a program változásait.

A bűnügyi munka hatékonyságát növelő fejlesztések

A rendőrségnek a 2011-es esztendőben is nagy próbatételekre kell megoldást találnia. A feladatok egy része folyamatos egyeztetéseket kíván az érintett szaktárcákkal, más esetekben a társadalmi szervezetekkel, intézményekkel már eddig is meglévő együttműködés területeit kell bővíteni. Másrészt a szervezet működését a belső, még meglévő források felhasználásával kell javítani.

A bűnügyi technika az utóbbi években jelentős változáson ment át. Egyrészt a személyi állomány változott az intenzív fluktuáció következtében, ami alapvetően korábban nem volt jellemző erre a területre. Ez a viszonylag gyors változás magával hozta, hogy a csaknem ötven éven át tartó folyamatos fejlődés, a tudás egészen 1996-ig töretlenül zajló felhalmozódása lelassult. Ekkor szűnt meg az ORFK-n a bűnügyi technikai osztály. Az osztály tevékenységét részben a megyei főkapitányságok osztályvezetői vették át, így azonban a bűnügyi technika egységes szakmai irányítás nélkül maradt. Ez vezetett oda, hogy jelentősebb egyenlőtlenségek alakultak ki az ország egységei között. E folyamat utolsó fázisa volt a rendőrség szakértőktől való megfosztása.

A célok között szerepel, hogy a rossz hatékonyságú szakértői vizsgálatok területén a feltételeket javítani szükséges, és korszerű elvek szerint belső kriminalisztikai hálózatot kell kialakítani.

A kriminalisztikai hálózat

Jelenleg a kriminalisztikai nyomok – különös tekintettel a nyomszakértői területre – egységes elvek, standardok szerinti feldolgozása hiányt szenved (néhány területet kivéve, például daktiloszkópia). A jellemzők és digitalizált képek alapján automatikusan és direkt generált keresés segítségével találatok szerezhetők az adatbázisból, ez aztán további feldolgozást, elemzést tesz le-

PÁLYÁZAT

---

hetővé. Ez a bűnügyek sorozat jellegét, egyben felderítését segítő alkalmazások gyakorlatba való fokozatos bevezetését igényli.

Az informatikai alkalmazás csak megalapozott, egységesített bűnügyi technikai tevékenység mellett lehet igazán hatékony, ezért szükség van a protokollrendszer kidolgozására. A különböző helyszíneken meg kell határozni a végrehajtás módját, sorrendjét, lényegében lehetővé tenni a technológiai folyamatok „minőségbiztosítását”.

Gondoskodni kell azoknak az új lehetőségeknek a vizsgálatáról, amelyeket célszerű és indokolt a módszerek közé illeszteni. Az ily módon javasolt eljárásokat mind a bűnügyi technikusok oktatásába, mind a napi rutinba be kell vezetni.

Az új módszerek megismerésére jelenleg kevés az intézményesen támogatott lehetőség, pedig számos olyan fórum létezik, amelyekhez ha hozzá lehetne férni, az már önmagában is jelentős mértékben szülhet szakmai igényességet a fejlődésre. Szakmai informatikai fórumot, digitális könyvtárat és ehhez elektronikai hozzáférési lehetőséget kell teremteni az egységeknél azoknak, akik teljesítették az előírt szakmai követelményeket. Ők a későbbiekben megfelelő irányítás mellett egyfajta fejlesztési potenciált alkothatnak.

Fel kell mérni azokat az ismert technológiai megoldásokat, amelyek már jelenleg is könnyen megvalósítható módszert nyújtanak a helyszíni anyagmaradványok gyors elemzésére. Ilyen eszközzel kapcsolatban még kevés tapasztalat gyűlt össze. Eredményes lehet a helyszíni elemanalízisre alkalmas készülék (XRF) használata például tüzeseteknél, talajvizsgálatoknál, a környezetkárosítással összefüggő bűncselekményeknél, ismeretlen eredetű anyagok azonnali vizsgálatánál, vagy akár közlekedési baleseteknél, fegyverrel elkövetett bűncselekmények nyomozásánál.

Az eddigiekben azokat a fejlesztéseket vettük számba, amelyek a program hatékonyságát növelik, de új képességeket nem tartalmaznak. A továbbiakban a bűnügyi munka hatékonyságát növelő fejlesztésekről lesz szó.

A következő fejlesztéseket azért tartjuk fontosnak, mert közvetlenül a nyomozónak ad hatékony eszközöket. Nem kell írni megkereséseket, nem kell várni napokat, akár heteket az eredményre, így javul a használatuk gyakorisága.

Telefonhíváslista-feldolgozás

A bűnügyek nyomozásában fontos a híváslista-elemzés: az elkövetőt nemegyszer a híváslista segített megtalálni.

PÁLYÁZAT

Jelenleg néhány kiképzett munkatárs végzi a híváslista-elemzést. A nyomozás eredményességének elősegítése érdekében fontos a felhalmozott tapasztalatok közkinccsé tétele, és mindezt egy könnyen kezelhető, minden nyomozó által hozzáférhető programban megvalósítani. Legkézenfekvőbb megoldásként a Robotzsaru-NEO programban egy híváselemző modul elkészítését tartjuk szükségesnek.

A modul kezelését úgy kell megoldani, hogy a nyomozók is könnyen használhassák. Ezzel a nyomozók számára elérhetővé válnak az egyszerűbb híváslista-elemzések, így várhatóan megnövekszik alkalmazásuk gyakorisága is.

A modulnak a következő feltételeknek kell eleget tennie:

- be tudja olvasni a különböző telefontársaságok híváslistáit, azokat tárolni kell a bűnügyekhez rendelve;
- a listák alapján fel tudja deríteni az egyes személyek kapcsolatait, két vagy több személy egymás közötti kapcsolatait, illetve közös ismerőseiket;
- tudjon gyakoriságot számolni;
- fel tudja deríteni az egyes kapcsolatokhoz tartozó hívási szokásokat (kapcsolatok típusa: csak sms, mms, kétirányú hívás a jellemző, vagy csak az egyik hívja a másikat, a hívásoknak a hét napjai, illetve napszak szerinti megoszlása, a hívási szokások);
- ki tudja szűrni a különböző időpontokban és tornyokról készült híváslistákban az azonos telefonszámokat;
- a nyomozó tudja követni a kiválasztott telefonszám mozgásait (például mozgó autóból egymás után többször telefonál);
- a kapott eredményt tudja ábrázolni akár kapcsolati ábra, akár lista formájában.

Keresőrendszerek fejlesztése

A különböző bűnügyekben rengeteg adatot rögzítenek. Ezeknek a feldolgozása, az ezekben történő hatékony keresés új lehetőséget nyit a bűnügyi munkában.

Az adatokban történő keresésre két lehetőség van: a *Minerva* és a *Szöveg-bányász* programok. Mind a két program korlátozottan használható, a keresésre használt szerverek kapacitása ugyanis nem teszi lehetővé a tömeges kereséseket.

A *Minerva* program a *NetZsaru* programból érhető el. A *Minerva* program a *NetZsaru* programban lévő releváns adatok között keres. A releváns adatok, a teljesség igénye nélkül: a bűncselekmény elkövetésének ideje, helye, ütköz-

PÁLYÁZAT

---

tetése, az elkövetési hely jellege, a büntetőeljárást lefolytató rendőrkapitányság, a bűnügy iktatószáma stb.

A Minerva programban először meg kell adni, hogy a bűncselekmény melyik releváns adatát (például iktatószám) akarjuk megjeleníteni. A releváns adatokhoz rendelt kódszótárakból ki lehet választani különböző értékeket. A keresés gombot megnyomva a program a kiválasztott értékeknek megfelelő bűnügyek előre megadott típusú adatait listázza. A keresés országos adatbázisban történik.

A Szövegbányász program gyakorlatilag egy az internetről is ismert keresőprogramhoz (például Google) hasonló program. A Szövegbányász abban különbözik a Google-tól, hogy nemcsak a keresett szöveget lehet megadni, hanem további adatokat, például hogy az eljárást lefolytató rendőrkapitányság melyik megyében van. A feltételek megadása SQL-szerű programnyelven történik. A program használatához matematikai, logikai ismeretek szükségesek.

A keresőprogramok viszonylag nagy erőforrásigénye nem teszi lehetővé, hogy a teljes bűnügyi állomány használhassa őket. A szerverek erőforrását mielőbb bővíteni kell, hogy a keresőprogramokat a teljes bűnügyi állomány használhassa. Egyrészt ugyanis erősen kétséges azoknak az ismereteknek a hasznosulása, amelyeket rendőrkapitányságonként csak néhányan tudnak, és nem is kötődik konkrétan a napi munkájukhoz. A fluktuáció is csökkenti a hasznosulást. Másrészt, ha a nyomozó saját maga kereshet, nem kell másra várnia, gyorsabban, gördülékenyebben haladhat az ügyével.

A bűnügyi munka eredményessége növelhető a mesterséges intelligencia módszereivel. Óriási tartalékok állnak rendelkezésre.

Az első lehetőséget egy könnyen használható keresőrendszerben látjuk. A sorozat-bűncselekmények, például az utazó bűnözők miatt is a keresőrendszer minden nyomozó által használhatóvá kell tenni. A nyomozó az ügyek rögzített adatai alapján országos keresést hajthat végre, ezért célszerű a keresőrendszert a Robotzsaru-NEO programba ágyazni. Az adatok nemcsak releváns adatok lehetnek, hanem szöveg is, amelyet a program a dokumentumokban, jegyzőkönyvekben, arckép-, hangminta-, stb. nyilvántartásokban keres. A keresést össze lehetne kötni a büntetés-végrehajtás nyilvántartásával, hogy ki lehessen szűrni azokat a bűnügyeket, amelyek elkövetője büntetését tölti.

A keresőrendszert csak akkor lehet eredményesen használni, ha az adatokat a lehető legpontosabban rögzítik, és a nyomozók megfelelő kiképzést kapnak a keresési feltételek minél pontosabb megfogalmazására.

A nyomozati munka közben felhalmozott ismeretek lehető legeredményesebb hasznosítása érdekében szakértői rendszert kell létrehozni. Szakértői rendszer az a speciális programtermék, amely sok tekintetben az emberi szakértőkhöz hasonlóan old meg feladatokat.

Vonalkód használata

A tárgyi bizonyítékok egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a büntetőeljárásokban. Alapvető igény, hogy az ezek által feltárt események egy-egy ügyben zárt logikai láncolatot alkossanak. Szerepük csak akkor lehet megkérdőjelezhető, ha a helyszíntől a szakértői vizsgálatokon keresztül a bírósági ítéletek meghozataláig és/vagy a selejtezésig hitelesen nyomon követhetők. Természetesen jelenleg is biztosított mindez, a bűnjelcímké kriminalisztikai gyakorlatban történő alkalmazásának gyakorlata azonban rendezetlen, a gyakorlat nem egységes és nem kellőképp kidolgozott. Különösen az újabb típusú csomagolóanyagok és a modern nyom- és anyagmaradvány-rögzítési technikák követelik meg a bűnjelek azonosításának reformját, újragondolását (lásd biológiaianyag-maradványok).

A 2009. évi XLVII. törvény is rendelkezik a helyszínen rögzített biológiai eredetű anyagmaradványokról⁵, a 21/2009. (VI. 19.) IRM rendelet pedig tisztázza a DNS-minta-rögzítés fogalmát is⁶. Mindeme folyamatok az Európai Unió más bűnügyi rendőrségeinél is megtalálhatók⁷.

A bűnjelek hitelesítésének egyik követelménye, hogy bűnjelcímkével kell ellátni őket⁸. A bűnjelcímké fogalmát egyetlen jogforrás sem definiálja pontosan, meghatározása csupán az adattartalomra terjed ki⁹. Ebből a tényből adódóan a bűnjelcímké lehet etikett címke formátumú is.

A bűnjelcímké jelenleg alkalmazott formái:

1. nyomdailag előállított,
2. különböző méretű bűnjeltasakra nyomtatott,
3. nyomdailag előállított bűnjelcímké zárócímkével kiegészítve¹⁰,
4. műanyag tasakra applikált¹¹.

---

5 2. § k).

6 1. § c).

7 Egységesítési törekvések a nemzetközi gyakorlatban (Cepol, ENFSI).

8 Be. 40. § (3) bek.

9 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet; 17/2003. (VII. 1.) PM–IM együttes rendelet.

10 Helyszíni és személyi szaganyagmaradvány rögzítésekör.

11 Biológiaianyagmaradvány-gyűjtő tasak.

PÁLYÁZAT

A bűnjelek helyszínről, házkutatásról és egyéb nyomozati eljárásokból származhatnak. A bűnjelek rögzítése a lefoglaló technikus, nyomozó stb. feladata. Azoknak az iratoknak a készítésekor, amelyek során bűnjelek mozognak (például szakértő kirendelése), lehetőséget kell adni a bűnjelek kezelésére is (például bűnjelátadásról készült irat esetén az iratkészítéskor rögzített adatokat, átadó, átvevő, átadás idejét stb. személyét egyidejűleg rögzítsék a bűnjelnyilvántartó modulban).

A bűnjelek kezelése részben, leltározása, selejtezése teljes mértékben az ügykezelők feladata. Az előbbieik alapján a segédhivatalban dolgozó ügykezelőknek is legyen lehetőségük a bűnjelet bevenni a bűnjelkamrába, kiadni a bűnjelkamrából, selejtezni, leltározni természetesen az ügygazda, eljáró hatóság engedélyével, jóváhagyásával. A nagy ügyforgalmú rendőrkapitányságok segédhivatalaiban lehetőséget kell teremteni a címkék vonalkódjának olvasására.

Az innováció célja

A jelenlegi módszerekkel nehézkes a bűnjelek kezelése, nyilvántartása. Az említettek miatt gondoltunk gépi nyilvántartásra és címkézésre. A számítógépes nyilvántartásoknál arra törekedtünk, hogy az egyszer számítógépbe felvitt adatot ne kelljen újra rögzíteni, és a felvitt adatok a legszélesebb körben felhasználhatók legyenek a büntetőeljárás folyamán. Ezekhez a feltételekhez illeszkedik a vonalkód bevezetése.

Elképzeléseink szerint a program legyen alkalmas a bűnjelek adatainak rögzítésére és a vonalkóddal ellátott bűnjelcímke nyomtatására, a bűnjelek kezelésének (bevétel, kiadás, selejtezés stb.) teljes körű megvalósítása informatikai úton kerüljön kialakításra. A bűnjelnyilvántartás programozása terveink kidolgozásával párhuzamosan már megkezdődött a Robotzsaru programban.

Az elkészült rögzítő programba lehetőséget biztosítottunk a bűnjelek adatainak felvitelére. A program ellátja a bűnjelet egyedi azonosítóval és ki is nyomtatja az egyedi azonosítót tartalmazó vonalkóddal ellátott bűnjelcímket. Megállapodás tárgya, hogy a programunkat hogyan illesztjük a Robotzsaru programhoz, illetve a programunk forráskódjából mennyit adunk át a Robotzsaru-fejlesztőknek. Az átadást nagyban megkönnyíti, hogy mind a két program azonos programozási nyelven készült.

A bűnjelcímkeket általában a bűnjel csomagolóanyagához rögzítve helyezik el. Ekkor a bűnjeltekba helyezett tárgyakra már nem kerülnek fel. Az

PÁLYÁZAT

általunk kidolgozott megoldással nemcsak vonalkóddal ellátott bűnjelcímké, hanem csak külön vonalkód is nyomtatható. Ezáltal lehetőséget adunk a bűnjeltesakon belül a bűnjelet is azonosító vonalkód készítéséhez.

A rendőrségen előforduló bűnjelek nyilvántartása, kezelése mindig is jelentős feladatot rótt az ügykezelőkre. Munkájuk megkönnyítése és a nyilvántartás pontosságának növelése érdekében a bűnjeleket vonalkóddal ellátott címkével tervezzük ellátni.

A vonalkódos nyilvántartás előnyös, mert géppel olvasható, ezért a számítógépbe a rögzítése pontos, és gyors. A rendszer elkészítésekor arra törekedtünk, hogy a címke előállítás a meglévő eszközökkel megoldható, a vonalkód olvasása, feldolgozása könnyen és viszonylag olcsón beszerezhető eszközökkel megvalósítható legyen.

A vonalkódba a szervkód, bűnügyi szám és a bűntügyön belüli bűnjel sorszáma kódolódik. A teljes kód tehát a következő: rendőrhatalóság kódja-sorszám/évszám/bűnjelsorszám.

A program két típusú vonalkódot tud nyomtatni. Az egyik egydimenziós, Kód128 típusú, a másik kétdimenziós datamátrix típusú. Az egydimenziós kódba nem robotzsarus formátumba kódoltuk a bűnügyi számot. A bűnügyi számban csak egy elválasztó karaktert alkalmazunk az éven belüli sorszám és az évszám elválasztására. A kétdimenziós vonalkódnál a Robotzsaru-formátumban történt a kódolás.

Egydimenziós vonalkódnak a Kód128 vonalkódtípust választottuk, mert szinte mindegyik olvasó ismeri, lényegében univerzális kód, vagyis lehetőség van betűket, számokat és írásjeleket is kódolni.

A programmal a már meglévő nyomtatókkal (tintasugaras, lézer) lehet etikett címkéket tartalmazó A4-es lapra nyomtatni. A programmal kétfajta címkét tudunk gyártani. Az egyik csak a vonalkódot tartalmazza, így lehetőségünk van a kézzel kitöltött bűnjelcímkét utólagosan vonalkóddal ellátni. A másik címkére nyomtatáskor nemcsak a vonalkódot nyomtatja a program, hanem a jogszabály által előírt összes adatot, a tárgy megnevezésének kivételével. A tárgy megnevezése kézírással kerül a címkére az egyszerűbb nyomtatás miatt. A kétfajta címkének különböző a mérete. A csak vonalkódot tartalmazóból 3 x 8 fér egy A4-es lapra, az összes adatot tartalmazó címkéből 3 x 3.

A program a fontosabb adatait .ini fájlban tartja. Itt kell megadni a rendőrkapitányságok neveit és robotzsarus kódjait. A nyomtatási adatokban tárolódnak a címkék függőleges méretei, a címkék közötti függőleges távolság, valamint az etikett címkés lap margójának nagysága. A méretek milliméterben vannak megadva.

PÁLYÁZAT

A programban ki kell választani a rendőrkapitányságot, meg kell adni az ügyszámot, a bűnjelcímkek sorszámának intervallumát. Ha csak a kezdő sorszámot adjuk meg, akkor a program annyi etikett címkét nyomtat, amennyi a lapra kifér. A demoverzióban utóbbit nem lehet megadni. Szintén meg lehet adni az első etikett címke elhelyezkedését. Rádió gombbal ki kell választani a címke típusát és a vonalkód fajtáját. A bővített adatokat tartalmazó címke esetében meg kell adni a bűnjel megtalálásának helyét, idejét, a terhelt nevét.

A címkéket a nyomtatás nyomógombbal lehet nyomtatni. A nyomtatás nyomógomb megnyomásakor nyomtatási képet kapunk, majd a nyomtató ikonra kattintva tudunk nyomtatni.

A program Delphi nyelven készül, és 1280 x 1024 felbontású monitorra optimalizált.

Opcionális lehetőségként tervezett a PDF-417 kétdimenziós vonalkód. A PDF-417 vonalkód elfér a jelenleg használatos Kód128 kódolású vonalkód helyén, de annál több információt tartalmazhat. A PDF-417 kétdimenziós vonalkódot több egydimenziós vonalkóddolvasó is tudja értelmezni.

A vonalkóddal ellátott bűnjelcímke alkalmazásának előnyei:

- automatizált bűnjelcímke-készítés, amely gyorsabbá és könnyebbé teszi a hitelesítés folyamatát;
- elősegíti a hitelesítés egységesítését;
- lehetővé teszi a bűnjelcímkével ellátott csomagolóanyag és bűnjel egyszeri kettős azonosítását;
- a bűnjelkamrában a bűnjelkezelést, például selejtezést segíti;
- egyes csomagolóanyagok olcsóbban beszerezhetők.

Általában az egyes eljárási cselekmények közül leggyakrabban a helyszíni szemléken keletkezik bűnjel. Tekintettel arra, hogy a bűnjel egyedi azonosító kóddal történő ellátásának, valamint a bűnjel „életének” elektronikus úton történő követésének valamennyi lehetséges variációját szükséges figyelembe venni, egységesen egy adott mozzanat idején kell azt végrehajtani. Erre a legmegfelelőbb az eljáró szerv nyomozója által a bűnjel lajstromba vételi pillanata, a bűnjeljegyzék készítése. Ha ez egységesen elektronikus úton a Robotzsaru-NEO rendszerben történik, akkor ehhez programozható egy belső azonosító generálása is. Ettől a pillanattól azonban bármilyen a bűnjellel kapcsolatos átadás-átvételi, vizsgálati cselekményt elektronikusan is rögzíteni kell.

A bűnjellekkel kapcsolatos felelősség az ügyben a rögzítő egészen addig, amíg a bűnjeleket másnak át nem adja.

PÁLYÁZAT

Az ily módon rögzített bűnjeleket tételesen átadja a bűnjelkamra kezelőjének, ő pedig nyilvántartásba veszi őket.

A továbbiakban pedig minden bűnjelmozgást naplóznak, például szakértői vizsgálatokra történő kivétel, bizonyítási kísérletben való bemutatás stb.

Abban az esetben, ha a már egyedi azonosítóval ellátott bűnjel még nem vették nyilvántartásba, akkor annak ideiglenes bűnjelkamrából történő kiadása az ügy előadójának a felelősségére történik, illetve köteles ezt a Robotzsaru rendszerbe rögzíteni.

A további vizsgálatra, egyéb mozzanat elvégzésére átadott bűnjeltárgy átvételére szintén elektronikusan kerül sor például a bűnügyi-technikai osztály részéről.

Javaslataink a Robotzsaru alrendszerhez

- Folytatni kell a bűnjelnyilvántartó alrendszer programozását, ami jelenleg még nem tartalmazza az általunk kidolgozott kódolási lehetőségeket. A bűnjeljegyzék készítését, az iratok előállítását, valamint az ügymenet sajátosságait figyelembe véve célszerűen az ügygazdai feladatkörbe tartozónak javasoljuk, így például egy bűnügy kapcsán a nyomozó pozíciója a legalkalmasabb a bűnjeljegyzék előállítására, amely egyébként megegyezik a papíralapú nyilvántartás jelenlegi általános gyakorlatával. Annál is inkább, hiszen például a sértettnek történő kiadásokat is az érintettek közvetlen kapcsolattartója intézheti felelősséggel.
- A nyilvántartó rendszerbe javasoljuk továbbá felvenni, esetleg külön menüpontként, a lefoglalt kábítószergyanús anyagokra vonatkozó modult, hiszen a július elsejétől hatályos 26/2009. (OT 15.) ORFK utasítás is feladatot határoz meg eme anyagok nyilvántartásba vételére, külön említve a nem ideiglenes bűnjelkamrába, hanem a bűnjelkezelő által a bűnjelkamrába kerülő anyagok körét. Megfontolandó tehát, hogy az utasítás mellékleteként szereplő táblázatos formátumú adatrögzítési feladatok is bekerülhessenek a Robotzsaru rendszerbe. A bírói megsemmisítő határozatra, engedélyre váró helyi és területi szerveknél raktározott, általában növényi anyagmaradványok mennyiségére is naprakész adatszolgáltatási lehetőséget teremthet.
- A bűnügyi nyilvántartásba vételről szóló törvény az adatszolgáltató szervek feladataként határozza meg a helyszínen rögzített, majd lefoglalt kéznyomtő-redekeknek és/vagy hordozóinak és a biológiai anyag-maradványok és/vagy hordozóinak mint bűnjeltárgyaknak a nyilvántartásba vételét. Éppen ezért in-

PÁLYÁZAT

---

dokolt különösen a felsorolt esetekben a tárgyak azonosítókkal, vonalkóddal történő ellátása. Várhatóan tovább fejlődik a technikai feltétele mind a helyszíni, mind a személyi DNS-minta biztosításának. A helyszíni nyom rögzítése és az anyagmaradványok mintabiztosítása a fejlődés következtében megnövekedett adminisztrációs terhet is hordoz magával. Ennek oka azonban csak részben a változás, másik oldala, hogy a szakértői (nyilvántartói) és a büntügyi (adatszolgáltatói) „partnerek” között nem megfelelő a harmónia, nem folyik kellő egyeztetés. A túlzott adminisztráció megnöveli a hibalehetőségeket, ennek következménye lehet, hogy a lefoglalt bűnjeltárgyat technikai hibák miatt nem sikerül nyilvántartásba venni. Éppen ezért a különböző hitelesítési, adatszolgáltatási és nyilvántartási folyamatokat áttekintve ésszerű, szakszerű egyesítésre van szükség.

- A titkos ügykezelés során az iratok nyilvántartása kiemelt jelentőségű. A szabályozás értelmében az átadás-átvételi folyamatok is különösen fontosak. Több más, szintén hasonló ügykezelést végző szolgálatnál az iratok azonosításához a vonalkódot alkalmazzák. Célszerűségi és védelmi szempontból is hasznos lenne e technológia bevezetése az ügykezelés e területén.
- A 47/2009. (IX. 28.) IRM-PM együttes rendelet 14. és 15. §-ában meghatározottaknak megfelelően a Robotzsaru rendszerben az egy éven túl lefoglalt bűnlejek esetében meg kell teremteni az automatikus jelzés lehetőségét.

Hardverfejlesztések

A számítógépes háttér elemzése konkrétan nem tartozik a program fejlesztései közé, de egy informatikai rendszernél elhagyhatatlan.

A rendőrségen használt számítógépek közül kevés felel meg a kor követelményeinek, jelentős részük cserére szorul. Sok a tíz évvel ezelőtt beszerzett számítógép. Ezekhez nem kaphatók alkatrészek, így javításuk nem lehetséges. Mivel ezeken a Windows '98 operációs rendszer fut, nehézkes a megfelelő szoftverek beszerzése is.

Az idők folyamán az elavult gépek jelentős részét felújítottuk, az utóbbi évek szűkös beszerzései miatt azonban már azok sem felelnek meg a mai kor igényeinek.

A régi számítógépeken a Robotzsaru-NEO nagyon lassan fut, percek telnek el, amíg betöltődik.

Szintén égető gond a távadatátviteli kapacitás növelése, mert a jelenlegi szűk sáv szélesség tovább lassítja a programot.

PÁLYÁZAT

A hardverfejlesztés tehát a rendőrségen is szükségesszerű. A fejlesztéseknél kicsit jövőbe kell látni, és olyan eszközöket kell megvásárolni, amelyek két-három év múlva is megfelelnek a rendőrség igényeinek.

Összességében elmondható, hogy a Robotzsaru-NEO korszerű program, felöleli a rendőrség majd mindegyik tevékenységi körét. Látni kell azonban, hogy az elavult géppark és a szűk adatátviteli hálózat miatt nemcsak a Robotzsaru-NEO program előnyei maradnak kihasználatlanok, de a kor igényeinek sem tudunk megfelelni. A program használata több munkafolyamat esetén nehézkes, ezért a kollégák nem elhanyagolható része nem szívesen használja. A javasolt fejlesztések jelentős része nem hoz új képességeket a programba, viszont a munkát meggyorsítja és kényelmesebbé teszi.

Az elmúlt tíz évben részben sikerült nagyszerű fejlesztésekkel bővíteni a bűnüldözés eszköztárát. Egyértelmű, hogy irányát tekintve összességében fejlődés mutatkozik, részben a külföldi tapasztalatok, részben a megjelenő új tudományos-technikai vívmányok következtében. Kitűnő példa erre a Szövegábrázolás alkalmazás bevezetése.

A bűnügyi technika területén fejlődés részint a szakértői terület elvesztése miatt, visszaesett. Az arckép-összeállító program egy a rendőrséget népszerűsítő bemutatóra megfelelő, tényleges munkára azonban alkalmatlan. Szintúgy sikertelen kísérlet ez ideig, működőképes verzió híján, az arcképfelismerő program is.

Önálló és független fejlesztésnek csak akkor van értelme, ha újszerű vizsgálatról van szó, és itthoni alkalmazásának egyértelmű bűnüldözési haszna van.

Ebből az alapvetésből kiindulva a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányságon kerestük az olyan új adatfeldolgozási lehetőségeket, amelyek a gyakorlati tapasztalatok szerint sok esetben fordulnak elő, és viszonylag könnyen és jól lehet hasznosítani az eredményeket, főként a sorozat jellegű bűncselekményeknél. Ár-érték arányát tekintve hasznosnak ítéltük, míg a keletkező adattípusok eddig a rossz hatékonysággal feldolgozott információk körébe tartoztak, hiszen a szakértői vizsgálati rendszer gyengülése miatt aránytalanul keveset elemzett adathalmazok voltak. Választásunk a lábbelinyom- és a szaganyag-maradvány lett, ezek megfelelő intenzitással fordultak elő a rögzítésknél.

Már több mint kétéves gyakorlati ismeretet szereztünk ezen a téren. A lábbelinyomok összehasonlító vizsgálata nyomán több sorozat jellegű bűncselekmény felderítésére került sor, köztük van olyan, amelyik csak e rendszer használata folytán derült ki. Számos esetben a kisebb súlyú betöréses lopások vezettek el rablások elkövetőihöz is. Bár rövid ideig sikeresen teszteltünk au-

PÁLYÁZAT

---

tomatikus összehasonlító alkalmazást, jelenleg sajnos csak manuálisan működtetjük a rendszert.

A szaganyag-maradványok terén saját fejlesztésű programmal képesek vagyunk a személyi és helyszíni szaganyag-maradványok között kereséseket folytatni, ezek automatizálásával összefüggésben az elmúlt években ígéretes elméleti kutatási adatokat is sikerült feltárni.

A szerves és szervetlen anyagmaradványok helyszíni vizsgálatára szintén léteznek érzékeny, általunk szintén tesztelt módszerek, amelyek például a közlekedési bűncselekmények, a környezetkárosítással összefüggő bűncselekmények bizonyításában lennének alkalmazhatók. E műszerek számítógépes háttere „tanítható”, tehát a rendkívül sokrétű környezet vizsgálatát plasztikusan képesek támogatni.

Összegzés

Napjaink egyik legnagyobb feladata az egyre jelentősebb mértékű latens bűnözés feltárása. E bűncselekmények nagy része nem az úgynevezett egymozzanatos események körébe tartozik, felderítésüket nagyban támogathatja a különféle informatikai eszközök alkalmazása.

A digitális adatok, illetve nyomok e köre, lényegét tekintve, a személyes adattal való visszaélés is magában hordozza. Az adatok lefoglalása, bűnjelként való rögzítése a rendszertől gyakorlat szempontjából kevésbé szabályozott.

A bizonyítékokban rejlő információk tudományos megalapozottsággal bíró eszközök alkalmazásával kinyerhetők, és az adatokat létrehozó személy digitális profilja megállapítható. A legmodernebb neurotechnológiai kutatások gyarapítják a profil kialakításához szükséges ismereteket, ilyen új tudományterület például a neurolingvisztikai analízis. Segítségével a jövőben lehetőség kínálkozik új típusú profilalkotásra, az úgynevezett kiberprofil-alkotás létrehozására, amelyhez a megfelelő kompetenciájú kibernetikusi megalkotása is szükséges. Az adathalmazokban feltárt hasonlóság elemzése útján a technika segítségével a profilozó felépítheti a sorozat jellegű események tapasztalati portréját.

A nyomozások informatikai támogatottsága megerősíti azon elméletünket, miszerint a kriminalisztikának legalább nyolc, de inkább kilenc alapkérdése van: ki, kivel, mivel, hogyan, miért, hol, mikor, mit, hasonló történt-e?

Az informatikai tudás támogatásával az igények figyelembevételével mellett új típusú fejlesztési stratégia kidolgozására nyújt lehetőséget.

PÁLYÁZAT

A rendőrségnek továbbra is szüksége van a tudományos, technológiai és innovációs tevékenység folytatására, másrészt az MTA kutatóira is támaszkodni kell. A megkezdett együttműködések folytatni szükséges, a nemzetközi együttműködések előtérbe helyezésével pedig javíthatjuk a bűnüldözési pozíciónkat.

Végül kijelenthetjük, és dolgozatunkban is igyekeztünk bemutatni, hogy míg az Európai Unió belül léteznek olyan ajánlások, amelyek leírják a forenzikus helyszíni tényfeltárás folyamatát, és ebben magyar részről deklarált anyagok vannak, addig ezek hazai kodifikációja még nem történt meg, holott számos szakmai fórumon elhangzott már ennek szükségessége.

IRODALOM

Allaga Gyula – Melis Zoltán – Sárkány Márta – Viszkey György: Vonalkódtechnika. Prim Kiadó, Budapest, 1995

Allaga Gyula – Avar Gyula – dr. Nándor György – Melis Zoltán – Rónai Tibor – Sárkány Márta: Kártyás rendszerek. Prim Kiadó, Budapest, 1997

Álló Géza – Hegedűs Gy. Csaba – Kelemen Dezső – Szabó József: A digitális képfeldolgozás alapproblémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989

Antal Péter – Millinghoffer András: Szövegbányászat Bayes-hálókkal és kiterjesztéseikkel. home.mit.bme.hu/~milli/docs/antal_05_szovegbanyaszat.pdf

Bartha Csaba: A műholdas helymeghatározás elve és gyakorlati alkalmazása. <http://www.muszeroldal.hu>

Bócz Endre (szerk.): Kriminálisztika I–II. Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004

Bozó Csaba: A kriminálisztika ma – digitális korszak holnap. *Rendészeti Szemle*, 2006/9.

Bozó Csaba: Tudományos technikai szolgálat (szűkebb értelemben bünyügyi technika) szervezeti struktúrában elképzelt helye, működése a Rendőrség XXI. századi korszerűsítése következtében. BKKM RFK Innovációs javaslat. 2006

Bozó Csaba: Ajánlás a Kecskeméti Kutató Fejlesztő Bázis létrehozására. BKKM RFK Innovációs javaslat. 2007

Bozó Csaba: Térinformatikai alkalmazások a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság Bünyügyi Igazgatóság Bünyügyi Technikai Osztályán. BKKM RFK Innovációs javaslat. 2008

Bozó Csaba: A helyszíni szemlékhez kapcsolódó szoftveres alkalmazások – a bünyügyi technika informatikai háttere. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Határőr Tanszék hallgatóinak gyakorlati képzése. 2008

Bozó Csaba – Déri Attila: Digitalizált bűnjel-azonosítás. BKKM RFK Innovációs javaslat. 2009

Casey, Eoghan: Digital Evidence and Computer Crime. Second edition. Elsevier Academic Press, 2004

PÁLYÁZAT

- Dalrymple, Brian – Shaw, Len – Woods, Keith:** Optimized Digital Recording of Crime Scene Impressions. *Journal of Forensic Identification*, vol. 52, no. 6, 2002
- Déri Attila:** Vonalkódos címke lézernyomtatóval. BKKM RFK Innovációs javaslat. 2002
- Déri Pál:** A korszerű bűnüldözés jelenlegi követelményei. *Belügyi Szemle*, 1971/3.
- Déri Pál:** Korszerű nyomozás-szervezés. <http://www.rendeszet.hu>
- Déri Pál:** Statisztika vagy regisztráció a „bűnügyi statisztika”? <http://www.rendeszet.hu/documents/Dr33>.
- Dobos János – Kovács Gyula:** Kis nyomozástan. Szerzői kiadás, Budapest, 2008
- Dreyfuss, Henry:** The Measure of Man. Watson-Guptill, 1950
- Feigenbaum, Armand V.:** The international growth of quality, 8th International Conference on Quality, 2005
- Fenyvesi Csaba:** A kriminalisztika mint tudomány és mint tudományág és mint egyetemi tantárgy. *Magyar Tudomány*, 2003/2.
- Illési Zolt:** Krimináltechnika szerepe az informatikai védelem területén. *Hadmérnök*, 2009/1.
- Kármán Gabriella:** A klasszikus kriminalisztikai vizsgálatok az automatizáció lehetőségeinek szemszögéből. In: **Irk Ferenc (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok, 40. OKRI, Budapest, 2003
- Katona Géza:** A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok. BM Kiadó, Budapest, 2002
- Lassó András:** Háromdimenziós képek feldolgozása és illesztése CAD adatbázishoz. BME TDK Konferencia, 1998
- Meijerman, Lynn:** Inter- and intra individual variation in earprints. Barge's Anthropologica, Leiden, 2006
- Munk Sándor:** Katonai informatika a XXI. század elején. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007
- Nagy Tivadar:** A „vadászbalesetek” során felmerülő speciális bűnügyi technikai feladatok. Bűnügyi Technikai Országos Értekezlet, Salgótarján, 2006
- Papp Géza Bálint:** Rádiófrekvenciás azonosító rendszerek és alkalmazási lehetőségeik. <http://www.pyramid.hu>, 2009
- Szántó I. József:** A szakértői bizonyítás alapjai. Dunatrend-Press, 1999
- Szeredi Péter – Lukácsy Gergely – Benkő Tamás:** A szemantikus világháló elmélete és gyakorlata. Typotex Elektronikus Kiadó, 2005
- Tatár László:** Profilalkotás a bűnüldözésben. In: **Korinek László – Kóhalmi László – Herke Songor (szerk.):** Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs, 2004, 177–181. o.
- Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba:** Kriminalisztika. Tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2002
- Tremmel Flórián:** Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, Budapest, 2006
- Vita a korszerű nyomozás-szervezésről. *Belügyi Szemle*, 1971/12.

EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU bel- és igazságügyi együttműködése terén
(március)

BELGA–MAGYAR KEZDEMÉNYEZÉS AZ ILLEGÁLIS SZEMÉTSZÁLLÍTÁS ELLENI HATÉKONYABB RENDŐRI FELLÉPÉS ÉRDEKÉBEN. A belga–magyar kezdeményezésre 2009 novemberében induló Augias-program az illegális szemétszállítás elleni küzdelemre készíti fel a terepen dolgozó rendőröket. Célja, hogy gyakorlati eszközöket adjon a közúti, vasúti és vízi útvonalakon történő, hatékonyabb és hatásosabb rendőri ellenőrzésekhez, fellépésekhez. Emellett a program során összegyűjtött adatok segítségével pontos képet alkothatunk a szemétszállítási helyzetről Európában.

A projekt 18 hónapjában a résztvevő szakemberek kidolgozták azokat az alapdokumentumokat, amelyek a jövőben segíthetik a terepen dolgozó rendőrök munkáját: kézikönyvet, zsebkézikönyvet (amely lényegében egy fotótár), valamint az információáramlást megkönnyítő formanyomtatványt. Ezeket a termékeket élesben a 2010 októberében tartott nemzetközi operatív akcióhéten a résztvevő 19 uniós tagállam rendészeti szerveinek képviselői a gyakorlatban ki is próbálhatták (ideértve az úgynevezett zöldhatóságot is).

A projektet lezáró szemináriumra március 24–25-én Budapesten került sor az uniós tagállamai, a Cepol és az Europol részvételével, ahol bemutatták a 2010. októberi operatív akció eredményeit. A szeminárium egyik fontos eredménye, hogy az Augias-projekt folytatásaként a közeljövőben megalakul a környezet elleni bűncselekményekkel foglalkozó hálózat (Environmental Crime Network, EnviCrimeNet). Az EnviCrimeNet formális létrehozására a magyar elnökség alatt, a tanács rendészeti együttműködési munkacsoportja keretében kerül sor. Ez a hálózat olyan informális európai szakértői platform lesz, amelynek célja a környezetet károsító bűncselekményekre vonatkozó adatok áramlásának elősegítése és a közös akciók koordinációja. Számos tagország elkötelezte magát a program folytatása mellett, és a szemináriumon jelezték, készek aktívan részt venni az EnviCrimeNet munkájában.

JAVASLAT A SCHENGENI HATÁR-ELLENŐRZÉSI KÓDEX ÉS A SCHENGENI MEGÁLLAPODÁS VÉGREHAJTÁSÁRÓL SZÓLÓ EGYZEMÉNY MÓDOSÍTÁSÁRA. Az Európai Biztonság március 10-én nyújtotta be javaslatát a személyek határátlépésére

irányadó szabályok közösségi kódexének (schengeni határ-ellenőrzési kódex) létrehozásáról szóló 562/2006/EK (2006. március 15.) európai parlamenti és tanácsi rendelet és a schengeni megállapodás végrehajtásáról szóló egyezmény módosításáról. A javaslat célja egyrészt a schengeni határ-ellenőrzési kódex kiigazítása, technikai jellegű módosítása a hatálybalépése óta eltelt négy év gyakorlati tapasztalatai tükrében, másrészt a felismert hiányosságok kezelése. A javaslat kidolgozásánál a bizottság figyelembe vette a schengeni értékelések eredményeit, az egyes tagállamoktól kapott visszajelzéseket, a COM(2009) 489. számú jelentésében leírtakat*, valamint a visszatérési irányelvet, a biometrikus úti okmányokra vonatkozó szabályokat és a vízumkódex hatálybalépését. A javaslat tartalmazza továbbá a schengeni megállapodás végrehajtásáról szóló 1985. június 14-i egyezmény néhány szorosan kapcsolódó módosítását is. A javaslat szakértői szintű tárgyalása a tanács határok-munkacsoportjában még ebben a fél évben megkezdődik.

POSEIDON LAND 2011 – KÖZÖS MŰVELET A GÖRÖG–TÖRÖK SZÁRAZFÖLDI HATÁRON. Március 2-án véget ért a görög–török határon a Rabbit bevetése, helyét a görög hatóságoknak nyújtott műveleti támogatásban a Poseidon szárazföldi közös művelet veszi át, amelynek célja, hogy megteremtse a folytonosságot a Görögországra nehezedő illegális migrációs nyomás kezelésében, egyebek között a következők által:

- a zöldhatár fokozott ellenőrzése, a schengeni határ-ellenőrzési kódex végrehajtásának javítása;
- a hamis okmányok felfedését célzó határellenőrzés minőségi standardjainak javítása, a határellenőrzés szigorítása a túltartózkodók és az illegális munkások kiszűrése érdekében;
- az ellenőrzések támogatása a járművekben, csomagterben elrejtett személyek felfedése érdekében, e célból fokozott gyakorlati együttműködés a vámhatósággal;
- az illegális migránsok és az embercsempészek meghallgatásának hatékonyabb tétele a használt útvonalak és elkövetési módok azonosítása, valamint az embercsempész hálózatokra vonatkozó felderítési információk gyűjtése és a nemzeti nyomozások támogatása érdekében;
- a görög hatóságok támogatása az alapos ellenőrzésben.

---

* Jelentés az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az 562/2006/EK rendelet 10. és 11. cikkével összhangban történő bélyegzésről szóló rendelkezések működéséről.

A Rabit 2010. november 2. és 2011. március 2. közötti bevetése révén sikerült a helyzetet stabilizálni, és az érintett határszakaszokon fokozatosan csökkenteni az illegálisan érkező migránsok számát. 2010 októberében 7607 illegális belépőt fedtek fel, ez a szám a Rabit bevetésének végére hetvenöt százalékkal csökkent (1632 illegális határátlépő 2011 februárjában).

A Poseidon Land 2011 a görög–török szárazföldi határon veszi át a Rabit helyét ez év végéig, de a műveletet kiterjesztik a Bulgária és Törökország közötti külső szárazföldi határszakaszokra is. A Törökországgal való együttműködés a művelet sikere érdekében kiemelt fontosságú, ezért már a Rabit bevetése kapcsán politikai és műveleti szintű egyeztetésekre került sor, amelyek most folytatódnak. Az Európai Unió reméli, hogy rövid távon pozitív eredményeket sikerül elérni az együttműködésben: a határ mindkét oldalán kapcsolattartó pontok felállítása, a török hatóságok által végzett ellenőrzés fokozása, megerősített határon átnyúló rendőri együttműködés az embercsempész és emberkereskedelmi bűnszervezetek elleni harcban, a migránsok figyelmének felhívása az illegális migrációval összefüggő veszélyekre.

ÚJ IRÁNYELV AZ EMBERKERESKEDELEM ELLENI KÜZDELEMRŐL. A tanács március 21-én elfogadta az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló új irányelvet, amely a jelenlegi uniós szabályozás helyébe lép (2002/629/IB kerethatározat). Ezzel sikeresen lezárult a csaknem egy éve, 2010. március 29-én benyújtott bizottsági javaslat tárgyalása. Az irányelv átültetésére két év áll a tagállamok rendelkezésére. Dánia és az Egyesült Királyság nem alkalmazza az irányelvet.

Az új, áldozatközpontú irányelv elfogadása fontos lépés az átfogó, hatékonyabb emberkereskedelem elleni európai fellépés irányába. Fontosabb rendelkezései:

- A *büntetőjogi* rendelkezések harmonizálják az emberkereskedelem definícióját, a súlyosbító körülményeket, a büntetési tételeket, és kimondják azt az alapelvet, hogy az áldozatok a jogellenes cselekményekért (például hamis okmányok használata) nem büntethetők.
- Az uniós állampolgár elkövetőket a más országokban elkövetett bűncselekményekért is felelősségre lehet vonni, és a *büntetőeljárásban* a szervezett bűnözés elleni küzdelemben szokásosan használt nyomozati eszközöket is igénybe lehet venni (például lehallgatás).
- A másodlagos viktimizáció megelőzése érdekében az irányelv különleges bánásmódot ír elő a *különösen sebezhető áldozatok* tekintetében, így például nem alkalmazható a vádlottal való szembesítés és a magánéletre vonatko-

- zó kérdések feltevése, nem ismételtethető feleslegesen a tanúvallomás, az áldozat rendőri védelmet és a kártalanítási igényének érvényesítése érdekében jogi segítséget kap. A gyermekeket további speciális rendelkezések védik.
- Az *áldozatsegítés* kiterjed az áldozatok korai felismerését és segítségét célzó, a rendőrök és a civilszervezetek közötti együttműködésen alapuló nemzeti mechanizmusok működtetésére, ideértve a menedékházak fenntartását, az orvosi és pszichológiai segítségnyújtást, a tájékoztatást és a tolmácsolást. A segítségnyújtás a büntetőeljárás előtt, alatt és után is megilleti.
  - A *megelőzés* érdekében olyan intézkedések kerültek az irányelvbe, mint az emberkereskedelmet tápláló kereslet visszaszorítása, figyelemfelhívás, az áldozatokkal esetlegesen kapcsolatba kerülő tisztviselők képzése, a lehetséges áldozatok figyelmeztetése.
  - Az *irányelv végrehajtásának ellenőrzéséről* az erre kijelölt nemzeti rapportörök, független szervek gondoskodnak, ezek egyúttal a kormányzat mellett tanácsadóként is működnek az emberkereskedelem elleni küzdelemben.

Az új irányelv megjelenése mellett a magyar elnökség fontos lépéseket tett a belügyi együttműködés keretében is. Még szeptemberben elindítottunk egy saját kezdeményezést, amely elsősorban a nem szexuális célú kizsákmányolásra, vagy az emberkereskedelem új formáira fókuszál. Kérdőívet köröztettünk a tagállamok között, ebben arra a kérdésre kerestük a választ, hogy milyen mértékben és milyen eszközök segítségével foglalkoznak jelenleg a tagállamok a nem szexuális célú kizsákmányoló emberkereskedelem elleni harccal. Kezdeményezésünk célja az emberkereskedelem szexuális kizsákmányoláson kívüli területére történő közvetlen figyelemfelhívás volt, illetve a tagállamok szabályozási és intézményrendszerének összehasonlítása és az előforduló tapasztalatok megosztása. A kezdeményezésünk előterjesztésekor ügyelnünk kellett arra, hogy az Európai Bizottság ne érezze úgy, átfedés jön létre a készülő bizottsági stratégiával, amely valószínűleg 2012 elejére várható, de az elemzés során feltárt hasznos ötletek hozzáadott értékkel bírnak. Kiemelt érdek, hogy az unió és tagállamai ne párhuzamosan, hanem egymással együttműködve legyenek képesek felvenni a harcot az emberkereskedelemmel. A 27 tagállamból 26 válaszolt a kérdőívre, ami remek eredmény, és lehetővé tette számunkra, hogy átfogó képet kapjunk a jelenlegi helyzetről. Az elemzés eredményei alapján, illetve az április 4–5-én az ezeket megvitató magyarországi helyszínen megrendezett szemináriumon elhangzottak fényében a magyar elnökség ajánlásokat dolgozott ki, ezt tanácsi következtetések formájában remélhetőleg a tanács is elfogadja majd júniusban.

EURÓPAI UNIÓ

AZ EURÓPAI UNIÓ–EGYESÜLT ÁLLAMOK KÖZÖTTI TFTP-MEGÁLLAPODÁS ELSŐ FELÜLVIZSGÁLATA. Az Európai Bizottság delegációja és tagállami adatvédelmi szakértők még február végén az Egyesült Államokba utaztak annak érdekében, hogy sora kerítsenek a megállapodás működésének első féléves felülvizsgálatára. Megállapították, hogy a megállapodás alapvetően jól működik, de számos tényező miatt mégsem lehetünk teljesen elégedettek az eredménnyel. A felülvizsgálatot végző delegáció minősített iratok alapján értékelte a belső folyamatokat, így ezekről részletes beszámoló összeállítására nem kerülhetett sor. A legnagyobb aggodalmat azonban mégsem ez okozza, hanem az Europol szerepe a megállapodás végrehajtásában. A megállapodás megkötésekor ugyanis garanciális elemként beépítették, hogy az Europol feladata lesz az adatkérési kérelmek jóváhagyása, ő maga azonban nem tekinthet be a továbbításra kerülő adatokba, így a kérelem jóváhagyásakor alapvetően csak az amerikai féltől – gyakran szóban – kapott információra támaszkodhatnak, ez felügyeleti szempontból nehezen nyomon követhető. A jelentésben megfogalmazott ajánlások figyelembevételével tehát van még min javítani. A jelentés nyilvános, a bizottság honlapján elérhető.

Összeállította: Asztalos Erika és Szabó Adrienn

Ára: 470 Ft

